

Worldwide Travel, Inc.

Call for special fares

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਦਿੱਲੀ, ਬੰਬੇ

734-525-7304 ਜਾਂ 800-504-3044

ਵਾਜਬ ਰੇਟ, ਵਧੀਆ ਸਰਵਿਸ

Ad Space Available

Call:847-359-0746

ਸੁਪਰ ਸਟਾਰ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ ਅਮਨਟੈਲ

AMANTEL.COM

\$100 'ਚ 126 ਘੰਟੇ

Talk One Minute, Pay For One Minute (7560 ਮਿੰਟ)

Customer Service 24/7 ਟੌਲ ਫਰੀ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰੋ
1-888-652-6268, 732-983-4332/4333

Twelfth Year in Publication

ਮਿਡਵੈਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ

Price 50¢

Email:punjabtimes1@sbcglobal.net

www.punjabtimesusa.com

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 12, Issue 13, March 26, 2011

20451 N Plum Grove Rd. Palatine, IL 60074

Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਖੁਲਾਸਿਆਂ ਨੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਯੂ.ਪੀ.ਏ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਵੀ ਕਸੂਤਾ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਵੱਲੋਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸੰਸਦ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੱਕ ਠੱਪ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਪੋਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਖੁਦ ਸ਼ਿਕੰਜੇ 'ਚ ਫਸ ਗਈ। ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਦੂਤਘਰ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਰਾਜਸੀ ਲਾਹੇ ਲਈ ਪਰਮਾਣੂ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ ਪਰ ਆਪ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਉਣ 'ਤੇ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਏਗੀ। ਇਸ ਤਾਜ਼ਾ ਖੁਲਾਸੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਮੌਕਾ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਘੇਰਨ ਵਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੇਠ ਸੋਟਾ ਫੇਰੇ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ 2008 ਵਿਚ ਭਾਰਤ-ਅਮਰੀਕਾ ਪਰਮਾਣੂ ਸੰਧੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਭਾਜਪਾ ਵਲੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਮਹਿਜ਼ ਦਿਖਾਵਾ ਹੈ। ਉਹ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਲੇਕ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਰਤ-ਅਮਰੀਕਾ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਰੁਖ਼ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 2005 ਵਿਚ 26 ਤੇ 27 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਕੌਮੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਪੱਖੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਲੇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਚਰਨ ਗੰਗਾ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈਆਂ ਸਮੂਹ ਨਿਹੰਗ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ

ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ: ਖਾਲਸਾਈ ਰੰਗ 'ਚ ਰੰਗੀ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ

ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਇਸ ਵਾਰ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ 'ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਬਾਹਲੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ ਪਰ ਸਾਫ ਮੌਸਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਰੌਣਕਾਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਸ ਮੌਕੇ

ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅ) ਵੱਲੋਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਚਿੱਕੜ ਉਛਾਲਿਆ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ

ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਮੌਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁਧ ਦੂਸ਼ਣਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਂਜ 23 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ ਦੀ ਰੈਲੀ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ

ਕਰਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵੱਲ ਕੋਈ ਬਾਹਲੀ ਤਵੱਜੋ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਚਰਚਿਤ ਆਗੂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੀ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਿਆ। ਅਸਲ 'ਚ ਖਟਕੜ ਰੈਲੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਵੱਕਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਣਾਇਆ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

FARMERS

2681 Loon Ln,
Okemos,
MI 48864

"Call for a review of any of your insurance policies or to get a quote"
Totally Free and No Obligation to buy from us!!

*Auto *Home *Business *Workers Compensation

ਆਟੋ, ਘਰ ਤੇ ਬਿਜਨਸ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਚੰਗੇ ਭਾਅ ਉਤੇ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ, ਸਹੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਸਹੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਕਵਰੇਜ ਲਓ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਜਾਓ

Call us to know about special discounts for nurses, teachers, engineers, pharmacists, doctors and more professionals to get low prices.*

Ph:517-499-4883

Fax:517-993-5755

gurjindersingh@att.net

Gurjinder S. Dimple
Insurance Agent
License #537993

**Discounts apply to selected property and casualty coverages, perils, and policy types only and may vary by state and eligibility. To the extent permitted by law, applicants are individually underwritten; not all applicants may qualify.

ਪਾਲਿਸੀ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਸ, ਜੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ) ਸਿਰਫ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਦਫਤਰ ਵਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਹੈ।

Dhade & Associates, PC

**Immigration
Lawyers**

WE FIGHT FOR YOUR RIGHTS!

ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਵਕੀਲ

*ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਵੀਜ਼ੇ (ਡਾਕਟਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਆਦਿ)

*ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ *ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ *ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਆਫ ਸਟੇਟਸ

*ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ *ਰਿਫਿਊਜ਼ੀ ਕੇਸ *ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ

ਵਿਚ ਸਭੇ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

*ਅਸੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ 6 ਤੋਂ 12 ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

Ph:248-254-3441

Fax:(248) 254-3443 www.eagle.pro, Email: herman@eagle.pro

Herman Singh Dhade
Immigration Lawyer

28800 Orchard Lake Road, Suite 135, Farmington Hills, MI 48334

ਮੇਅਰ ਲਾਰਸਨ ਲਈ ਫੰਡਰੇਜ਼ਰ ਸਮਾਗਮ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਇਥੋਂ ਦੀ ਇਕ ਸਬਰਬ ਸ਼ਾਮਬਰਗ ਦੇ ਮੇਅਰ ਐਲ ਲਾਰਸਨ ਦੇ ਚੋਣ ਫੰਡ ਲਈ ਇਕ ਫੰਡਰੇਜ਼ਰ ਸਮਾਗਮ

ਸੀਨੀਅਰ ਸਿੱਖ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਆਸਾ) ਦੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਸ੍ਰੀ ਨਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਬਸਾਤੀ ਨੇ ਮੇਅਰ ਲਾਰਸਨ ਵਲੋਂ ਸ਼ਾਮਬਰਗ

ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਅਰ ਲਾਰਸਨ ਨੇ ਸ਼ਾਮਬਰਗ ਟਾਊਨ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਹੈਰੀਟੇਜ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇਕ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਬਿਜਨਸਮੈਨ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਅਰ ਨੂੰ ਹਮਾਇਤ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਅਰ ਲਾਰਸਨ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮਿਹਨਤੀ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਉਥਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਮਾਣ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੀਹਰਾ ਅਤੇ ਹੈਪੀ ਗੀਰ ਨੇ ਵੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਂ, ਲੱਕੀ ਸਹੋਤਾ, ਜਿੰਦੀ ਦਿਆਲ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਡੀ ਸੀ, ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਸਾਣਾ, ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਕਾਲਾ, ਜਸਕਰਨ ਧਾਲੀਵਾਲ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਇਥੇ ਇੰਡੀਆ ਹਾਊਸ ਬੈਂਕਇਟ ਹਾਲ, ਸ਼ਾਮਬਰਗ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਖੇਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਲਾਰਸਨ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅ ਹਨ।

ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਏਸ਼ੀਅਨ ਅਮੈਰਿਕਨ

ਨੂੰ ਇਕ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇਣ ਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਟਵੀਂ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਮੈਰਿਕਨ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਨੇ ਮੇਅਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਹਮਾਇਤ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਸ਼ਾਮਬਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ 'ਚ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ 28 ਮਈ ਨੂੰ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਵਿਸਾਖੀ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ (ਸਿੱਖ ਪਰੋਡ) ਆਉਂਦੀ 28 ਮਈ ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ ਉਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਸਵੇਰੇ 11 ਵਜੇ ਤੋਂ 1:00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਰਿਜ/ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਵੈਸਟਰਨ ਐਵਨਿਊ ਉਤੇ ਵੈਰਨ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ 1:30 ਵਜੇ ਤੋਂ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿਥ ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨਗੇ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਤੁੱਤ ਵਰਤੇਗਾ।

ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਏਵਨ ਕਾਰਪੋਟਸ ਫੋਨ 773-988-6181, ਹੈਪੀ ਗੀਰ ਫੋਨ 630-205-6575, ਲਖਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ ਫੋਨ 847-674-9074 ਜਾਂ ਨਿੱਕ ਗਾਖਲ ਫੋਨ 630-688-3570 ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੇਅਰ ਲਾਰਸਨ ਨੂੰ ਫੰਡਰੇਜ਼ਰ ਚੈਕ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨਰਿੰਦਰ ਸਰਾਂ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੀਹਰਾ, ਹੈਪੀ ਗੀਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਡੀ ਸੀ, ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਅਤੇ ਜਿੰਦੀ ਦਿਆਲ। (ਸੱਜੇ) ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਮੇਅਰ ਲਾਰਸਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ, ਨਾਲ ਹਨ ਨਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਬਸਾਤੀ

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਮਾਮਲਾ
ਪਿੰਡ ਕੋਟ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਲੋਕ
ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਣਗੇ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਇਤਿਹਾਸਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਕੋਟ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖਿਲਾਫ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਕਾਲਜ ਦਾ ਸਟਾਫ, ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਕਈ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਲਜ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੇਜਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀਆ ਅਤੇ ਸਵਿੰਦਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਹਟੀ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅੱਗੇ ਧਰਨਾ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।
(ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਸਫ਼ਾ 18 'ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ)

ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਵਲੋਂ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਬੰਧੀ ਸਮਾਗਮ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਲੋਂ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ ਵਿਚ

ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਗਾਇਨ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਲਖਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ ਨੇ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ

ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਰਿੰਦਰ ਸਰਾਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਲੱਬ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਯਥਾ ਸਮਰਥਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ।

ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ

ਭਗਤ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਬੰਧੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਵਲੋਂ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ

ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਤੁੱਤ ਵਰਤਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮਿਨਹਾਸ, ਹੈਪੀ ਗੀਰ, ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖੰਗੂੜਾ, ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ

New India Carry-out & Sweets
Address: 773 N. Quinton Rd., Palatine, IL 60067

ਕੈਟਰਿੰਗ: ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਮਿਲਵਾਕੀ ਅਤੇ ਇੰਡੀਆਨਾ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਤੇ ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਕੈਟਰਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖੋ

ਕੇ ਕੇ ਪੰਮਾ
ਫੋਨ: 847-219-7432
847-359-9630

ਸਾਡੀ ਖਾਸੀਅਤ ਗਰਮ ਗਰਮ ਜਲੇਬੀਆਂ

ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਇਲਾਜ
ਸਿੱਧੀ ਕਾਲ ਕਰੋ 630-479-0031

■ ਇਸ਼ੋਰੈਂਸ ਨਹੀਂ? ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ। 20-40% ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।
 ■ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ Invisalign (Clear Braces) ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ? ਮੁਫਤ ਮਜ਼ਵਰਾ ਲਓ।
 ■ ਦੰਦਾਂ ਤੇ ਮਸੂੜਿਆਂ ਦੀ ਬਦਬੂ, ਖੂਨ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ? ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਵੀਨ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ, ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ ਤੇ ਚਮਕਦੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅੱਜ ਹੀ ਅਪੁਆਇੰਟਮੈਂਟ ਬਣਾਓ

Dr. Harjinder Khaira DMD & Associates

Lakestreet Dental
 490 W. Lake Street, Suite 107 Roselle, IL 60172
 630-894-8008

Lakeland Dental
 115 E. State Rd., Island Lake, IL 60042
 847-526-1920

Fillings, Dentures, Crowns, Bridge, Veneers, Extractions, Cleaning,

ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ ਬਣਿਆ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਅਖਾੜਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਸ਼ਹੀਦੇ ਆਜ਼ਮ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ ਇਨੀ ਦਿਨੀਂ ਸੁਰਖੀਆਂ 'ਚ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਰ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰ ਨੇ ਇਥੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ 'ਚ ਕੋਈ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀ। ਉੱਚ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਮੰਗ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੁਟਾਪੇ ਤੇ ਫੜੋ-ਫੜੀ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੱਤਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸੱਚੀ ਹੈ। ਅਸਲ 'ਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੋਂ ਬਾਗੀ ਹੋਏ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ 23 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰੈਲੀ ਕਰਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਦੂਜੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਇਕੱਠ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਪੱਬਾਂ ਭਾਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਪਰ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿਆਣਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੈਲੀ 27 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੱਤਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬ) ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਕਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰੈਲੀ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਹਫ਼ਤੇ ਅੰਦਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ 'ਚ ਗਿਆ। ਉੱਚ ਲੋਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਭੀੜ ਜੁਟਾਉਣ ਲਈ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਨ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਲਈ ਉਘੇ ਕਲਾਕਾਰ ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ, ਪੰਮੀ ਬਾਈ ਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਬਾਵਾ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬ) ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਭੀੜ ਜੁਟਾਉਣ ਲਈ ਗਾਇਕ ਸਤਿੰਦਰ ਸਰਤਾਜ, ਮਿਸ ਪੂਜਾ ਤੇ ਬੱਬੂ ਮਾਨ ਦਾ ਇਕੋ ਮੰਚ 'ਤੇ ਅਖਾੜਾ ਲਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਕੱਠ ਸੀ।

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ 'ਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਆਸੀ ਅਖਾੜੇ ਲਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਰੇਤੇ ਹੋਣ ਦਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਸੱਤਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਅਜਾਇਬਘਰ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪੰਡਾਲ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਹਰ ਥਾਂ ਕਲਾਕਾਰ ਮਿਸ ਪੂਜਾ, ਬੱਬੂ ਮਾਨ ਤੇ ਸਤਿੰਦਰ ਸਰਤਾਜ ਦੇ ਪੋਸਟਰ ਲਾਏ ਗਏ ਤੇ ਹਾਈ

ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਹੋਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਦੇ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਉਧਰ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਥਾਂਦੀਆਂ ਨੇੜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਵੱਡਾ ਪੰਡਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਨੇਤਾ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ, ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਸੋਨੀ, ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ, ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੇ.ਪੀ. ਸਮੇਤ ਸਮੁੱਚੀ

ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਆਪਣੇ ਕਾਫਲੇ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਜੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ. ਵੱਲੋਂ ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਝੰਡਾ ਜੀ ਕੋਲ ਸਾਂਝੀ ਸਟੇਜ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ.ਐਮ.ਐਲ. ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡ ਕਾਹਮਾ ਨੇੜੇ ਵੱਖਰਾ ਸਮਾਗਮ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ.ਐਮ.ਐਲ. ਦੇ ਸੂਬਾ ਸਕੱਤਰ ਕਾਮਰੇਡ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਖਟਕੜ, ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੜੈਚ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸੰਭਾਲੂ?

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ: ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਪਰ 'ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ' ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ।

ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਇਮਾਰਤ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਲੁਕਵੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਾਫੀ ਖਸਤਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਤੂਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੰਜਲ 'ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਾਥੀ ਗਯਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਵਾਈ ਬੂਟੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਦਕਿ ਦੂਜੀ ਮੰਜਲ 'ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸੀ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਸਾਂਡਰਸ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੇਸ ਬਦਲਣ ਲਈ ਇਥੇ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਜਾਮ ਗਜਾਨੰਦ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਵਾਲ ਕਟਵਾਏ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਖਸਤਾ ਹਾਲ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮੰਜਲ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ

ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਪਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਕਰਿਆਨੇ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੀਜੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਪਾਰੀ ਕਾਬਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਇਕ ਟਰਸਟ ਕੋਲ ਹੈ।

2005-06 ਵਿਚ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰਹੇ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਧਰੋਹਰ ਸਮੇਠੀ ਬੈਠੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਥਾਂਦਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕਾਫੀ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਤਤਵ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਇਕ ਟੀਮ ਤੋਂ ਕੌਮੀ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ

ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਟਰਸਟ ਤੋਂ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਵੀ ਲੈ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖੁਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਰਾਮ ਗੋਪਾਲ ਸਰਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਮੁਕਾਮੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵਿਜੇ ਸਰਮਾ ਨੇ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਧਰੋਹਰ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਆਯੋਜ਼ੀਨ ਸ਼ਹੀਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਮਾਰਤ

ਬਾਬਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁਧ ਮੋਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਖਾਰਜ

ਸ਼ਿਕਾਰੋ: ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਗੁਰਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਆਈਲੈਂਡ ਲੋਕ ਵਿਚ ਬੀਤੀ 14 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਈ ਤਲਖੀ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਮਿਸ਼ਨ, ਬਾਬਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁਧ ਮੁਦਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਵਲੋਂ ਮਕੈਨਰੀ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਸਰਕਟ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਦਾਇਰ ਮੁਕੱਦਮਾ (ਨੰਬਰ ਸੀ ਐਚ 383) ਅਤੇ ਮੁਦਈ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਜਗਦੀਸ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸੰਧੂ, ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ, ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਵਲੋਂ ਬਾਬਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁਧ ਦਾਇਰ ਮੁਕੱਦਮਾ (ਨੰਬਰ 10 ਸੀ ਐਚ 2166) ਤਹਿਤ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵਲੋਂ ਖਰਚੇ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੁਦਈਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਤੇ 14 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂਪੁਰ ਨੂੰ ਤਾਲੇ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਕੀਲ ਟੀ ਐਸ ਚਾਵਲਾ ਨੇ ਮੁਦਈਆਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਸ਼ਾਨ ਕਿਮ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਕਾਟ ਕਰਦਿਆਂ ਆਈਲੈਂਡ ਲੋਕ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਭੁਗਤਾਉਂਦਿਆਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਿਆ। ਮਾਣਯੋਗ ਜੱਜ ਬਾਮਸ ਮਾਇਰ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਪਿਛੋਂ ਦੋਵੇਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮੁੱਖ ਕੇਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ 25 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਗਦੀਸ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹੈ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ 22ਵੀਂ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਸਰਕਟ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਾਬਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਵਿਰੁਧ ਦਾਇਰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਕੇਸ (ਨੰਬਰ ਐਲ ਏ 356) ਲੰਘੀ 11 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਖਹਿਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲੀ ਲਈ ਰਕਮ ਲਈ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ।

Sistar Mortgage

Minimizing Cost, Maximizing Investment
www.SistarMortgage.com

Balbir (Bill) Grewal, Loan Officer
Residential & Commercial Loans

(734) 330-8859 Mobile
(586) 262-0156 Fax
Balbir.Grewal@SistarMortgage.com

Loans Available In Most States!

> 100% FHA Financing > Residential (Purchase & Refinance) > Self Employed > Cash Out Refinance > Investment Property Loans > Jumbo Loans > Commercial Property With Business or Business Only

Law Office of Navdeep S. Jhaj

Immigration Law Attorney

General Legal Practice

Navdeep S. Jhaj
Member, American Immigration Lawyers Association

Estate Planning
Personal Injury
Bankruptcy

ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

- ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ
- ਜਨਰਲ ਲਾਅ
- ਪਰਸਨਲ ਇੰਜਰੀ
- ਬੈਂਕਰਪਸੀ
- ਐਸਟੇਟ ਪਲਾਨਿੰਗ

1930 W Hubbard, 2nd Floor, Chicago, IL 60622
Voice: 312.404.8893, Fax: 312.243.2277
email: navjhaj@me.com

PANNUN THE LAW FIRM
ATTORNEYS & COUNSELLORS

ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ
ਅਟਾਰਨੀ ਐਂਡ ਲਾਅ

ਤੁਹਾਡਾ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕੇਸ ਬੰਦ ਹੈ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਡੀਪੋਰਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ?
ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ

ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਲਾਅ

- ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਅਪੀਲਜ਼
- ਵੀਜ਼ਾ ਅਤੇ ਵਰਕਰਜ਼
- ਬੋਨਾਫਾਇਡ ਅਸਾਇਲਮ ਪਟੀਸ਼ਨਜ਼

ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਕੇਸਿਜ਼

- ਬੋਰਡ ਆਫ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਪੀਲਜ਼
- 9th & 2nd ਸਰਕਿਟ ਅਪੀਲਜ਼
- ਕੈਨਸੇਲੇਸ਼ਨ ਆਫ ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ

NEW YORK
T 718.672.8000
JACKSON HEIGHTS, NY 11370

CALIFORNIA
T 510.796.9000
39300 CIVIC CENTER DR.
SUITE 170 FREMONT, CA 94538
FREMONT, CA 94538

* ADMITTED IN THE STATE OF NEW YORK ONLY

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਖਾਮੋਸ਼

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਮਈ 'ਚ ਕਰਾਉਣ ਬਾਰੇ ਭੁਬਨੇਸ਼ਵਰ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਭਰਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਵਿਚ ਖੋਟ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਇਸ ਚੋਣ ਨੂੰ ਟਾਲ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 1920 ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਵੀਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣ ਅਗਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਿਚ ਚੋਣ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਧਾਂਦਲੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਜਨਰਲ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਭੇਜੇ 8 ਮਈ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਚੋਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਤੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ

ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਚੋਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 17 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਜਾਂ ਪੱਤਰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ 175, ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚੋਂ 8 ਤੇ ਯੂ.ਟੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਕ-ਇਕ ਮੈਂਬਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਸਾਲ 2009 ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਕਾਰਨ ਤੇ ਹੁਣ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਚੋਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਵਿੱਲਮੱਠ ਕਾਰਨ ਇਹ ਚੋਣ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਪਛੜਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਚੋਣ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 45 ਤੋਂ 50 ਦਿਨ ਦਾ ਚੋਣ ਅਮਲ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ, ਵਾਪਸੀਆਂ, ਇਤਰਾਜ਼, ਪੜਤਾਲ, ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਗਿਣਨ ਤੱਕ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮੁਤਾਬਕ ਜੇਕਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 8 ਮਈ ਨੂੰ ਹੀ ਵੋਟਾਂ ਪੁਆਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਤੇ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ 24 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੀ 45 ਦਿਨ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਚੋਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੁਬਾਰਾ ਤੋਂ ਭੇਜਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੋਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਭੇਜਣ ਤੱਕ ਤੇ ਚੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਣ 'ਤੇ ਚੋਣ ਅਮਲ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਚੋਣ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਬਸ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਮੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਜਦੋਂਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਸਾਲ 2009 ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਥੇਦਾਰ ਮੱਕੜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਅਖੌਤੀ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਘਿਓ-ਖਿਚੜੀ ਹੋ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਚੋਣਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ: ਰਵੀਇੰਦਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅਕਾਲੀ ਦਲ 1920 ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਵੀ ਇੰਦਰ ਨੇ ਸੰਕਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਨਿਰਪੱਖ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕੇਵਲ 12 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ 36 ਲੱਖ ਫਾਰਮ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਧਾਂਦਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮੁੜ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰ ਵੀ ਖੜਕਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਹਟਾਣਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਇਹ ਚੋਣ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਹਰੇਕ ਜਾਇਜ਼ ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹਰਬਾ ਵਰਤਣਗੇ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਮਤਦਾਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਵੋਟਰ ਦੀ ਫੋਟੋ ਲਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਗੁਰਲੀਨ ਕੌਰ ਬਨਾਮ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਕਿ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਹੜਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕੇਸ ਨਾ ਕੱਟਦਾ ਹੋਵੇ, ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਕੁਮਾਰ ਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਲਿਖ ਕੇ ਵੋਟ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਪਿੰਡ ਬਘਰੌਲ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣ ਲੜਣ ਵਾਸਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 1920, ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਲੋਗੋਵਾਲ) ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਦਿੱਲੀ) ਵਿਚਾਲੇ ਸਾਂਝ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦਾ ਇਕ ਨੁਕਾਤੀ ਏਜੰਡਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਤਭੇਦ ਕਾਇਮ ਹਨ।

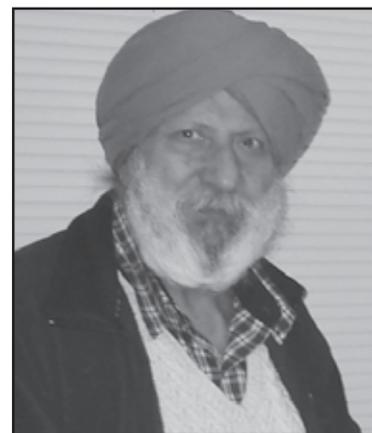

ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਨੇ ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਬਹਿਸ ਲਈ ਵੰਗਾਰਿਆ

ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਵੱਲੋਂ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਬਾਰੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਬਹਿਸ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਬੈਠਕ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸੋਧੇ ਗਏ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਬਹਿਸ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸ. ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੋਧਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਸੰਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਹਲਕੇ ਵੱਲੋਂ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ. ਪੁਰੇਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਮੂਲ ਕੈਲੰਡਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਦਿਨ-ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤ ਸਮਾਜ, ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਨਿਰੰਗ ਸਿੰਘ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੰਚ 'ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਸ. ਪੁਰੇਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਤਰਕ ਨਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ. ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ

ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਬਾਰੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰਨ। ਭਾਈ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੰਦਗੜ੍ਹ ਨੇ ਖੁਦ ਸੋਧੇ ਗਏ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੈਲੰਡਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ

ਹੋਂਦ ਚਿੱਲੜ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦ 'ਚ ਬਹਿਸ ਟਲੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਦੇ ਰਿਵਾਜੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹੋਂਦ ਚਿੱਲੜ ਵਿਚ 1984 ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ 193 ਹੇਠ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਦੀ ਬਹਿਸ ਅਗਲੇ ਹਫਤੇ ਤੱਕ ਮੁਲਤਵੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸੁਸ਼ਮਾ ਸਵਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਘਿਆਨ ਦਿਵਾਉ ਮਤੇ ਦੇ ਸਬੰਧੀ ਨਿਯਮ 193 ਦੇ ਹੇਠ 18 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਬਹਿਸ ਹੋਣੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਉਠਾਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕੀ। ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ, ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਗੁਲਸ਼ਨ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਘੁਬਾਇਆ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਹੋਂਦ ਚਿੱਲੜ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 1984 ਦੌਰਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੁਝ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜੋ 1984 ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਦਨ ਵਿਚ ਨਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ, ਰਵਨੀਤ

ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਤੇ ਸੰਤੋਸ਼ ਚੌਧਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਸਟੈਂਡ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 35,000 ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੋਂਦ ਚਿੱਲੜ ਤੇ ਪਟੋਂਦੀ ਵਰਗੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਜਥੇਬੰਦ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਘਿਨਾਉਣਾ ਕਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ, ਬੱਸਾਂ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰ ਰਹੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਸਾਤਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 1984 ਵਿੱਚ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਹਫਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ 1984 ਵਿਚ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਗੇ।

ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਆਪਸ 'ਚ ਹੀ ਭਿੜੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤਾ ਚਾਵਲਾ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਜਗਦੀਸ਼ ਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਦਰਮਿਆਨ ਚੱਲ ਰਹੀ ਲੜਾਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਤੱਕ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਦੋ ਵਾਰੀ ਸਿੰਧੀ ਟੱਕਰ ਹੋਈ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚਾਵਲਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਖਿਲਾਫ ਘਟੀਆ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਲਾਏ। ਵਿਧਾਇਕ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੰਤਰੀ 'ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਤਾਂ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਵਿਧਾਇਕ 'ਤੇ ਕੁਝੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਭਾਜਪਾ ਵਿਧਾਇਕ ਦਲ ਦੇ ਨੇਤਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਾਲੀਆ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੋਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਚੱਲ ਰਹੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਵੀ ਬੀਬੀ ਚਾਵਲਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਨੀ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ

ਲਈ ਆਖਦੇ ਰਹੇ। ਜਗਦੀਸ਼ ਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਵੱਲੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਛੱਡਣ ਲਈ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸਦਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ 39 ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 17 ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ

ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਜਥੇਦਾਰ ਨੰਦਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਤਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੋਧੇ ਗਏ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਕੈਲੰਡਰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਤਖਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕੈਲੰਡਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਤਖਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਡਾਕਟਰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਲ ਮਾਮਲਾ ਬਟਾਲਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਚਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਲਟਰਾਸਾਊਂਡ ਕੇਂਦਰ 'ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨ ਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੁਝੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦਬਕਾ ਮਾਰਦਿਆਂ ਸਪੀਕਰ ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜਾ ਕੁੱਝ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸੇ ਚਰਚਾ ਦੌਰਾਨ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹਸਪਤਾਲ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ

ਚੱਲ ਰਿਹਾ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚਾਵਲਾ ਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਦੌਰਾਨ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਸਬੰਧੀ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਮਹੌਲ ਗਰਮਾ ਗਿਆ। ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਤੱਥਾਂ ਸਮੇਤ ਸਥਿਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਵਿਧਾਇਕ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਜੱਜ ਤੋਂ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਦੀ ਇਸ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਦਖਲ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਨੇਤਾ ਬੀਬੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਹੱਦ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਦਨ ਵਿਚ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਲੜਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਨੇਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਦਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ 'ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹਾਕਮ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਸਦਨ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ।

ਬੀਬੀ ਚਾਵਲਾ ਤੇ ਸਾਹਨੀ ਵੱਲੋਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਦੂਸ਼ਣਬਾਜ਼ੀ

ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਵਿਧਾਇਕ ਨੇ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ 'ਤੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਹੋਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਕਾਰਨ

ਚਰਚਾ ਦੌਰਾਨ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹਸਪਤਾਲ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ

ਡੇਵਿਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਫਿਰ ਕਸੂਤੀ ਫਸੀ

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ: ਦੂਹਰੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਅਮਰੀਕੀ ਨਾਗਰਿਕ ਰੋਮੈਂਡ ਡੇਵਿਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ 'ਚ ਕੜਵਾਹਟ ਆਈ ਹੈ ਉਥੇ ਹੁਣ ਡੇਵਿਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਅਸੰਬਲੀ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡੇਵਿਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਨੇ ਡੇਵਿਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ 'ਦੀਆ' ਦੀ ਰਕਮ ਜੁਟਾਈ ਹੈ। 'ਦ ਡਾਨ' ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਸਫ਼ਾਰਤੀ ਸੂਤਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਉਦੀਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਡੇਵਿਸ ਮੁੱਦਾ ਅਮਰੀਕਾ-ਪਾਕਿ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

'ਡੇਲੀ ਟਾਈਮਜ਼' ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਮੈਂਬਰ

ਮਾਜਿਦਾ ਜੈਦੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ-ਨਵਾਜ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਸੰਭਵ ਬਣਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਡੇਵਿਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਣਾ-ਸਨਾਉੱਲਾ ਦੀ ਕੋਟਲਖਪਤ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਫੇਰੀ 'ਤੇ ਵੀ ਸੁਆਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸਰਦਾਰ ਜ਼ੁਲਫਿਕਾਰ ਖਾਨ ਖੋਸਾ ਨੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬਚਾਓ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਦਨ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸ਼ਰੱਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੁੱਖਲ ਨਹੀਂ ਉਡਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਡੇਵਿਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਹੋਈ ਸ਼ੱਰਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਿਬੇਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡੇਵਿਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਮਗਰੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਘ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫ਼ੌਜ ਤੇ ਖੁਫ਼ੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੌਮੀ ਹਿੰਤ ਗਹਿਣੇ ਧਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਸੋਦੇਬਾਜ਼ੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਧਰ ਡੇਵਿਸ ਨੂੰ ਹਰਜਾਨਾ ਚੁਕਾਉਣ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਇਕਬਾਲ ਜ਼ਾਫ਼ਰੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਚ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਡੇਵਿਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੇ ਦੇਣ।

ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 36 ਸਾਲਾ ਡੇਵਿਸ ਨੇ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 6 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 'ਬਲੱਡ ਮਨੀ' ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਕੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜੱਜ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਡੇਵਿਸ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜੱਜ ਔਜਲਾ ਨੇ ਡੇਵਿਸ 'ਤੇ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਦਰਜ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਦਿਆਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਹੈ ਇਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਣਾ ਸਨਾਉੱਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ 'ਦੀਆ ਕਾਨੂੰਨ' ਅਨੁਸਾਰ ਬਲੱਡ ਮਨੀ ਲੈਣ ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਦੋਵੇਂ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ 16 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੀਆ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ (ਬਲੱਡ ਮਨੀ) ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਡੇਵਿਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹੀ ਗਈ। ਸਰਕਾਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਤਿੱਖੀ ਜਵਾਬੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਇੰਨਾ ਖੋਫ਼ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਮੀਡੀਆ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜੇ ਅਕਸਰ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬਲੱਡ ਮਨੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ: ਅਮਰੀਕਾ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਹਿਲੇਰੀ ਕਲਿੰਟਨ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਨੇ 27 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਹੋਈ ਵਾਰਦਾਦ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰੋਮੈਂਡ ਡੇਵਿਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਧਨ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 27 ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਡੇਵਿਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਨ।

Matrimonials

ਕੰਨਿਆ ਦੀ ਲੋੜ

Wanted US citizen girl for Kamboj Sikh boy, 25, 5'5", Bachelor in Architecture, raised in America went to school, college in New York, living with parents in New York and works with family business. Cast no bar. Call: 516.439.1208 or 347.920.9011

ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਢਿੱਲੋਂ, ਸੁਨੱਖੇ, 22, 5'11", ਦਸ ਸਾਲ ਦੇ ਟੂਰਿਸਟ/ਬਿਜਨਸ ਵੀਜ਼ੇ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਲੜਕੇ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਫੋਨ 812-677-6206 ਜਾਂ ਈਮੇਲ: dhillon196315@yahoo.com

Wanted suitable match for Jatt Sikh US born, handsome, cleanshaven, 27/6'1", engineer (BSc. Engg.) boy, manager in a top US corporation. Educated, respected family, no demands. Contact: Sikh5family@gmail.com

Indian Attorney in 60s, 5'-6", slim looking for a sincere, educated, God fearing, companion. Caste no bar. Serious inquiries only. Contact: Ph:323-573-9315, Email: singhb1@yahoo.com

ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ

ਖੂਬਸੂਰਤ ਕੰਬੋਜ ਸਿੱਖ ਉਮਰ 24 ਸਾਲ ਕੱਟ 5'6" ਸਟੂਡੈਂਟ ਵੀਜ਼ੇ 'ਤੇ, ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦੀ ਰਜਿਸਟਰਡ ਪੈਕਟੀਕਲ ਨਰਸ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕੀ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫੋਨ: 780-200-8082, 91-98146-47417

Sikh match for Parjapat Sikh female, 30, 5' - 6", working with US University on H1 visa, PhD (Molecular Biology) from US. Caste no bar, US/Canada preferred. Contact at 978-799-8948 (US), 91-98784-59056 (India), or piscean100@yahoo.com

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਤੁਰਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਸਾਬਕਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਧਿਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ ਪਰ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ 'ਜਾਗੋ ਯਾਤਰਾ' ਦਾ ਕਾਫ਼ਲਾ ਨਿੱਤ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਕ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਮੇਡੀਅਨ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਯੂਥ ਵਿੰਗ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੱਸੀ ਸੇਖੋਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਜਾਗੋ ਮੁਹਿੰਮ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਸਰਗਰਮ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਉਤਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਜੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖਣ, ਗੀਤ ਗਾਉਣ, ਹਸਾਉਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਫਿਲਮਾਂ

ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਅਕਸ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 27 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਐਲਾਨੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਖਾਸਾ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਚੰਗੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵੀਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਵਿਧਾਇਕ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਆਏ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀ ਸੀਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਜਾਂ ਬਜਟ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਣਾ। ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

The Karn Gill Radio Show TUESDAY(S) 8:00 PM till 9:00 PM 680/690 AM

Karn Gill, Realtor
44644 Ann Arbor Road Suite A Plymouth, MI 48170
Cell: (734) 612-9984
Email: KarnGill@Hotmail.com
Website: www.KarnGill.com

COLDWELL BANKER Preferred, Realtors

Serving Michigan's Greater Detroit Communities

Topics:
-Bollywood Movie Songs
-Discussions / Debates
-Community Events
-Every Day Issues
-Interviews

Language:
- Hindi
- English
- Punjabi
- Gujarati
- Urdu

If you want to buy or sell a home in Michigan always go with the winner!

ਅਮਰ ਕਾਰਪੈਟਸ

ਘਰਾਂ/ਦਫਤਰਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਟੀ ਦਾ ਕਾਰਪੈਟ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਪੁਆਉ

ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਚ ਕਾਰਪੈਟਸ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਟੋਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਰੱਗ ਹਰ ਇਕ ਕਵਾਲਿਟੀ ਵਿਚ, ਕੀਮਤਾਂ ਇਨੀਆਂ ਘੱਟ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ! ਆਓ! ਦੇਖੋ ਅਮਰ ਕਾਰਪੈਟਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਚੋਣ ਭਰਪੂਰ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਸ਼ੋਅਰੂਮ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

ਫਰੀ ਐਸਟੀਮੇਟ, ਆਰਡਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਕਾਰਪੈਟ ਪਾਵਾਂਗੇ

Same day service in Chicago and suburbs

Amar Carpets Inc

ਵੈਸਟਰਨ ਅਵੈਨਿਊ ਤੋਂ ਅਧਾ ਬਲਾਕ ਵੈਸਟ, 2423 W Devon Ave. Chicago IL 60659

ਕਾਲ ਕਰੋ : ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

Ph: 773-508-5253, 773-507-8043, Fax: 773-508-5249

ATM's & Credit Card Terminals at Lowest Prices! No Hidden Fees.

Merchant Accounts-Grocery, Motels, Limos/Taxis, Gas stations.
Credit card terminals -Verifone, Hypercom...
Transfer existing CC processing to us for lower rates.
99% approved same day. We specialize in high risk businesses.
ATMs - TRANAX/TRITON/WRG, starting at \$69/mo.*
(Perfect for retail stores, hotels, gas stations, etc.)
Need Money? We provide cash advance against credit card processing with NO collateral or personal guarantee.
Online Data Corp. is a registered ISO/MSP of Wells Fargo Bank N.A.
*Credit restrictions apply.

Call SAGAR HANDA at: 773-416-8526 or 773-935-VISA, SagarATM@yahoo.com

www.GoldCoastATM.com

FREE CREDIT CARD TERMINAL!

Punjab Times

Established in 2000
12th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018

Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388

Editor:

Amolak Singh Jammu
Astt. Editor:
Jaspreet Kaur
Kuljeet Singh

Graphics:

Mandeep Singh

Photographer

Kamaljit Singh Virdi
Ph. 847-502-2703

Our Columnists

Ashok Bhaura
Tarlochan Singh Dupalpur
Baljit Basi
Prof. Kulwant S. Romana

California Bureau:

Mann Mandeep
Bureau Chief
661-889-1927
Shiara Dhindsa
Photographer
661-703-6664

Director Community & Business Relations:

Sunita Chopra
Ph:773-370-7106

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Michigan, Wisconsin, Ohio, Iowa, Mississippi, Arkansas, Texas, Nevada, Virginia, Oregon, Arizona, Georgia, Florida, Massachusetts, Washington, Kansas, Minnesota, New York

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 80 ਡਾਲਰ,
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 375 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ।

Disclaimer

The views expressed in the articles published in the columns of Punjab Times are that of their writers, and it is not implied that Punjab Times endorses them.

Sameway Punjab Times does not necessarily endorses the claims made in the advertisements published in Punjab Times.

All disputes subject to Chicago jurisdiction.

ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਤੇ ਦੇ ਖਾਸ ਅਰਥ ਨਾ ਕੱਢੇ ਜਾਣ।

ਭਾਜਪਾ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ੇਸ਼ਾਦਰੀ ਚਾਰੀ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਬਲੈਕ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਜਦੋਂ ਭਾਜਪਾ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਵਾਂਗ ਵਰਤਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ।” ਅਮਰੀਕੀ ਸਫ਼ਾਰਤਖਾਨੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੀਟਰ ਬਰਲੋ ਨੇ 13 ਮਈ, 2009 ਨੂੰ ਅਡਵਾਨੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਭਾਰਤ-ਅਮਰੀਕਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸੰਧੀ ਬਾਰੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰਜੀਹ ਨਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਆਖਿਆ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਭਾਜਪਾ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਧੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਨੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਖ਼ਰੀਦੇ!

ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2008 ਵਿਚ ਭਾਰਤ-ਅਮਰੀਕਾ ਪਰਮਾਣੂ ਸੰਧੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ‘ਤੇ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਬਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਸਤੀਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਦੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨਚੀਕੇਤਾ ਕਪੂਰ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੀ,

ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਰੀਦਣ ਲਈ 50-60 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਮੁਤਾਬਕ ਚੌਧਰੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲੋਕ ਦਲ ਦੇ ਚਾਰ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਰੀਦਣ ਲਈ 10-10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਦੋਂ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਬੇਭਰੋਸੇ ਦੇ ਹੱਕ ‘ਚ ਵੋਟ ਪਾਈ।

ਉਧਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ 2008 ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਵੋਟ ਦੌਰਾਨ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ

ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ‘ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ’ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਅਮਰੀਕੀ ਦੂਤਘਰ ਤੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਦਰਮਿਆਨ ਹੋਈ ਖਤੋ-ਖਤਾਬਤ ਨੂੰ ‘ਵਡਿਆ’ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹੀ ਪੁਰਾਣੇ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਰੱਦ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਨੇ ਜੁਲਾਈ 2008 ਦਾ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਮਤ 275-256 ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਫਰਕ

ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ 14ਵੀਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ ‘ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 2009 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 141 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 206 ਹੋ ਗਈ ਜਦਕਿ ਭਾਜਪਾ 138 ਤੋਂ ਖਿਸਕ ਕੇ 116 ਤੇ ਖੱਬੀ ਧਿਰ 59 ਤੋਂ 34 ‘ਤੇ ਆ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਅਕਾਲੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਈ ਸੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼

ਉਧਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ-ਅਮਰੀਕਾ ਪਰਮਾਣੂ ਸੰਧੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ‘ਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਵੋਟਿੰਗ ਲਈ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। 22 ਜੁਲਾਈ, 2008 ਨੂੰ ਦਲ ਦੇ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲਿਬੜਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਸਦਨ ਤੋਂ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ 10 ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ‘ਚੋਂ ਇਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਾਹ ਸੌਂਖਾ ਬਣਾਇਆ। 23 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲਿਬੜਾ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ‘ਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਣੂ ਕੌਰ ਗੁਲਸ਼ਨ ਤੇ ਮਰਹੂਮ ਜ਼ੋਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗੁਲਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਅਮਰੀਕਾ ਪ੍ਰਣਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੁਸ਼

ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਚਿੰਤਤ ਸੀ। ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਹਿਲੇਰੀ ਕਲਿੰਟਨ ਨੇ ਸਤੰਬਰ 2009 ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੂਤਘਰ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਵੇਂ ਵਿੱਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਸਨ।

ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਮਰੀਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿੰਤਤ ਸੀ ਕਿ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਹਿਲੇਰੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬੰਧਿਤ ਸਨ। ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪੀ ਚਿਦੰਬਰਮ ਫਿਰ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨਗੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮੋਨਟੇਕ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੂੰ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ‘ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਮੁਖਰਜੀ ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਡੀ.ਵੀ. ਸੁਬਰਾਓ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧਾਂ, ਸੁਬਰਾਓ ਦੀ ਚਿਦੰਬਰਮ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਣ ਬਾਰੇ ਰਾਇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਿਚਕਾਰ ਤਾਲਮੇਲ ਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਉਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਅਸਰ ਵਰਗੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਸਨ।

ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ: ਖਾਲਸਾਈ ਰੰਗ ‘ਚ ਰੰਗੀ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ

ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਜਿੱਥੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬ) ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੰਗਾਲੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੱਸਿਆ ਉਥੇ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ‘ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ। ਉਧਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅ) ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਰਗੜੇ ਲਾਏ ਗਏ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਏਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਧਰ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਬੀਬੀ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹਿੱਤ ਪਾਲਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਦਸ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਪਿਓ-ਪੁੱਤ ਤੇ ਜੀਜੇ-ਸਾਲੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੱਲਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ‘ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤਿੰਨ ਪਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ-ਚੀਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦਰਮਿਆਨ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਿਰਫ਼ ਬਫਰ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਂ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਰਾਹ ਕਿਰਤ ਕਰੋ,

ਨਾਮ ਜਪੋ, ਵੰਡ ਛਕੋ ‘ਤੇ ਚੱਲਣ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਿਤਪੁਣਾ ਤੇ ਨਸ਼ੇ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਬਾਣੀ ਤੇ ਬਾਣੇ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹਾਕਮ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਬੋਝੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮਹੱਲਾ ਜੈਕਾਰਿਆਂ, ਨਗਾਰਿਆਂ,

ਨਰਸਿੰਗਿਆਂ, ਬੈਂਡ ਵਾਜਿਆਂ ‘ਤੇ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਮਨਮੋਹਕ ਧੁਨਾਂ ਨਾਲ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਰੂਪੀ ਮਹੱਲੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ

ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਗਰੇ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੱਤਕਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਜੰਗਜੂ ਕਰਤੱਵ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਕਿਲ੍ਹਾ ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ, ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਗ, ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹਰੀਆਂ ਵੇਲਾਂ, ਛਾਉਣੀ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਬਾਬਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ, ਨਵੀਂ ਅਬਾਦੀ, ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਮਾਰਕੀਟ, ਕਲਗੀਧਰ ਮਾਰਕੀਟ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੋਲਗੜ੍ਹ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ, ਕਿਲ੍ਹਾ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਚਰਨ ਗੰਗਾ ਸਟੇਡੀਅਮ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ।

(ਹੋਰ ਖਬਰਾਂ ਸਫ਼ਾ 17 ‘ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ)

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਾਲੇ ਧਨ ਕੁਬੇਰਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਵੇਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਾਲੇ ਧਨ ਕੁਬੇਰਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਖਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ‘ਚ ਜਮਾਂ ਕਰਾਏ ਕਾਲੇ ਧਨ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਜਸਟਿਸ ਬੀ. ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੈਂਡੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਕੇਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

ਬੀਬੀ ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ (ਡਾ.)

ਸ੍ਰੀ ਸੰਨੀ ਧੂੜ (ਮਿਸੀਗਨ)

ਪ੍ਰੋ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ

ਸ. ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ

ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ

ਸ. ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ

ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ

ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਸ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ

ਸ੍ਰੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ

ਸ. ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ

ਸ. ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ

ਸ. ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ (ਮਿਲਵਾਕੀ)

ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ

ਸ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ

ਸ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਸ੍ਰੀ ਹੈਪੀ ਹੀਰ

ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਦੇ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਘਪਲਾ

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ: ਸਾਲ 2008 ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਪਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਮਨ ਇੰਪਾਵਰਮੈਂਟ ਲੀਗ ਆਫ ਪੰਜਾਬ (ਹੈਲਪ) ਨਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮ 'ਤੇ ਹੋਏ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਰਚੇ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਘਪਲੇ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਓਰੋ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਬੰਧੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਜਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

27 ਸਤੰਬਰ 2008 ਨੂੰ ਖਟਕੜ ਕਲਾ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦਾ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮਾਗਮ ਪੰਜਾਬ ਕਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ 'ਤੇ 3.5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਦੋਂਕਿ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਨੇ ਖਰਚੇ ਲਈ ਰੱਖ ਲਏ ਸਨ। ਕਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੇ ਸਟੇਜ ਲਾਉਣ, ਲਾਈਟ ਐਂਡ ਸਾਊਂਡ, ਬਿਜਲੀ, ਟੈਟ,

ਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਿਆਰੀਆਂ 'ਤੇ ਇਕ ਕਰੋੜ 49 ਲੱਖ 83,145 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਦਿੱਤੇ। ਕਲਾਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਕਰੋੜ 12 ਲੱਖ 73,640 ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀਡੀਓ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ, ਪ੍ਰਚਾਰ, ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ, ਕੇਸਰੀ ਪੱਗਾਂ ਅਤੇ ਦੁਪੱਟਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਜੋ-ਸਾਮਾਨ 'ਤੇ ਵੀ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਦਿੱਤੇ। 'ਹੈਲਪ' ਵੱਲੋਂ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਲਈ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਇਸ ਵੱਡੀ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਬਿਓਰੋ ਨੇ 'ਹੈਲਪ' ਦੀ ਸਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ 150 ਜਣਿਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਕਲਮਬੱਧ ਕੀਤੇ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ 'ਦੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲਜ਼ ਸਟੇਜ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਕੰਪਨੀ' ਨੂੰ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਦੋ ਹੋਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਟੋਸ਼ਨਾਂ ਲਈਆਂ ਪਰ ਜਾਂਚ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਬੋਗਸ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਠੋਕਾ ਮਿਲਣ

'ਤੇ ਅਗਿੱਠੇ ਹੋਰ ਕਈ ਫਰਮਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਾਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਓਰੋ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਤੋਂ ਫਿਲਮ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਜੀ.ਐਮ. ਐਂਟਰਟੇਨਮੈਂਟ ਨਾਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਠੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਫਰਮ ਨੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 90 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤਾ ਵਿਖਾਇਆ ਪਰ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੰਮੀ ਬਾਈ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਰਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲਏ ਮੰਨੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਇਕ ਉਦਿਤ ਨਰਾਇਣ, ਸਾਧਨਾ ਸਰਗਮ ਅਤੇ ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਵੀ 1-1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਜਦੋਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 12 ਲੱਖ, 10 ਲੱਖ ਅਤੇ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਵਿਖਾਏ ਗਏ। ਟੀ.ਵੀ. ਕਲਾਕਾਰ ਸ਼ੇਖਰ ਸੁਮਨ ਅਤੇ ਅਰਚਨਾ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 2.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ 1.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਦੋਂਕਿ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ 9 ਅਤੇ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ। ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰ ਅਜੇ ਦੇਵਗਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਪਰ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਜੇ ਦੇਵਗਨ ਨੇ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਓਰੋ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਗਿਆ। ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਐਂਟਰਟੇਨਮੈਂਟ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਕਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲੇ ਡਾ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਕਲਾਕਾਰ ਘੱਟ ਬੁਲਾਉਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਕਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਲਾਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁੱਕ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਈਨ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ੀ ਵੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸਮਾਗਮ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਮਈ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰਾਜਨੀਤਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਆਏ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਡਾ. ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਦੀ ਥਾਂ ਦੋ ਸਟੇਜਾਂ ਲਗਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੇ ਕਲਾਕਾਰ ਬੁਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦੇ ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਜੱਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਬਾਰੇ ਕਵਿਤਾ ਕਹਿਣ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਮਾਗਮ 'ਤੇ 6 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਆਉਣੀ ਸੀ ਪਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਪਿੱਛੋਂ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਖਰਚਾ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

SUPER TRAVEL
 847-676-9090, 773-465-5566
 E-mail: supertravel2003@yahoo.com
 Lowest Fares With Excellent Service
 AMERICAN AIR, CONTINENTAL AIR, JET AIRWAYS, DELTA, AIR INDIA, KLM, LUFTHANSA.
 For Emergency Call anytime at 847-673-3825 **EARLY BIRD SALE!!!!** India \$545 London \$250

Freeway Travel Inc
 ਸਸਤੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ, ਖਰਾ ਸੌਦਾ, ਬਿਹਤਰ ਸਰਵਿਸ
 Call Raju
 Tel: 773-973-0200
 Fax: 773-973-0557
 2542 W Devon Ave. Chicago IL 60659

Easy Travel Inc.
 Consolidator of Major Airlines
 ਸਸਤੀਆਂ ਹਵਾਈ ਟਿਕਟਾਂ
 Detroit-Delhi \$1110
 Chicago-Delhi \$1050
 Tel: 734-451-9526, Toll Free 866-51-INDIA

Singh Tax Services
 Individual & Business Tax/Financial Consulting Services.
 ਆਪਣੇ ਟੈਕਸ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦਾਇਰ ਕਰੋ
 ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ। ਟੈਕਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਲਾਹ ਮੁਫਤ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ 10 ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ।
 ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ
 Ph:248-982-2036
 Fax:616-855-5575
 Office Location 38969 Cheshire Drive, Northville, MI, 48167
 Email : jhand_mohan@yahoo.com; or info@SinghTaxServices.com
 For More Detail check our web site at :www.SinghTaxServices.com

Desi Bazar
 916 E. Main Street #118, Greenwood, IN, 46143
 Tel: 317-888-2040, Fax: 317-887-6116
 We specialize in all kind of Indian Groceries and Sweets
 • FRESH VEGETABLES EVERY THURSDAY
 • FRESH GOAT MEAT
 10% off on all Gurudwara supplies and Religious programs!!
 We Are Open 7 Days a Week
 ਖੁਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਸਟੋਰ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਦੇਸੀ ਬਾਜ਼ਾਰ

Satwant Kaur Takk
 Lose Weight Feel Great
 All Herbal, American Doctors' formulated and Guaranteed Results
 ਅਮਰੀਕਨ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਜਤੀ ਬੁਟੀਆਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਅਤੇ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਨਤੀਜੇ
 Before : 165 Lbs.
 After : 125 Lbs.
 Lost 40 Lbs.

ਪੰਜਾਬੀ ਢਾਬਾ Punjabi Dhaba North Shore Banquet
 Fine Indian Cuisine
 Restaurant & Banquet Hall
 2525 W. Devon Ave., Chicago IL 60659
 Lunch & Dinner Buffet
 ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਪਾਰਟੀ ਬੁਕ ਕਰਾਉਣ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰੀਨ ਸੇਵਾ ਲਈ ਦੇਵ ਜਾਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕਰੋ
 773-262-2080, 773-764-9392
 ਅਸੀਂ ਨਾਨ ਅਤੇ ਤੰਦੂਰੀ ਚਿਕਨ ਤੰਦੂਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਤੁਹਾਡੇ ਟੇਬਲ ਤੇ ਪਰੋਸਦੇ ਹਾਂ

Business Opportunity
 International Company looking for serious people to work from home-part time or full time. Great earning potential, full training and support provided. To attend training in your area and For more info. call:
 Surjit Singh or Satwant K. Takk Cell:
(416) 889-9886
 Sukhpreet Kaur Indiana
 Ph:317-884-3557
 www.safeandeasyweightloss.com
 e-mail:sstakk@hotmail.com

ਬਜਟ ਇਜਲਾਸ 'ਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਟਕਰਾਅ

■ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਬਹਿਸ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ

■ ਸੱਤਾਧਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜਣ ਦਾ ਦੋਸ਼

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਸੂਬਾਈ ਬਜਟ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਕੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਦੇ ਪਾਜ ਉਧੇੜਨ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਮੌਕਾ ਗਵਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੋਈ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ 'ਤੇ ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੱਜਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਅਸਲ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਗੀ ਹੋਇਆ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ ਦੀ ਪੋਲ ਖੋਲ੍ਹਣਗੇ ਪਰ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਤਾਂ ਬਜਟ ਇਜਲਾਸ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੀ ਨਾ ਹੋਏ ਜਦੋਂਕਿ ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਬਜਟ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਕੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ 16 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਬਜਟ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੇ ਸਦਨ 'ਚੋਂ ਵਾਕਆਉਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬਜਟ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਮੂਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉੱਝ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾਲ ਤੇ ਸਿਫਰ ਕਾਲ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੱਜੇ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਬਜਟ ਨੂੰ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਹੋਰਾਫੇਰੀ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ 'ਪੁਲੰਦਾ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਵਾਕਆਉਟ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜੀਤਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਦਰਮਿਆਨ ਕਾਫੀ ਤਕਰਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਰੱਖਿਆ ਅਮਲੇ ਨੇ ਵੀ ਪੁੱਜੀਸ਼ਨਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਪਰ ਵਾਕਆਉਟ ਨਾਲ ਮਾਹੌਲ ਨੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਪੀਕਰ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਨੇ ਸਿਫਰ ਕਾਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਜਟ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਉਪਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਬਜਟ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਹੋਰਾਫੇਰੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਧੋਖਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੁਮੇਧ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਵੱਲ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੇਧਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਾਗੀ ਤੇ ਸ਼ੱਕੀ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਦੇ ਚੀਫ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ

ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਨਿਯਮ 180 ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰੇ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਜਾਂਚ ਕਰੇ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਦੀਵਾਲੀਆ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ ਕਿ 1200 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਕਾਏ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਦੇ ਖਰਚੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭਾਰ 71086 ਕਰੋੜ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜਨਤਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ਾ ਸਵਾ ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੀ ਟੱਪ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਉਧਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾਈ ਬਜਟ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਉਪਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ

ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਜਟ ਅੰਦਰ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ-ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਪੂਰਾ ਬਜਟ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੈ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਨੇਤਾ ਬੀਬੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ, ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੇ ਬਜਟ ਦੀ ਥਾਂ ਵੋਟ ਆਨ ਅਕਾਉਂਟ ਲਿਆਉਣ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਸਫੇਦ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦਨ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਸਦਨ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਇਹ ਮੰਗ ਤੁਰੰਤ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਸਦਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆ ਗਈ ਤੇ ਫਿਰ ਵਾਕਆਉਟ ਕਰ ਗਈ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਗੈਰ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਭਾਜਪਾ ਵਿਧਾਇਕ ਦਲ ਦੇ ਨੇਤਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਾਲੀਆ ਨੇ ਬਜਟ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਉਪਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਅਮਰਿੰਦਰ ਨੇ ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਾਰ ਕਬੂਲੀ: ਸੁਖਬੀਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬਜਟ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਪੜ੍ਹੇ ਭਾਸ਼ਨ ਨੂੰ 'ਝੂਠ ਦਾ ਪੁਲੰਦਾ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਏਨਾ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਪਨਿਕ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਲਿਖਤੀ ਭਾਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਗਾਵ ਹੈ ਕਾਂਗਰਸ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਵੀ ਭੱਜ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੁਖਬੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ 'ਝੂਠ ਦੇ ਪੁਲੰਦੇ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਦਨ ਵਿੱਚੋਂ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 2006-07 ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਘਾਟਾ 611 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਭਾਵ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ 0.50 ਫੀਸਦੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਕੈਗ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਘਾਟਾ 4384 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ 3.46 ਫੀਸਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਸਾਲ 2010-11 ਦੇ ਮਾਲੀ ਘਾਟੇ ਨੂੰ 3788 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਇਹ 3705 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ।

ਖਹਿਰਾ ਵੱਲੋਂ ਸਪੀਕਰ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ 'ਤੇ ਪੱਖਪਾਤੀ ਰਵੱਈਆ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 30 ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰ ਦੋ ਹੀ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 20 ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉ ਮਤਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਲੱਗਿਆ ਨਹੀਂ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਕਮ ਧਿਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਵਾਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਵੀਕਰਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਵਾਲ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਧਰ ਸ. ਕਾਹਲੋਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਲੱਗਣਯੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸ. ਕਾਹਲੋਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਉਠਾਏ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਝੂਠ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਧਰ ਭਾਜਪਾ ਵਿਧਾਇਕ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਸਪੀਕਰ 'ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾ ਕੇ ਸਦਨ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਵਿਧਾਇਕ ਜਗਦੀਸ਼ ਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਵੀ ਖਹਿਰਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਦਨ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਮਾਲਵੇ 'ਚ ਪੈਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਫੰਡਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮਾਝੇ ਤੇ ਦੁਆਬੇ 'ਚ ਆਪਣਾ ਮਾਤਾ ਮੋਟਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਚੁੱਕੀ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਹੁਣ ਮਾਲਵੇ 'ਚ ਪੈਰ ਪਸਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਹੁਣੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਭਾਈਵਾਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ

ਰਾਹਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਸੀਟ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਵਟਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਮਜਬੂਤ ਸੀਟ ਲੱਭ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੀਟ ਤਬਾਦਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ 6 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਦੋਂ ਤੁਰੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਦਯੋਗ ਮੰਤਰੀ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਾਲੀਆ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਤਿਨ

ਗਡਕਰੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ 19 ਵਿਧਾਇਕਾਂ, ਸੂਬਾਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਇਕ-ਦੋ ਹੋਰ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਸੰਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਮੌਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੀਟਾਂ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਨਾਲੋਂ ਵਟਾਂਦਰੇ ਉਧਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀਟਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸਹਿਰੀ ਆਧਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਜਾਣ।

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਬਰਨਾਲਾ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਲੜਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸੀਟ ਮੰਗਣ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਇਹੀ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਚਾਰ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ 6 ਹਲਕੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੋ ਭਾਜਪਾ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹਲਕਾ ਹੋਰ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੂਬਾਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸੀਟ ਵਟਾਂਦਰਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੀਟ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਾਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ।

ਬਰਨਾਲਾ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸੀਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ

ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਪੱਛਮੀ) ਤੇ ਗੁਰੂਸ਼ੰਕਰ ਹਲਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਬਰਨਾਲਾ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸੋਚ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੱਠ ਮਲਵਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚਲੀ ਖਾਲੀ ਝੋਲੀ ਨੂੰ ਭਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੀਟ ਤੋਂ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੱਦਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਰਾਖਵੀਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਖਵੀਂ ਸੀਟ ਬਣਨ ਬਾਅਦ ਭਾਜਪਾ ਕੋਲ ਇਸ ਸੀਟ ਲਈ ਕੋਈ ਮਜਬੂਤ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਾਰਟੀ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰੂਸ਼ੰਕਰ ਸੀਟ ਜਿਹੜੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਭਾਜਪਾ ਅੰਦਰੋਂ ਇਹ ਸੁਚ ਉੱਠਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ

ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਲਾਠੀਚਾਰਜ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਜਾਂਚ ਮੰਗੀ

ਉਧਰ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਠੀਚਾਰਜ ਦੀ ਸਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯੂਥ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਰਕਰ ਸਾਂਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਲਾਠੀਚਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਂਤੀ ਨਾਲ ਧਰਨਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਬਲ ਦੇ ਉਪਯੋਗ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਢਾਂਚੇ ਤਹਿਤ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਾਰਕੁਨ ਸੈਕਟਰ 42 ਸਥਿਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਰਹੂਮ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸੈਕਟਰ 41-42 ਦੇ ਚੌਕ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਨਾਕੇ ਲਾਏ ਸਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਮੰਗਵਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਵੇਰੇ 11.15 ਵਜੇ ਛੇ ਟਰੈਕਟਰ-ਟਰਾਲੀਆਂ 'ਤੇ ਸ. ਬਿੱਟੂ ਤੇ ਹੋਰ ਯੂਥ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ

ਪੱਗ ਲਹਾਉਣ 'ਤੇ ਇਟਲੀ ਵੱਲੋਂ ਅਫਸੋਸ ਜ਼ਾਹਿਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਇਟਲੀ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪੱਗ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਇਟਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਰੋਸ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਇਟਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਘਟਨਾ 'ਤੇ ਖੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਨਾ ਵਾਪਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਥਿਤ ਦੂਤਾਵਾਸ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਘਟਨਾ 'ਤੇ ਖੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਲਫ ਕੋਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਿਲਾਨ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਇਟਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਰੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ ਇਟਲੀ ਦੇ ਦੂਤ ਘਰ ਕੋਲ ਵੀ ਰੋਸ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਨੇ ਮਸਲੇ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਸ 'ਤੇ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ

ਅਚਨਚੇਤ ਹੋਈ ਘਟਨਾ ਦੱਸਿਆ। ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਵਧੀਕ ਸਕੱਤਰ ਐਮ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਮੁੱਦੇ ਤਹਿਤ ਹੀ ਇਟਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਨਾ ਵਾਪਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ, ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਾਜ਼ੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਉਧਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ 'ਚ ਪੱਗ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ, ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਬਣਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਈ।

Asian International Foods Indian Grocery Store

- ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਾਜ਼ਬ
ਕੀਮਤ 'ਤੇ**
- ਗਰੋਸਰੀ
  - ਸਬਜ਼ੀਆਂ
  - ਮਿਠਾਈਆਂ

1950 West Columbia Ave., Battle Creek (MI)
Ph#269-288-0574, 269-420-8135

Two Way Truck Wash Available For Lease or Sale

Truck Wash in Illinois on I-80 Very Good Location with 2 Acres of Land which can be used for variety of purposes.

ਟੂ ਵੇਅ ਟਰੱਕ ਵਾਸ਼ ਸੇਲ ਜਾਂ ਲੀਜ਼ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ

ਇਲੀਨਾਏ ਵਿਚ ਆਈ-80 ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਿਜ਼ੀ ਲੋਕੇਸ਼ਨ।
ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸਮੇਤ। ਚੰਗੀ ਕਮਾਈ।

Contact: 815-603-5877

ਮਰਦਾਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਹੱਲ ਆਯੁਰਵੈਦ ਦੇ ਸੰਗ

ਮਰਦਾਨਾ ਤਾਕਤ ਲਈ ਸਿਹਤ ਰੀਯੋਗ ਕੋਰਸ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ ਤਿੱਲਾ (ਸੁਪਰ ਪਾਵਰ)

ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਦਵਾਈ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਅਨੰਦ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ-ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸੁਗਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਵਧਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਕਾਰਨ।

ਰਿਹਰੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ	ਮੋਟਾਪਾ ਘਟਾਓ	ਸਿਹਤ ਬਣਾਓ
ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਝੜਨਾ	ਸੂਗਰ ਕੰਟਰੋਲ	ਇਸਤਰੀ ਰੋਗ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਫਾਰਮੇਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਪਿਛਲੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਦਿਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਸਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ (ਸੁਪਰ ਪਾਵਰ) ਤੇਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਮਰਦਾਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਜਵਾਨੀ ਵਰਗੀ ਤਾਕਤ ਦੁਬਾਰਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰੋ।

ਪੂਰਾ ਕੋਰਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਬਾਰਾ ਦਵਾਈ ਖਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।

ਡਾ. ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਓਬਰਾਏ
ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਰਤਨ
ਰਜਿ. ਨੰ. 59/AY/PB.

ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਔਰਤ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਨਾ ਰਹਿਣਾ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਮਸਾਨੇ ਦੀ ਗਰਮੀ, ਪਿਸ਼ਾਬ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਣਾ, ਖੂਨ ਨਾ ਬਣਨਾ, ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਸੁੱਕਦੇ ਜਾਣਾ ਆਦਿ ਤਮਾਮ ਤਕਲੀਫਾਂ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੀ 50 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਜਮਾਈ ਹੋਈ ਦਵਾਈ ਅਤੇ ਸੁਪਰ ਪਾਵਰ ਤੇਲ ਦੇ ਕੋਰਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਸੁਪਨਦੋਸ਼ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦਾਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਵਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਗਏ ਗੁਜ਼ਰੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

Surajvanshi Pharmacy (R)

MANUFACTURE & EXPORTER OF HERBAL PRODUCTS
25, New Model Town, Jalandhar (Punjab) INDIA.
Contact : Dr. Shweat Oberoi E-mail : shweat077@yahoo.com
Mobile : 98155-33933 Fax : 0091-181-5062627

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ
ਜੋਰਦਾਰ ਮੰਗ 'ਤੇ ਹੁਣ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ

- * ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ
- * ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕੰਮ/ਜੌਬ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
- * ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਵੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
- * 2-3 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

National Truck Driving School

Call For Special Price

Kashmir S. Thandi
Office: (866) 933-3038
Balhar S. Ranu Cell:916-502-7733
Yuba City Ph:530-383-2785

4585 Pell Dr. Sacramento CA, 95838

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸਮਾ ਹੀ ਬਚਾ ਸਕਦੈ: ਪਰਵੇਜ਼ ਹੁਦਭਾਈ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪਰਵੇਜ਼ ਹੁਦਭਾਈ (ਜਨਮ 11 ਜੁਲਾਈ 1950) ਕਾਇਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਅਤੇ ਠੋਕ-ਵਜਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦ ਧਾੜਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੁਲਾਕਾਤ 4 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਸਲਮਾਨ ਤਾਸੀਰ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ 'ਵਿਊਪੁਆਇੰਟ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਫਾਰੂਕ ਸੁਲੇਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਚੇ ਲਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਖਿਲਾਫ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਕਰਕੇ, ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੀਪਲ 'ਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਚੋਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਭੱਟੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਨੁਕਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਇਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।- ਸੰਪਾਦਕ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸਮਾ
1 ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੰਨਣਾ ਬੰਦ ਕਰੇ।
2 ਜ਼ਰਦਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਘੱਟ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇ।
3 ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ 'ਚ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਅਮਨ-ਅਮਾਨ ਹੋਵੇ।

ਸਵਾਲ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸਲਮਾਨ ਤਾਸੀਰ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਤਲ ਮੁਮਤਾਜ਼ ਕਦਰੀ, ਨਾਇਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ?
ਪਰਵੇਜ਼ ਹੁਦਭਾਈ: ਰਵਾਇਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਵਾਲੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਹੀ ਨਾਇਕਵਾਦ ਨੂੰ ਮਹਿਯਾਦਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਵਰਨਰ ਤਾਸੀਰ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਇਸਾਈ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਉਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮੁਸਲਿਮ ਗੁਆਂਢਣਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਤਾਸੀਰ ਨੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਲਈ ਨਾਕਾਬਲੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਵੀ ਉਤਨੀ ਇਮਦਾਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਮਲਿਕ ਮੁਮਤਾਜ਼ ਕਾਦਰੀ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਇਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। 1920ਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ 'ਰੰਗੀਲਾ ਰਸੂਲ' ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ 19 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ-ਉੱਛੜ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਮਾਰ ਘੱਟਿਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮੋਢੀਆਂ ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਉਚੀ ਥਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕਬਾਲ ਜੋ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੇ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਦੇਹ ਆਪ, ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ "ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ।" ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਤਾਸੀਰ ਦੇ ਕਾਤਲ ਨੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਅੱਲਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੈਂਕੜੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਉਸ 'ਤੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬਰਸਾਏ। 200 ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕੇਸ ਮੁਫਤ ਲੜਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਦਰੀ ਬਰੇਲਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਵਾਦ-ਏ-ਇਸਲਾਮੀ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ 500 ਮਲਾਣਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਤਾਸੀਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜਾਹਿਰ ਕਰ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਮੁਲਾਣੇ ਸੁੰਨੀ ਤਹਿਰੀਕ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਤਾਲਿਬਾਨ-ਵਿਰੋਧੀ ਨਰਮ ਗਰੁੱਪ ਵਾਲੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਮੁਲਾਣਾ ਸਰਫਰਾਜ਼ ਨਾਈਮੀ ਨੂੰ ਜੂਨ 2009 ਵਿੱਚ ਤਾਲਿਬਾਨ ਦੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ ਬੰਬਰ ਨੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਮੁਲਾਣਾ ਸਰਫਰਾਜ਼ ਨਾਈਮੀ ਨੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ (ਵਿਰੋਧ) ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਉਦਾਰ ਮੁਲਾਣੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਗਏ। ਹੁਣ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ-ਸੜਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਗੜ-ਦਗੜ ਕਰਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਿਰ ਚੁੱਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਗੋਏ ਟੇਕੀ ਬੈਠੀ ਹੈ।
ਸਵਾਲ: ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵੋਟਰਾਂ ਨੇ ਸਦਾ ਹੀ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਝੁਕਾਅ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੋਟ ਪਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਲੋਕ ਹੁਣ ਧਾਰਮਿਕ ਰੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲ ਉੱਲਰ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹੋ?
ਜਵਾਬ: ਹਾਂ, ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੁਝ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦੀ ਵਸੋਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ, ਆਮ ਕਰਕੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਵੀ, ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਪਰ ਇਹ ਉਹ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਹੀ ਸਿਆਸਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੋਣ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਰੁਚੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕ੍ਰਿਸਮਾਈ ਲੀਡਰਸ਼ੀਪ ਦੀ ਵੀ ਘਾਟ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਹਵਾ ਰਫਤ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਝ 9 ਸਤੰਬਰ 2001 ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਤਹਿਦਾ ਮਜਲਿਸ-ਏ-ਅਮਾਲ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਲੀਡਰ ਨਿਕਲ ਆਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਅਰਕਾ ਮਾਰ ਲੈਣ। ਪਰ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਵੀ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਅਵਾਮੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਤੁਹਾਡੇ

ਹੈ।
ਸਵਾਲ: ਸਰਕਾਰ ਨਿਰੱਖੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੋੜੇਗੀ। ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨੀ ਕੌਮੀ ਅੰਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਉਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਚਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ?
ਜਵਾਬ: ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਦਰੁਸਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਕਰਾਚੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਕਲ ਆਏ ਤਾਂ ਡਰੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲਾਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਰਹਿਮਾਨ ਮਲਿਕ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨਗੇ। ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਡਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਇੰਨੀ ਡਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਲਮਾਨ ਤਾਸੀਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੋਟੀ ਦਾ ਲੀਡਰ ਸੀ, ਨੂੰ ਹੀ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜ਼ਰਦਾਰੀ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਗਾਰਡਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਗਾਰਡਾਂ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਦਲੇਰ ਮਹਿਲਾ ਆਗੂ ਸੈਰੀ ਰਹਿਮਾਨ ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਲਈ ਇਹ ਬਿੱਲ ਕੌਮੀ ਅੰਸੈਂਬਲੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ, ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਛਾਹ ਧੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਧਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ

ਬੰਦੇ ਸੱਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਸੀਰ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਐਫ.ਐਮ.-99 (ਉਰਦੂ) ਨੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਿਆ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕੁਤੀ ਨੇ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕਤਲ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕ ਵੀ ਹੁਣ ਬਹੁਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ।
ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਐਂਕਰ 'ਸਮਾਂ ਟੀਵੀ' ਵੱਲੋਂ ਅਸਮਾ ਸ਼ੀਰਾਜ਼ੀ ਸੀ। ਅਸਮਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵਾਂ। ਸੋ ਮੈਂ ਗਿਆ, ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਉਥੇ ਹੋਣਾ ਕੀ ਹੈ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਮਾਤ-ਏ-ਇਸਲਾਮੀ ਦਾ ਤਰਜਮਾਨ ਫਰੀਦ ਪਰਾਚਾ ਅਤੇ ਸੁੰਨੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦੇ ਮੌਲਾਨਾ ਸਿਆਲਵੀ ਸਨ। ਉਸ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਵੇਲੇ 100 ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਅਤੇ ਪਿੰਡੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਉਥੇ ਮੁਲਾਣੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦੀ ਵਾਲਾ ਕਲਚਰ ਖੂਨ-ਖਰਾਬਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ; ਕਿ ਗੈਰ-

ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ; ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਆਪੇ ਬਣੇ ਠੋਕੇਦਾਰ ਹੋਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਦੋਸ਼ ਲਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਕਿ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 295-ਸੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਸਾਰੀ ਹਲਚਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ; ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਡਰੋਨ ਹਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਬੇਤੁਕੀ ਹੈ?
ਫਿਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਪਤਾ ਕੀ ਮਿਲਿਆ? ਕਿਸੇ ਇਕ ਜਣੇ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੀ ਹਮਾਇਤ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਿਖਾਏ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਤਾਤੀਆਂ ਵੱਜੀਆਂ। ਤਾਸੀਰ ਦੇ ਕਾਤਲ ਮੁਮਤਾਜ਼ ਕਾਦਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲੀ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੌਲਾਨਾ ਸਿਆਲਵੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਤਾਂ ਸਲਮਾਨ ਤਾਸੀਰ ਦਾ ਖੂਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਕਾਸ਼! ਯਹ ਕਤਲ ਮੈਨੇ ਖੁਦ ਕਿਆ ਹੋਤਾ।" ਹੁਣ ਬਹਿਸ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਲਈ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਦਾ ਰੋਸ ਹੀ ਸੀ? ਪਰ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਭੋਰਾ ਭਰ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮੀਡੀਆ ਭੁਗਤ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ ਹੈ! ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਤਲ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਚੈਨਲ 'ਤੇ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਸੁਣਾਏ ਗਏ। ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਟੀਵੀ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ

'ਤੇ ਅਸਰਅੰਦਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਖਾਣਾ ਹੈ, ਕੀ ਪਹਿਨਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਪੀਣਾ ਹੈ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਗੜਬੜ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਨਾਚ, ਬੀਏਟਰ ਅਤੇ ਕਲਾ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹਿੰਸਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਹਨ ਪਰ, ਇਹ ਇਲਾਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁੰਗੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਲੋਚ ਕੌਮਵਾਦੀ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁਹਾਜ਼ਰ ਕੌਮੀ ਮੂਵਮੈਂਟ ਵੀ ਇਸੇ ਧਾਰਾ ਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਵਸੋਂ ਦੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਹਿੱਸੇ ਤੱਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ (ਸੀਮਤ)

ਧਮਕੀਆਂ ਵੀ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜ ਨੇ ਤਾਸੀਰ ਦੇ ਕਤਲ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ/ਕੀਤਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਇਹ ਬੜੀ ਬੜਬੋਲੀ ਹੈ।
ਸਵਾਲ: ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸੇ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਸਲਮਾਨ ਤਾਸੀਰ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਖਲਨਾਇਕ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ?
ਜਵਾਬ: ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਇਹ ਆਖੌਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਮਸਲਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਮੀਡੀਆ ਉੱਕਾ ਹੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ 'ਤੇ ਪਾਗਲ ਕਿਸਮ ਦੇ

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਾਦਰੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇਲਮ-ਏ-ਦੀਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਤਾਸੀਰ ਨੇ ਮੌਤ ਖੁਦ ਸਹੇੜੀ।
ਸਵਾਲ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਮਰਾਨ ਖ਼ਾਨ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਧੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ? ਜਵਾਬ: ਜੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਐਨੀ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਜਿੰਨੀ ਹੁਣ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੱਚ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪੂਰਾ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੰਨ ਲਓ ਕਿ ਸੁੱਕੀ ਲੱਕੜ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਲ ਤੀਲੀ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸੋਵੀਅਤ ਵਿਰੋਧੀ ਜੰਗ ਇਹ ਬਲ ਰਹੀ ਤੀਲੀ ਹੀ ਸੀ। ਰੂੜੀਵਾਦ ਉਹ ਖਤਰਨਾਕ ਸਮੱਗਰੀ ਸੀ ਜੋ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਵਧਦੀ ਹੀ ਗਈ। ਇਸਲਾਮਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ 1973-74 ਵਿੱਚ ਜੁਲਫਕਾਰ ਅਲੀ ਭੁੱਟੋ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਲੇ ਲੱਗ ਗਏ। ਪੰਜ-ਛੇ ਸਾਲ ਦਾ ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਪਾਏ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਭਿਅੰਕਰ ਰੁਖ਼ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਅਮਰੀਕਾ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਪੱਛਮ ਨੇ ਇਸ ਸੁੱਕੀ ਲੱਕੜ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ।
ਸਵਾਲ: ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੱਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
ਜਵਾਬ: ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਹੈ: ਹੁਣ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਹੈ। ਵਕਤ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਸਭ ਕੁਝ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਸੜ-ਬਲਣ ਲਈ ਫਿਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗਾ। ਉਝ, ਆਖਰੀ ਲਿਬਰਲ ਦੇ ਫੌਤ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਹ ਜੋ ਮੁਲਾਣੇ ਹਨ, ਇਕ-ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਹੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤਾਣ ਲੈਣਗੇ। ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਦੇ ਸਿਖਾਏ ਖੁਦਕੁਸ਼ ਬੰਬਰਾਂ ਨੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਸੀਤਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਉਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਮਿੱਧੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਮੁਮਤਾਜ਼ ਕਾਦਰੀ ਕਹਿ ਹੀ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਮਾਨ ਤਾਸੀਰ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਇਕ ਮੁਲਾਣੇ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਸੋ, ਗੱਲ ਹੁਣ ਇਥੇ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਾਣੇ, ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦੇ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਉਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਨਗੇ। ਇੰਦਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਯੂਰਪ ਦੀ 30 ਸਾਲ ਦੀ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਬਣੇ ਸਨ।
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅੱਲਾ ਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸਮੇ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਭਲਾ? ਮੇਰੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰ ਇਉਂ ਹਨ: ਪਹਿਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਬਰ ਇਕ ਮੰਨਣਾ ਬੰਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦੀ ਨੂੰ ਘਾਤਕ/ਵੱਡੀ ਵੰਗਾਰ ਮੰਨੇ। ਦੂਜਾ, ਜ਼ਰਦਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਘੱਟ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋਵੇ, ਵਧੇਰੇ ਕਾਰਗਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਕੋਲ ਧਾਰਮਿਕ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਜਾਨ ਹੋਵੇ। ਤੀਜਾ, ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਅਮਨ-ਅਮਾਨ ਹੋਵੇ।

ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ਚਿੰਤਾ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੋਮਾਲੀਆ ਬਣਨ ਦੀ

ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਿੜ

ਜਤਿੰਦਰ ਪਨੂੰ

ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ ਬਾਰੇ ਸਿਰਫ ਉਹੋ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬੰਧੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਹੀਨਾ-ਮਹੀਨਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦੂਰ ਤੱਕ ਨੀਲਾ ਸਮੁੰਦਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਬੰਨਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਏਦਾਂ ਦੇ ਲਾਘਿਆਂ ਉਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬੜਾ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਬਹੁਤੀ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸੋਮਾਲੀਆ ਦੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੇ ਗਰੋਹ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਫੌਜ ਵਾਂਗ ਧਾਵੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਮਾਲ ਨਹੀਂ ਲੁੱਟਦੇ, ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦੇ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਹ ਫਿਰੋਤੀ ਲੈ ਗਏ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਫੌਜ ਨੇ ਲੁਟੇਰੇ ਜਾ ਨੱਪੇ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਤਾੜ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਰੁਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਛੱਡਣ ਤੇ ਨਾਲ ਫਿਰੋਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਚੁੱਕ ਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਨੇਵੀ ਅਤੇ ਕੋਸਟ ਗਾਰਡਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਸਾਬਸ਼ਾਹੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੋਮਾਲੀਆਈ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਮਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਵਿਖਾਈ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਹਾਲਤ ਬਣੀ ਪਈ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੋਮਾਲੀਆ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੋਮਾਲੀਆ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਅਣਹੋਈ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਪਿਰਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਓ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਫਿਰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਗਰੋਹ ਅਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਫੁੰਡਣ ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਰੁਕਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਾਰਨ ਇਸ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਨਾ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਾਲਤ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵਿਹਲ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੋਚਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਏਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਮਾਦ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਹੈ। ਗੱਲਬਾਤ ਜਦੋਂ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਏਥੇ ਬਦਅਮਨੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪਲ ਵੀ ਨਾ ਲਾਇਆ ਪਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਜਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਲੋਕ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਖਾਤਰ ਹਰ ਗੰਦੇ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਨੂੰ-ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਸ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਭੁਗਤਣ ਦੀ ਨੌਬਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ, ਆਪੇ ਲੋਕ ਭੁਗਤਦੇ ਫਿਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੌੜੀ ਲੱਗੇ ਪਰ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਜਰੂਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਲਈ ਜਵਾਬੀ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਅਫਸਰ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਅਫਸਰ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਪੁੱਤਰ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਅਫਸਰ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਗਿਆ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ, ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਕੱਲ੍ਹ-ਕਲੋਤਰ ਨੂੰ ਓਹੋ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਹੜੀ ਅੱਜ ਲੋਕ ਭੁਗਤਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਵੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹ ਨਾ

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵਿਹਲ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੋਚਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਏਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਮਾਦ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਹੈ। ਗੱਲਬਾਤ ਜਦੋਂ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਏਥੇ ਬਦਅਮਨੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪਲ ਵੀ ਨਾ ਲਾਇਆ ਪਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਜਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਲੋਕ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਖਾਤਰ ਹਰ ਗੰਦੇ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਨੂੰ-ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਸ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਭੁਗਤਣ ਦੀ ਨੌਬਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ, ਆਪੇ ਲੋਕ ਭੁਗਤਦੇ ਫਿਰਨਗੇ।

ਸੁੱਕਾ ਰਹੇ ਕਿ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ?

ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਕੀ ਹਨ? ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਬਦਅਮਨੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਹੁਣ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਕੁਝ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪੱਕਾ ਠੱਪਾ ਨਹੀਂ ਲਵਾਈ ਫਿਰਦੇ, ਉਹ ਪੁੰਜੇ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਰੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰ ਦੋ-ਚਾਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਝੀ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਧੰਦਾ ਭੁਗਤਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਰਕ ਏਨਾ ਕੁ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਬਦਲਣਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ 19 ਮਾਰਚ ਦਾ ਅਖਬਾਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਖਬਰ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੇ ਘੇਰ ਕੇ ਮੋਬਾਈਲ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਲੁਟੇਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਕੂ ਮਾਰ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਮੁੰਡਾ ਹੁਣ ਹਸਪਤਾਲ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਖਬਰ ਬਹੁਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖਬਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਦਾਂ ਆਮ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਾਲੇ ਦੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਐਨ ਆਰ ਆਈ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ ਉਤੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਤੇਲ ਭਰਾਉਣ ਲਈ ਰੁਕਿਆ ਸੀ। ਲੁਟੇਰੇ ਆਏ ਤੇ ਉਥੇ ਖੜਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਐਨ ਆਰ ਆਈ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਖਮੀ ਵੀ ਕਰ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਆਈ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ, ਪਰ ਉਹ ਐਨ ਆਰ ਆਈ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਇਓ, ਜਾਂ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਸੰਭਲ ਕੇ ਜਾਇਓ।

ਇੱਕ ਥਾਂ ਇੱਕ ਬੀਬੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਈ। ਪਤੀ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਦੂਰ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਗੱਡੀ ਲੈਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਆਇਆ, ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਗੇਟ ਅੱਗੇ ਖੜੀ ਬੀਬੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਲਾਹ ਕੇ ਲੁਟੇਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਵਾਰਦਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਹੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਤੋਂ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਕਾਰ ਸਵਾਰ ਚਾਰ ਜਣੇ ਘੇਰ ਖੜੇ। ਪਿਸਤੌਲ ਦੀ ਨੋਕ ਉਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਸ ਕੱਢਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦਸ ਰੁਪਏ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰ ਉਤੇ ਆਏ ਬੰਦੇ ਸਾਈਕਲ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਦਸ ਰੁਪਏ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲਿਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।

ਸੁਹਿਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਹਫਤਾ ਵਸੂਲਣ ਵਾਲੇ ਗੈਂਗ ਨਾ ਫਿਰਦੇ ਹੋਣ। ਇੱਕ-ਦੋ ਥਾਂਈਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕੁਟਾਪਾ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਤਾਅ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਓ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਫਲਾਣੇ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਤੌਝਾ

ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਪਾ ਕੇ ਮਹੀਨਾ ਭਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੈਂਗਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਦਿਨ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਹਰ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਸੁਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਗਾਂਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਬੁੱਚੜਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਜ-ਸੇਵੀਆਂ ਨੇ ਗਾਂਵਾਂ ਛੁਡਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਬੁੱਚੜ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਕਰਵਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੈਦਾ ਚੱਲਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਦੀ ਸੋਦੇਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਆਏ ਦਿਨ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਰੋਕੀਆਂ ਓਦੋਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਦੋ ਗਰੋਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਝਗੜਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਗੈਂਗ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਮਹੀਨਾ ਨਾ ਪੁਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਓਦੋਂ ਉਹ ਗੈਂਗ ਆਪ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ-ਸੇਵੀ ਸੰਸਥਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਟਾਪਾ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਭੇਜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਗਊ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਜਦੋਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਗਾਂਵਾਂ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੈਂਗ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਐਮ ਐਲ ਏ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਲੈਟਰ ਹੈਡ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਪੱਤਰ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਦਾ ਗੁੰਗਾ ਪੂਜਣ ਮਗਰੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਚਿੱਠੀ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਵਪਾਰੀ ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨੋਂ ਹਟ ਗਏ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ ਦੂਜੇ ਗੈਂਗ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਧਾੜ ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਧਾਵਾ ਜਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹੀਨਾ ਦੇਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਓਦੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੇ ਕਦੇ ਅੜਿੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।

ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ, ਕੁਝ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲਤ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵਾਹਵਾ ਮਾਤੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਿਉਂਦਾ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਸੂਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਟੈਂਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਟਰੋਲ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਗਰੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਬੰਧਤ ਮਹਿਕਮਾ ਇਸ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਦਾ ਸਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਟੈਂਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਟਰੋਲ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਉਥੇ ਆਉਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਏ ਪਰ ਹੋਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਈਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਖੜੇ ਪੈਰ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਬਦਮਾਸ਼ ਓਥੋਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਕੁਝ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ।

ਕੁਝ ਸਾਲ ਹੋਏ, ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਥਾਂ ਡਿਊਟੀ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਏਦਾਂ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਇਹੋ ਕਹਾਣੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਸੀ।

ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਸਰਕਾਰਾਂ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਦਾ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ

ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕਦੀ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਹਫਤੇ ਜਿਹੜੀ ਖਾਸ ਖਬਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਕ ਬਾਣਾ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਸਾੜ ਦੇਣ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਗਰੋਹ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਆਮ ਲੋਕ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਕਤਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅੱਕੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਤਲ ਇੱਕ ਔਰਤ ਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੜਦੀ। ਲੋਕ ਰੋਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਟੈਂਕੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਨੂੰ ਜਮਜੋਬਾਜ਼ੀ ਸਮਝ ਕੇ ਹੱਸਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਵਧ ਗਏ ਰੋਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਟੈਂਕੀ ਤੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੋਹ ਵਧ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮਗਰ ਪੈ ਗਏ। ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ ਤਾਂ ਦੌੜ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਲੰਘਦਾ ਦੂਜੇ ਥਾਣੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਓਸੇ ਨੂੰ ਜੀਪ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾੜ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੀਤਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਦ-ਅਮਨੀ ਫੈਲ ਜਾਵੇ, ਓਦੋਂ ਲੋਕ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਠੀਕ-ਗਲਤ ਕਦੋਂ ਵੇਖਦੇ ਹਨ?

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਦ-ਅਮਨੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਉਤੇ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵੀ ਵਧੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਘਟਨਾਵਾਂ ਏਦਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਫੋਰਸ ਵਿਚ ਗੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ? ਇੱਕ ਥਾਂ ਇੱਕ ਬਾਣੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਓਸੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਕੇਸ ਦੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਡੀ ਐਸ ਪੀ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੇਠਲੇ ਉਸ ਥਾਣੇ ਦੀ ਹਵਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਜਿਸ ਥਾਣੇ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਲਈ ਜਾਣ ਉਤੇ ਉਥੇ ਖੜਾ ਸੰਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਡੀਆਂ ਜੋੜ ਕੇ ਸਲੂਟ ਮਾਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤੀਜੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਚੋਰੀ ਹੋਈ ਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਜਾਅਲੀ ਨੰਬਰ ਲਾ ਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਕਾਰ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾਈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਤੁਰਿਆ। ਜਿਸ ਘਰ ਕਾਰ ਗਈ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਲੈ ਕੇ ਓਸੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਘਰ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦਾ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ

ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਸਿਰਫ ਏਨਾ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਏਨੇ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ, ਓਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਵਾਗ ਖਿੱਚ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਰਾਜਸੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਬਨਿੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਓਥੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਪਤਨੀ ਨੇ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕੁੜੀਆਂ-ਮੁੰਡੇ ਇੱਕ ਮੰਗ-ਪੱਤਰ ਦੇਣ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਰੋਸ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਧੱਕਾ-ਮੁੱਕੀ ਹੁੰਦੇ ਉਸ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਅੱਗੋਂ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਹਰੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਬੀਬੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਡਾਂਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬਾਂਗਾਂ ਟੰਗ ਲਈਆਂ ਤੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਲੋਕੀਂ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿ ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬੇਗਾਨੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁੱਤਾਂ ਤੋਂ ਫੜ-ਫੜ ਕੇ ਕੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਸੜਕ ਉਤੇ ਧੁੰਦਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਦਾ ਹੱਕ ਹਰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਫਰਮਾਬਰਦਾਰੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਜ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੁਰ ਪਏ ਹੋਣਗੇ।

ਅਕਾਲੀ ਸਟੇਜਾਂ ਉਤੇ ਅਸੀਂ ਕਈ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵੇਲੇ 'ਜਥੇ ਬਾਣ ਲਾਗਓ, ਤਥੇ ਰੋਸ ਜਾਗਓ' ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬੇਹੁਦਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ 'ਰੋਸ ਜਾਗਓ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਉਪਜੇਗੀ? ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਮੌਕੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹੇ ਵੀ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧੀ-ਭੈਣ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਚੰਦਰਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਦ-ਅਮਨੀ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਆਪਣੇ ਹੱਛੇਪਣ ਨਾਲ ਬਲਦੀ ਉਤੇ ਤੇਲ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦਰਜਨਾਂ ਨਹੀਂ, ਸੈਂਕੜੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਤੱਤ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੁਣ ਰਾਜ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰ-ਦੌਰੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਹਰ ਆਏ ਦਿਨ ਦੁਣੀ-ਚੌਗੁਣੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਹੋ ਬੇਚੈਨੀ ਕਿਸੇ ਸੋਮਾਲੀਆ ਵਰਗੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾੜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਸੋਮਾਲੀਆਈ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨੇਵੀ ਵਾਲੇ ਜਾ ਫੜਨਗੇ, ਜੇ ਗਲੀ-ਗਲੀ ਵਿਚ ਸੋਮਾਲੀਆ ਬਣ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਤੇ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ? ਇਹ ਗੱਲ ਸੋਚਣ ਦੀ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵਿਹਲ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਫਿਕਰਮੰਦੀ।

ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ-ਵੇਚ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਮੋਹਾਲੀ, ਪੰਚਕੂਲਾ ਅਤੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ-ਵੇਚ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਪੁਨੀਆ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ: 94173-34049

ਅਸੀਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 26 ਮਾਰਚ 2011

ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਵਿਕਰੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੌਂਪਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੁਣ ਸਿਆਸੀ ਪਿੜ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵੀ ਹੰਗਾਮਾ ਹੋਇਆ। ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਟਿੱਲ ਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਅੱਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ 1920 ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਹੁਣ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਸਦੀ ਬਾਅਦ ਪੂਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਮਤਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸੂਬਾਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਕਾਇਦਾ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਰਜ਼ੀ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੁਣ ਅਮਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਂਜ, ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੋਈ ਵਿਕੋਲਿਤਰਾ ਜਾਂ ਇਕੱਲਾ-ਇਕੱਲਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲੜੀ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ 1991 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ਵਿਆਪੀ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਤੈਅ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਖਾਸਾ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪੂੰਜੀਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹ ਨੀਤੀਆਂ ਨਿਰਵਿਘਨ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮਾੜਾ ਪੱਖ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾੜੇ ਆਪਣੇ ਚਹੇਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਵਪਾਰ ਮੁਖੀ ਧਿਰਾਂ ਅੱਗੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਲਵਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਬੜਾ ਤਰਕੀਬਸੰਦ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰਤਾ ਕੁ ਛਿਲ-ਕੁਰੇਦ ਕੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਇਤਫ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੱਤਿਆਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਹਨ ਜੋ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਸਾਲੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹਨ। ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੀ ਨਵੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਮੁਖੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅਮਲ ਨਾਲ ਕਈ ਹੋਰ ਪੱਖ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖਾਸੇ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ, ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਪੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਹੈ। 1991 ਵਿਚ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਹੁਣ ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਨਿਕਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਮ ਲੋਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਹਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਾਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲੋੜਵੰਦ ਤਬਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਫੀਸਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਅਥਾਹ ਵਾਧੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਪੇਂਡੂ ਹੈ। ਇਉਂ ਚੁਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਵੇਂ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿਚ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁੱਲ ਮਨਫੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਅਕਲਮੰਦ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਆਹਰੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮਭੂਮੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਥਾਂਵਾਂ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਥੇ ਕੰਕਰੀਟ ਦੇ ਜੰਗਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿੰਡ ਉਸ ਦੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਥਾਂ ਘਰ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਕੰਧ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਘਰ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਖੂਹ ਪੂਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਲਵਾੜ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ। ਬਣਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਥਾਂਵਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵਾਅਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜੇਗਾ। ਫੀਸਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਪਿਛਾਂਹ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਵੇਲੇ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ 'ਧਰਮ' ਵੱਲ ਨਹੀਂ, 'ਧੜੇ' ਵੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤੇ ਯੂਟਾ ਦਾ ਬਿਲ

ਯੂਟਾ ਸੂਬੇ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ (ਕੱਚੇ) ਪਰਵਾਸੀ ਵੀ ਪੱਕੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੇਪਰ (ਵਰਕ ਪਰਮਿਟ) ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਕੱਚੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲੇ ਕੱਚੇ ਕਾਮੇ 2500 ਡਾਲਰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਦੇ ਕੇ ਵਰਕ ਪਰਮਿਟ ਲੈ ਸਕਣਗੇ।

ਹਰਜਿੰਦਰ ਦੁਸਾਂਝ

ਭਾਰਵਿਨ ਦੇ 'ਜੀਵ ਉਤਪਤੀ' ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਲੋਕ ਸਮਝ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਖਾਸ ਭੌਤਿਕ ਹਾਲਾਤ ਰਸਾਇਣਕ ਕਿਰਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਖਮੀਰ ਤੋਂ ਜੀਵ ਬਨਸਪਤੀ ਮੌਲਣ ਅਤੇ ਵਿਗਸਣ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਪਾਣੀ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਗੰਗਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਹੋਇਆ ਪਹਿਲਾ ਪਰਵਾਸ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੀੜੇ-ਮੱਕੌੜਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਵੇਗ ਲਗਾਤਾਰ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਕੁ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਧਰਤੀਆਂ ਲੱਭਣਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦਾ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਪਰਵਾਸ ਲਈ ਹੋਰ ਧਰਤੀਆਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਦੂਰਬੀਨਾਂ ਅਤੇ ਰਾਕਟਾਂ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼-ਪਤਾਲ ਫਰੋਲਣ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਇਕ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਰਵਾਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਬਿਖੇਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਰਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਖਰੇਵੇਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਦੀ ਬਣਤਰ (ਰੰਗ-ਰੂਪ, ਨੈਣ ਨਕਸ਼ ਤੇ ਕੱਦ-ਕਾਠ) ਵਿਚ ਵੀ ਵਖਰੇਵਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਲਈ ਤੇ ਸੌਖਾ ਖਾਣਾ ਲੱਭਣ ਅਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਿਆ। ਫਿਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਾਣਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਧਰਤੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਧੜਿਆਂ 'ਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ। ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਮਿਥ ਲਈਆਂ। ਹੱਦਾਂ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜੰਗਾਂ ਹੋਣ ਲਗੀਆਂ। ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਉਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਜੇਕਰ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਹਿਜਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਹ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼-ਰੋਜ਼ ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਜਤੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸੱਭਿਅਤਾ ਵਸਾ ਕੇ ਇਕ ਥਾਂ ਟਿਕ ਕੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕ ਥਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਤਬੋਲੇ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਵਾਤ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹਰਿਆਈ ਦੇਖ ਕੇ ਵਾਤ ਢਾਹ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ; ਉਹ ਹਰਿਆਈ ਭਾਵੇਂ ਮਨਸੂਈ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ! ਇਉਂ ਮਨੁੱਖ ਵੱਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

ਆਦਿ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਵਸੇ ਯੂਰਪੀਅਨ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਤਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਨਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਬਣਨ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਲਈ ਕਾਇਦੇ-ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਨ ਲੱਗੇ ਜਿਹੜੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਬਦਲੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ 'ਚ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸਮਾਜ (ਦੇਸ਼) ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨੇ ਕੁ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨੇ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿੰਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਜਾਗੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਢਾਦ ਲਈ ਹੋਰ ਭੜਕਾਇਆ ਹੈ। ਮਸਲਨ, ਐਰੀਜ਼ੋਨਾ ਸੂਬੇ 'ਚ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੇਪਰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ

ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਸਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੇਪਰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਫੈਡਰਲ ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸ਼ਨਾਖਤੀ ਪੱਤਰ ਰੱਖੇ। ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿਰਫ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਬਣਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਐਰੀਜ਼ੋਨਾ, ਟੈਕਸਸ ਅਤੇ ਨਿਊ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਮਰੀਕਾ-ਮੈਕਸੀਕੋ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਹਨ। ਜ਼ਰਾਇਮਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕ ਇਸ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ, ਬਿਹਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਭ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜਸੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀ।

ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ-ਸਰਹੱਦਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਨਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਚ ਵੱਡਾ ਜੁਰਮ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਵੀ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਵੀ ਹੱਕ 'ਚ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਸਮਾਜ (ਦੇਸ਼) ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ-ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਬਣਾਵੇ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਰਦ ਹੰਢਾ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਚਤੁਰ, ਚਾਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਤਰ ਲੋਕ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵਸੀਲੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਪਰਵਾਸੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਸਲੋਂ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ ਡੁੱਬ ਮਰਨ ਅਤੇ ਥਲਾਂ 'ਚ ਸੜ ਮਰਨ ਦਾ ਜੂਆ ਖੇਡ ਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਾਂ; ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪਰਵਾਸੀ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਜਾਂ ਪੱਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ? ਮਸਲਨ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ-ਫਰੂਟ ਦੀ ਬੀਜ-ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤੋੜ-ਤੁਤਾਈ ਤੱਕ ਦਾ ਸਭ ਕੰਮ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਪਰਵਾਸੀ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਟਮਾਟਰ ਦੇ ਡਾਲਰ ਦਾ ਵਿਕੇ। ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਕੰਮ ਇਨਸਾਨੀ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਰਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਚੌਕਸੀ ਵਧੀ ਹੈ, ਖੇਤੀ ਵਰਗੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਅਕਸਰ ਘਾਟ ਰੜਕਦੀ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕੀ ਸਮਾਜ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੋ ਧਿਰਾਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਧਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਦੇਸ਼ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹਨ। ਸਸਤੇ ਭਾਅ 'ਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦੇ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੰਦ ਵੀ ਕਈ ਰੋਟੀ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਭੁੱਖਮਰੀ ਵਿਚ ਪੱਕਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨਹੀਂ।

ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕੰਜਰਵੇਟਿਵ ਅਤੇ ਲੂਟੀ ਦਲਦਲ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਰਾਜ ਯੂਟਾ ਨੇ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਯੂਟਾ ਸਾਲਟ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਲੂਣ ਦੇ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਵਾਲਾ ਉਹ ਰਾਜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮਨੋਤਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਪਰਦਾ ਮੌਰਮਨਾਂ ਨੇ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ

ਸੂਬੇ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ (ਕੱਚੇ) ਪਰਵਾਸੀ ਵੀ ਪੱਕੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਰਕ ਪਰਮਿਟ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ। ਕੱਚੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲੇ ਕੱਚੇ ਕਾਮੇ 2500 ਡਾਲਰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਦੇ ਕੇ ਵਰਕ ਪਰਮਿਟ ਲੈ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖਣਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਮਰੀਕੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਸਕਣ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਬਿੱਲ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਵੋਟਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਕੱਚਾ ਪਰਵਾਸੀ ਟੈਕਸ ਭਰੇਗਾ; ਦੂਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਰੁਕੇਗਾ। ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਇਹ ਬਿੱਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗਵਰਨਰ ਗੈਰੀ ਹਰਬੋਰਟ ਦੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਫੈਡਰਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕੱਚੇ ਪਰਵਾਸੀ ਨੂੰ ਕੰਮ 'ਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁਰਮ ਹੈ। ਸਾਲਟ ਲੋਕ ਚੈਂਬਰ ਆਫ ਕਾਮਰਸ ਦੇ ਪਬਲਿਕ ਪਾਲਿਸੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵੈਸਲੀ ਸਿੱਧ ਮੁਤਾਬਕ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਵਾਲੇ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ। ਅਮੈਰੀਕਨ ਸਿਵਿਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਵਕੀਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਿੱਲ ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰੋਂ-ਬੇਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਐਰੀਜ਼ੋਨਾ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਏ ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕੁੜਿਤਣ ਘਟੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੈਕਸੀਕੋ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰੂਥਲ ਵਰਗਾ ਇਲਾਕਾ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਸਮਝ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਰਨਾ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੀ ਅਮਰੀਕਨ ਕੌਮ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਕੌਮ ਹੈ। ਕੋਈ ਖੁਦ ਪਰਵਾਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੁਰਖੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਸਰਿਆ ਅਮਰੀਕਾ ਜੇਕਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਾਏਦਾਰ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਪਰਵਾਸੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵਧੀਆ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਪਰਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਸੀ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ; ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਯੂਟਾ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਕੱਚੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਬਿੱਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕੱਚੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਕ ਪਰਮਿਟ ਦੇਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਕੱਚੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਨ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਬੰਦ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੁੱਲ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਬਿੱਲ ਅਮਰੀਕਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ

-ਚਾਚਾ ਬੋਲਿਹਾਜ਼

ਮਾਡਰਨ ਬੁੱਢੜ-ਗੱਭਰੂ!

ਪਿੱਛਾ ਦੂਰ ਤੇ ਅੱਗਾ ਜਦ ਦਿਸੇ ਨੇੜੇ, ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਨੱਥ ਨਾਦਾਨੀਆਂ ਨੂੰ।
 ਪੌਲੇ ਆਏ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦੰਦ ਨਕਲੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਤਿਆਗਦਾ ਨਹੀਂ ਗਲਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ।
 ਬਣੀਏ ਨੱਢੀਆਂ ਵਾਲਾ ਨੂੰ ਡਾਈ ਕਰਕੇ, ਸੌਂਕ ਉਠਦਾ ਦਾਦੀਆਂ ਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ।
 ਇਸ਼ਕ ਮੁਸਕ ਦੇ ਗੀਤ ਹੀ ਲਿਖੀ ਜਾਵਣ, ਕਾਮ ਭੂਤਨਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਕਾਨੀਆਂ ਨੂੰ।
 ਬੇ-ਹਯਾਈ ਦਾ ਸੂਕਦਾ ਨਾਗ ਕਾਲਾ, ਫਿਰਦਾ ਡੰਗਦਾ ਦਾਨੀਆਂ ਸਾਨੀਆਂ ਨੂੰ।
 ਧੀਏ, ਭੈਣੇ ਜਾਂ ਬੀਬੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਲਕਬ 'ਹੀਰ' ਦਾ ਦਿੰਦੇ ਬਿਗਾਨੀਆਂ ਨੂੰ!

ਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸੋਨੀਆ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਨ ਦੇ ਸੰਕਟ

ਦੇਸ਼ ਦਰਪਣ

ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਬਿਦਵਈ

ਆਪਣੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਮੋਰਚਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੇ ਕੇ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਕਰੁਣਾਨਿਧੀ ਦੀ ਧਮਕੀ ਮੁਢੇ-ਮੁੰਹ ਜਾ ਪਈ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਡੁਬਣੋਂ ਬਚ ਗਈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤਾਰ ਕੇ। ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮਤਭੇਦ ਆਪਸੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਰਾਹੀਂ ਸੁਲਝਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਕਰੁਣਾਨਿਧੀ ਨੇ ਸੰਕਟ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣਿਆ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਝੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਲ ਵਿਵਾਦ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. 2-ਜੀ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਘਪਲੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਮੰਤਰੀ ਐਂਡੀਮਥੂ ਰਾਜਾ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੈਬਨਿਟ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਕਰੁਣਾਨਿਧੀ ਦੀ ਬੇਟੀ ਕਾਨੀਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਦਿਆਲੂ ਅਮਲ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਸੰਮਨ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ 'ਤੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਦੀ ਜਾਂਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਕਾਨੀਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਹੀ ਮੰਗੇਗੀ, ਉਸ ਵਿਰੁਧ ਸੰਮਨ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਛੋਟ ਦੇਣੀ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਪੱਤੜੇ ਨੂੰ ਅਮਲ 'ਚ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਥਿਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਰੇਆਮ ਦਖਲ

ਕਾਂਗਰਸ ਲਈ ਇਹ ਆਸ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਵਰਗਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਏਗਾ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਰੋਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ 2004 ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਮੁੜ ਬਿਠਾਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੱਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਘਪਲਿਆਂ ਦੇ ਲੱਗੇ ਦਾਗਾਂ ਨੂੰ ਧੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਚੋਕਸੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹ ਪੀ. ਜੇ. ਬੋਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਉਂਜ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹ ਕਦਮ ਵੀ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਹਾਵਰਡ ਡੇਵਿਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਲੀਬੀਆ ਦੇ ਗੱਦਾਫੀ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਚੰਦਾ ਲੈਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ 'ਲੰਦਨ ਸਕੂਲ ਆਫ ਇਕਨਾਮਿਕਸ' ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਗੀ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ 'ਚ ਦਰਮਿਆਨੇ ਆਧਾਰ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਰਾਜ ਵਿਚ ਗਠਜੋੜ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੀ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। 2006 ਦੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਨੂੰ 26.5 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ 9 ਤੋਂ 15 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਵੋਟਾਂ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। 1989 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਆਪਣੇ ਬਲਬੂਤੇ 'ਤੇ ਲੜੀਆਂ ਸਨ, ਉਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ

ਦੇ ਗਠਜੋੜ ਵਿਚ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਸਾਂਝੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਗਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸਮਰਥਨ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਪਾਖੰਡ ਰਚਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਸਿਆਸੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਗਠਜੋੜ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਕੋਲ ਹੋਰ ਬੇਬੇਰ ਰਾਹ ਹਨ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿਚ ਕੁਮਾਰੀ ਜੈਲਲਿਤਾ ਦੀ ਏ. ਆਈ. ਏ. ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਨਾਲ ਉਹ ਗਠਜੋੜ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅੰਨਾ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਕਈ ਛੋਟੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਿਲਮ ਸਿਤਾਰੇ ਵਿਜੈਕਾਂਤ ਦੀ ਡੀ. ਐਮ. ਡੀ. ਕੇ. ਨਾਲ ਗਠਜੋੜ ਕਰਕੇ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਜੈਲਲਿਤਾ ਡੀ. ਐਮ. ਡੀ. ਕੇ. ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 40 ਤੋਂ 50 ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ 8.4 ਤੋਂ 10 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਸੰਭਾਵਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਲਈ 60 ਸੀਟਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੀ ਜੋ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਲਈ ਛੱਡੀਆਂ ਹਨ। ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਕੋਲ ਜੋ ਬਦਲ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਹ ਸੀਮਤ ਤੇ

ਅਣਸੁਖਾਵੇਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਦੇ 18 ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਸਾਂਝੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਗਠਜੋੜ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਸਮਰਥਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਆ ਜਾਣੀ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਫਿਰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ (22 ਸੈਂਟ ਮੈਂਬਰ), ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ (21) ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਨਤਾ ਦਲ (4) ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਜੋੜ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਕੀਮਤ ਤਾਰਨੀ ਪੈਣੀ ਸੀ।

ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰੂਪ 'ਚ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ) ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਭਾਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ। ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਹੋਈਆਂ ਬਿਹਾਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਹਾਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਸਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਫੇਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਸਾਂ ਛੱਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਯੂਥ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਯੂਥ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ 13.5 ਲੱਖ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਹਨ ਪਰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਵਿਚ ਖਿੱਡੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜਿਕ ਆਧਾਰ ਵਾਲੀ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਕੋਲ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮੌਕੇ ਹਨ।

ਮਹਿਜ਼ ਨਿੱਜੀ ਨੇਕਨੀਅਤੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਜਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾਲ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਿੱਟੇ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਪਰ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸੰਕਟ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਕੋਲ ਕੋਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਰਣਨੀਤਕ ਸੋਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਰੈਂਕ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਚਾਪਲੂਸੀ ਅਤੇ ਨਹਿਰੂ-ਗਾਂਧੀ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਜਾਦੂਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਲਈ ਇਹ ਆਸ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਵਰਗਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਏਗਾ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਰੋਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ 2004 ਵਿਚ

ਆਪਣੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਮੁੜ ਬਿਠਾਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ।

ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੱਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕੋਲ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸਿਆਸੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ। ਮਰਹੂਮ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪਿਛਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਆਖਰੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸਨ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਠੀਕ ਹੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਪੀ. ਵੀ. ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਮੌਕਾ ਉਦੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਰਾਓ ਨੇ ਦਸੰਬਰ 1992 ਵਿਚ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਾਹੁਣ ਦੀ ਅਸਿੱਧੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਘੁਟਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਬਦਲੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੌਮੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੌਂਸਲ ਦੀਆਂ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਦੁਰਸਤ ਕਰਨ 'ਚ ਵੱਡੀ ਜੱਕੋ-ਤੱਕੀ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਹੋਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਈ ਵਾਅਦਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁੱਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ। ਮੰਤਰੀ ਇਕਜੁਟਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਾਂਗਰਸ 2009 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚੋਣ ਮਨੋਰਥ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਵਾਅਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਮੂਹਿਕ ਤੇ ਗਰੀਬ ਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਫ-ਸੁਥਰਾ ਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਿਛਲੇ ਸੱਤ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸੱਤਾ 'ਚ ਹੈ, ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਹੁਣ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਵੱਲੋਂ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਤੁਫਾਨ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੈ।

ਸਿਆਸੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਨੂੰ ਲੀਹ 'ਤੇ ਪਾ ਸਕੇਗੀ

ਗੋਬਿੰਦ ਠੁਕਰਾਲ

ਸਾਰੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਚਲਾਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ 2011-12 ਦੇ ਬਜਟ ਅਤੇ 2010-11 ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇਖਣ ਨੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੁੱਲ ਬਜਟ 48,595 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ 74 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਲਈ 11,500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹਨ। ਵਿੱਤੀ ਘਾਟਾ 8,801 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਘਾਟਾ 3,379 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ 7.78 ਫੀਸਦੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਫੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ 70,072 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਫੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਅੱਠਵੀਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਕਦੀ ਪਹਿਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਤਨਖਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਦੇਣਦਾਰੀ ਲਗਭਗ 3,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ 2006 ਤੋਂ 31 ਜੁਲਾਈ 2009 ਤੱਕ ਵਾਧੂ ਖਰਚੇ ਸਣੇ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ 7200 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਰਾਜ 'ਤੇ ਬੋਝ ਵਧਦਾ ਹੈ।

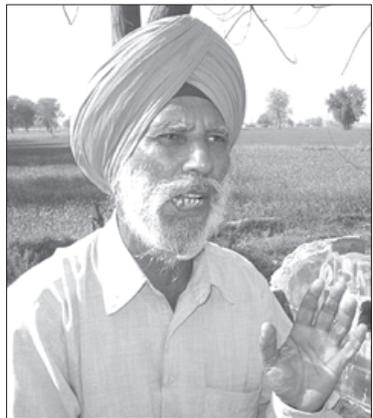
ਚੋਣ ਵਰ੍ਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਵਾਂ ਕਰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਗੋਂ ਕਰ ਉਗਰਾਹੀ ਦੇ ਅਮਲ 'ਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕਰ ਉਗਰਾਹੀ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਰ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਪ-ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਇਸ ਖੇਤਰ ਸਫਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਿਹਤਰ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੀ ਆਸ

ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵੱਡਾ ਫ਼ਿਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਬੇ ਸਿਰ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ਾ 77.585 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਖੁਦ ਹੀ ਅਹਿਮ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਤਪ ਰਹੀ ਹੈ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹੀ ਰਕਮ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਇਕ ਨਾ ਇਕ ਦਿਨ ਲਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਕਦੋਂ ਲੱਥੇਗਾ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਸੁਆਲ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ/ਦਿਸਦਾ।

ਐਤਕੀ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜੋ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਖਰਚਿਆਂ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਛੋਟੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ 11ਵੀਂ ਤੇ 12ਵੀਂ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਏ ਜਾਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ ਨੀਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਬਾਲਤੀ ਦੇ ਜਨਮ 'ਤੇ 15,000 ਰੁਪਏ ਦੇਵੇਗੀ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਉਪਦਿਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਜਣੇਪੇ ਲਈ 1,000 ਰੁਪਏ ਦੇਵੇਗੀ। ਮੁਫਤ ਬਿਜਲੀ, ਸਿੰਜਾਈ, ਆਟਾ-ਦਾਲ ਸਕੀਮ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸ਼ਗਨ ਸਕੀਮ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਸਬਸਿਡੀ ਬਿੱਲ ਤਕਰੀਬਨ 4800 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੀ ਵਸੋਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤਾਂ, ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ 500

ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਾਧੂ ਬੋਝ ਪਾਉਣਗੀਆਂ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ 2010-11 ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਗੰਭੀਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਜਿਥੇ ਸੂਬੇ ਦੀ 7.8 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਕਰ ਆਮਦਨ ਦਰ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾਮਈ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ 'ਚ ਤਕਰੀਬਨ ਖੱਤੌਤ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਦੇਸ਼ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਥੱਲੇ

ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ 'ਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਘਾਰ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲਈ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਘਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਕਾਰਨ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੰਜਾਈ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮੋਨਸੂਨੀ ਮੀਂਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨਦੇਸ਼ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ; ਇਹ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਜਾਉਣ ਅਤੇ

ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਦਦ ਦੀ ਘੱਟ ਹੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਇਕੱਲਾ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

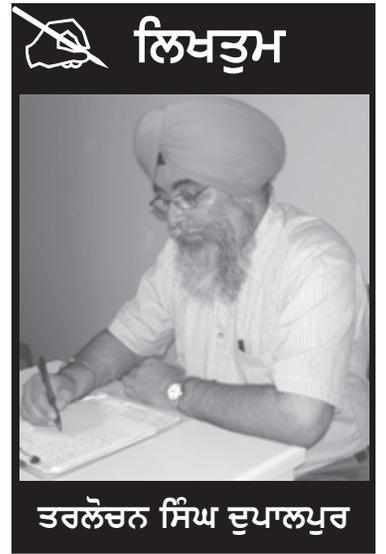
ਸਰਵੇਖਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ 'ਬੋਝਤਾ' ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਆਦਿ ਮੁਢਲੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਸੈਕੰਡਰੀ (ਸਨਅਤੀ) ਅਤੇ ਟਰਸ਼ਰੀ (ਸੇਵਾਵਾਂ) ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਮੁਤਾਬਕ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਘੱਟ ਵਾਧਾ ਫ਼ਿਕਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ '2009-10 ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਧਾ 43.5 ਫੀਸਦੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਵਾਧਾ 59.8 ਫੀਸਦੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।' ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਧਨ ਸਣੇ ਮੁਢਲੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 2004-05 ਵਿਚ 32.53 ਫੀਸਦੀ ਸੀ ਜੋ 2009-10 'ਚ ਘਟ ਕੇ 24.92 ਫੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸੈਕੰਡਰੀ (ਸਨਅਤੀ) ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 2004-05 ਵਿਚ 24.78 ਫੀਸਦੀ ਸੀ ਜੋ 2009-10 ਵਿਚ ਵਧ ਕੇ 31.55 ਫੀਸਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਨਅਤੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਬਜਟ ਨੇ 2009 ਵਾਲੀ ਸਨਅਤੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਖੇਤੀ ਆਧਾਰਤ ਅਤੇ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਨਅਤੀ ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟਾਂ ਦੇ ਅਗਲੇਰੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰਾਖਵੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਵੇਂ 69 ਮੈਗਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਕਦੋਂ ਅਮਲ 'ਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣਗੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

'ਐਸੋਚਮ' ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਏ ਕੁੱਲ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ 1.6 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਦੋਗੁਣਾ 3.8 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਭੂਗੋਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਥਾਂ 'ਤੇ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਪਹਾੜੀ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰ ਛੋਟਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। 2002 ਤੋਂ 2008 ਵਿਚਕਾਰ 274 ਸਨਅਤੀ ਇਕਾਈਆਂ ਪਹਾੜੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਂ ਨਵੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ 'ਐਸੋਚਮ' ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਨਅਤੀ ਅਮਲ ਦੀ ਪੀਮੀਂ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਖਰਾਬ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਕਸਰ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰ ਇੰਨੇ ਅਹਿਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਵੀ ਸਨਅਤੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਨਿਘਾਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿੱਤੀ ਗੈਰ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਫਜ਼ੂਲ-ਖਰਚੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਦਿਵਾਲਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਜਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਆਮਦਨ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਧਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਰ ਵਸੂਲੀ ਬਾਰੇ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ ਸਾਧਨ ਜੁਟਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਿਆਸੀ ਇੱਛਾ-ਸਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਹ ਸੱਤਹੀਣ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਨਅਤੀ ਖੇਤਰ ਹੀ ਇਕੱਲਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ 'ਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 30 ਲੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਫ਼ਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਸੰਗਤੇ ਜੀ, ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ!

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ

ਅਜਿਹਾ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸੰਤ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਬਹਿ ਕੇ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ ਨੂੰ ਚੋਤੇ ਕਰਦਿਆਂ ਇੰਜ ਠੰਢੇ ਸਾਹ ਭਰਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਬਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਰੋਸਾਈ ਨਗਰੀ ਦੀਆਂ ਪਾਵਨ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਖਾਲਸਾ ਜਨ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਟੀ ਵੀ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਸਬਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਉਥੇ ਨਤ-ਮਸਤਕ ਹੋਣ ਆਏ ਲੱਖਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਪੂਜ ਲਈ ਇੰਜ ਤਰਸਣਾ ਪਿਆ ਕਰੇਗਾ? ਇਹ ਝੋਰੇ ਕਦੇ ਚਿੱਤ ਚੋਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਟੱਬਰ ਨੇ ਕਦੇ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ 'ਤੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦੀ 'ਅਵਗਿਆ' ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਹੋਲੇ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਨ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਚਾਰ, ਭਾਵ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲੇ ਆਉਣ ਤੱਕ, ਸਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਐਸਾ ਅਭਾਗਾ ਵਰ੍ਹਾ ਲੰਘਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣੋਂ ਖੁੰਝ ਗਏ ਹੋਈਏ।

ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਜਾਈਦਾ ਹੈ? ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਫਿਰੀ-ਤੁਰੀ ਦਾ ਹੈ? ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਜਾਂ ਲੰਗਰ ਕਿਵੇਂ ਛਕੀਦਾ ਹੈ? ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਵਕਤੋਂ ਦੀ ਅੱਖ 'ਚ ਅੱਖ ਪਾ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮਾਂ-ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ 'ਰੰਗਰੂਟੀ' ਅਸੀਂ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਚਾਅਵਾਂ-ਸੱਧਰਾਂ ਨਾਲ ਉਡੀਕਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨਾ ਮੁੱਕਦਿਆਂ ਹੀ ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ ਦਿਨ ਗਿਣਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ।

ਜਦੋਂ ਖਾਲੀ ਜੇਬਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ ਨੂੰ ਚਾਈ-ਚਾਈ ਜਾਈਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਫਿਰ ਜੇਬਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਅਧੀਨ ਪਰਵਾਸੀ ਬਣੇ ਤਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਲੱਭਤ ਦੀ ਖੇਡ ਕਹਿ ਲਓ ਜਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਲਈਏ, ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੋਮਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਵਿਯੋਗ ਤਾਂ ਸਹੇਤ ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਸਾਲ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ

ਮਾਣਿਆਂ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀਆਂ ਰਮਣੀਕ ਵਾਦੀਆਂ ਬਾਣੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਾਕਿਆ ਹੁਣ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਦੇ ਰੁੰਡ-ਮੁੰਡ ਪਹਾੜਾਂ ਲਾਗੇ ਬਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਸਾਈਕਲਾਂ 'ਤੇ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚਦੀਂ ਵਿੰਗ ਵਲੋਂ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੜਕ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਉਗੇ ਝਾੜ-ਝੁੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਗਰੁਨਿਆਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਖਟ-ਮਿਠੇ ਗਰੁਨੇ ਤੋੜਨੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਸ਼ੁਗਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਟਪੂਸੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਬਾਂਦਰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹੀ ਦੇਸ਼

ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਆਏ ਲਕਾ-ਤੁਕਾ ਵੀ ਅਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਦੇਖ ਸਕਣ। ਇਕ ਸਾਲ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਕੁਝ ਅਗੇਤਾ ਆ ਗਿਆ। ਠੰਢ ਪਹਿਲੋਂ ਈ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਉਪਰੋਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਲਗਾਤਾਰ ਮੀਂਹ ਪਈ ਗਿਆ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਪਰਿਵਾਰ ਜੋ ਬਰਾਡੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਠੁਰ ਠੁਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਬਹਾ ਲਏ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆ ਗਏ। ਸਾਰਾ ਕਮਰਾ ਬੀਬੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ।

ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਈ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ-ਇਕ ਵਜੇ ਆਪਣੇ

ਗੱਪਿਆਂ ਦਾ ਭੋਗ ਲਾਉਣ। ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਖਟਿਆਈ ਖਾਣ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਸੌਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਗੋਲ ਗੱਪਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੋਹੜੀਆਂ ਤਾਂ ਪੈਰ-ਪੈਰ ਉਪਰ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਉਥੇ ਫਲੱਡ ਲਾਈਟਾਂ ਦੇ ਦੁਪੀਆ ਚਾਨਣ ਨੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਿਨ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਸੜਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇੱਥੇ ਰੋੜ੍ਹੀਆਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਨਾ ਖੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾਲੋਂ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਜਾਣੂ ਵੀ ਟੱਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ 'ਢੁਕਵੇਂ ਸਥਾਨ' ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਪਰ ਸਾਡੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਰੋੜ੍ਹੀਆਂ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਝਰਮਟਾਂ 'ਤੇ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੀ ਬੀਬੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਆਣੇ ਸਟੀਲ ਦੀਆਂ ਕੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖਟਿਆਈ ਪਿੰਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਧਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਣੂ ਆ ਕੇ ਬਾਦਲ-ਟੋਹਣੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ। ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਤੁਰੇ ਆ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਜਥੇਦਾਰ ਦਾ ਟੱਬਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਖਿੜ ਚੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ।

ਖਿੱਚ-ਘੜੀਸ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਰ ਅਸੀਂ ਰੇਲਵੇ ਪਟੜੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸੁਣ ਲਈ। ਇੱਥੇ ਗੋਲ ਗੱਪਿਆਂ ਦੀ ਰੋਹੜੀ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਮਰਕਰੀ ਬਲਬ ਝਮਕੇ ਜਿਹੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਥਾਂ 'ਸੁਰੱਖਿਅਤ' ਜਾਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਰੋੜ੍ਹੀ ਦੁਆਲੇ ਗੋਲ ਦਾਇਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਭਿਲਾਖੀ ਬਣ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਏ। ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਮੈਂ ਸੜਕ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫਲਕਦੇ ਗੋਲ ਗੱਪੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਸੰਨ-ਚਿੱਤ ਹੋ ਰਹੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਖੱਟੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਲਕਦਾ ਗੋਲ ਗੱਪਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਇੱਧਰ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗੋਲ ਗੱਪਾ ਫੁੱਟਿਆ, ਉਧਰ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਬੁਲਾਈ 'ਫਤਿਹ' ਮੇਰੇ ਕੰਨੀ ਪਈ, "ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ..." 'ਪੁਲਚ-ਪੁਲਚ' ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਮੋੜਵੀਂ ਫਤਿਹ ਤਾਂ ਕਹਿ ਬੈਠਾ ਪਰ ਮਿਰਚ-ਮਸਾਲੇ ਵਾਲਾ ਖੱਟਾ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾਉਂਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਹੁੱਥੂ ਆ ਗਿਆ। ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਸਬੰਧੀ ਪੇਪਰਾਂ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਪੁਆਉਣੀ

'ਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ। ਘਰੋਂ ਲਿਆਏ ਭੂਰੇ ਖੇਸੀਆਂ ਦੇ ਮੋਘੜ ਮਾਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ। ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠਿਆਂ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਨੀਂਦ ਦੀ ਝਪਕੀ ਵੀ ਲੈ ਲਈਦੀ ਸੀ। ਮੇਲੇ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵੱਖਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸੀਸੀਆਂ ਦੀ ਕਦੇ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਈ।

ਵੱਖਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਸਵਾਦਲੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਇਕ ਸਾਲ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ ਮੌਕੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਤੋਂ ਉਹਦੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਲੈ ਲਈਆਂ। ਉਸ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਸਮੇਤ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਘਰ ਰਾਤਾਂ ਕੱਟਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮੇਲਾ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਗਈ ਰਾਤ ਉਥੇ ਜਾ ਬਿਰਾਜਦੇ। ਚੌਂਹ ਪੰਜਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਘਰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਸਹਿਵਨ ਹੀ ਗੁਆਂਢੀ ਘਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਦੌਰਾਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਰ ਵਸਨੀਕ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਮਹਿਮਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਕਿੱਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਪੈ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਐਨਾ ਰੌਣਕ ਮੇਲਾ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ?

ਗੁਆਂਢੀ ਨੇ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਗੇ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਉਥੇ ਜਠੇਰੇ ਹਨ। ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦਾ ਟਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਜਠੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੱਸੀ ਗਈ ਜਠੇਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਗੋਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਅਜੀਬ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਫੈਲੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਿਆਂ ਕਈ ਦਿਨ ਖੂਬ ਹੱਸਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਢੁੱਕਿਆ ਹੋਇਐ ਪਰ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਇਕ ਭੌਂਦੂ ਕਬਰਾਂ ਅੱਗੇ ਮੱਥੇ ਰਗੜਨ ਤੁਰਿਆ ਹੋਇਐ! ਅਖੇ ਉਲਟੇ ਬਾਂਸ ਬਰੇਲੀ ਨੂੰ!!

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਦੇਖਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਹੀ ਬਦਲ ਗਏ। ਸ਼ਰਧਾ ਘਟ ਗਈ, ਜਥੇਦਾਰੀ ਦਾ ਟੌਹਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਾ ਸਬ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮਰਾ ਅਲਾਟ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕਈ ਬਿਸਤਰੇ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਰਜਾਈਆਂ ਤਲਾਈਆਂ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ

ਕਮਰੇ 'ਚ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਥੇ ਤਿਲ ਧਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਮਰੇ 'ਚੋਂ ਕਿਹਨੂੰ ਉਠਾਲਦਾ? ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬਰਾਡੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਕੁਝ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਦਾ ਤਾਂ ਭੂਚਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਉਥੋਂ ਉਠਾ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕਮਰੇ 'ਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਵਰ੍ਹਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕਮਰਾ ਲੱਭਦੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੁਝ ਸੱਜਣ ਆ ਗਏ। ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ, ਠੰਢ ਨਾਲ ਲਾਲ ਸੁਰਖ ਹੋਏ ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਗਾਰੇ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਤਿਬੜੇ ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਮੋਹਰੇ ਆ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਬਾਬਰੂਮ 'ਚ ਵੜ ਕੇ ਉਹ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹਾਤੇ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੱਪੜੇ ਸੁਕਾਏ। ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗਰਮ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ। ਦੁੱਧ ਛਕ ਕੇ ਉਹ ਰਜਾਈਆਂ 'ਚ ਵੜ ਗਏ। ਬਾਹਰ ਮੀਂਹ ਲਗਾਤਾਰ ਪਈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਨਿੱਘੇ ਬਿਸਤਰਿਆਂ 'ਚ ਘੁਰਾਤੇ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਠਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ-ਪਾਣੀ ਵੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਵਾਲਾ ਲੰਗਰ ਛਕਦਿਆਂ 'ਵਾ-ਖਰੂ-ਵਾ-ਖਰੂ' ਬੋਲ ਕੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਦੇਖਿਆ ਐ ਪਰ ਐਤਕੀ ਵਰਗਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਆਇਆ!" ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਉਦਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੁਣ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਿਦਾਂ ਦਾ ਸਾਈਕਲਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਰਾਤ ਤੰਬੂਆਂ-ਕਨਾਤਾਂ ਹੇਠ ਕੱਟ ਕੇ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਸਾਲ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਏ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜੀਬ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਮਤਾ ਪਕਾ ਲਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਗੋਲ ਗੱਪੇ ਖਾਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ਪੱਕੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਣੂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਲਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰੇਗਾ? ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਰੋੜ੍ਹੀ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਗੋਲ ਗੱਪੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਗੋਲ ਗੱਪਿਆਂ ਦਾ ਇੰਨਾ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੁਣੇ ਕੋਈ ਨਾ। ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ-ਦਲੀਲਾਂ ਠੁੱਸ ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿਆ-ਹਠ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਲ-ਹਠ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਿਰੋਧ 'ਚ ਆ ਡਟਿਆ ਸੀ। ਗੋਲ ਗੱਪੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਲਿਆ ਕੇ ਖਾਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਸਕੀਮ ਵੀ ਪਲਾਂ 'ਚ ਰੱਦ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ। ਮਰਦਾ ਕੀ ਨਾ ਕਰਦਾ! ਆਖਰ ਮੈਂ ਇਹ ਤਰਕੀਬ ਬਣਾਈ ਕਿ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘੁਸ-ਮੁਸਾ ਜਿਹਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਚਲੇ ਚਲਾਏ।

ਸ਼ਾਮ ਪਈ ਤੇ ਸਾਡਾ ਜਥਾ ਚੱਲ ਪਿਆ ਗੋਲ

ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਡਾਕ

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਬਾਰੇ ਵਧੀਆ ਲੇਖ

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦਾ ਹਰ ਅੰਕ ਹੀ ਨਿਵੇਕਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਹਰ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਅਤੇ ਬਾ-ਦਲੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਨਾ ਧੱਕੋ। ਅਜਿਹੀ ਸਾਫ਼ਗੋਈ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਨਵੇਂ ਰਾਹ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

19 ਮਾਰਚ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਹਰਮੀਤ ਸਮਾਘ ਦਾ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਲਈ ਕਈ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ 25-26 ਸਾਲ ਹੈ ਪਰ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 25-26 ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਸਾਫ਼ ਸੋਚ, ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਢੰਗ ਅਤੇ ਕਲਮ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਕੜ ਲਾਜਵਾਬ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਲੇਖ ਤਾਂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦ ਜਾਂ ਜਤਿੰਦਰ ਪੰਨੂ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਲੇਖਕ ਹੀ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਹਰਜੀਤ ਸਮਾਘ ਵਰਗੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਹੋਰ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੋਧ ਮਿਲੇ।

ਪਾਸ ਦੇ ਕਤਲ ਬਾਰੇ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਧੀਂਦੇ ਦਾ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਤੱਥ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ। ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਲੇਖਕ ਵਧਾਈ ਅਤੇ ਪੰਨਵਾਦ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ।

-ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ

ਗਾਇਓ ਰੀ ਮੈ ਗੁਣਨਿਧ ਮੰਗਲ ਗਾਇਓ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ 5

ਗਾਇਓ ਰੀ ਮੈ ਗੁਣਨਿਧ ਮੰਗਲ ਗਾਇਓ॥ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗ ਭਲੇ ਦਿਨ ਅਉਸਰ ਜਉ ਗੋਪਾਲੁ ਰੀਝਾਇਓ॥ ਰਹਾਇ॥ ਸੰਤਹ ਚਰਨ ਮੋਰਲੋ ਮਾਥਾ ਹਮਰੇ ਮਸਤਿਕ ਸੰਤ ਧਰੇ ਹਾਥਾ॥ ਸਾਧਹ ਮੰਤ੍ਰ ਮੋਹਲੋ ਮਨੁਆ ਤਾ ਤੇ ਗਤੁ ਹੋਏ ਤ੍ਰੈ ਗੁਨੀਆ॥ ਭਗਤਹ ਦਰਸੁ ਦੇਖਿ ਨੈਨ ਰੰਗਾ ਲੋਭ ਮੋਹ ਤੂਟੇ ਭ੍ਰਮ ਸੰਗਾ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਸਹਜ ਅਨੰਦਾ ਖੋਲਿ ਭੀਤਿ ਮਿਲੇ ਪਰਮਾਨੰਦਾ॥

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਕਿਸੇ ਅਗੰਮੀ ਉਮਾਹ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਉਸ ਮਾਲਿਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ:

ਗਾਇਓ ਰੀ ਮੈ ਗੁਣਨਿਧ ਮੰਗਲ ਗਾਇਓ॥ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗ ਭਲੇ ਦਿਨ ਅਉਸਰ ਜਉ ਗੋਪਾਲੁ ਰੀਝਾਇਓ॥ ਰਹਾਇ॥ ਹੇ ਮੇਰੀ ਸਖੀਏ! ਉਹ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਦਿਨ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੁਹਾਵਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ ਜੀਵ 'ਤੇ ਰੀਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੱਡ ਭਾਗੀ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਭੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਉਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀ ਹਾਂ ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈ: ਸੰਤਹ ਚਰਨ ਮੋਰਲੋ ਮਾਥਾ

ਹਮਰੇ ਮਸਤਿਕ ਸੰਤ ਧਰੇ ਹਾਥਾ॥ ਸਾਧਹ ਮੰਤ੍ਰ ਮੋਹਲੋ ਮਨੁਆ ਤਾ ਤੇ ਗਤੁ ਹੋਏ ਤ੍ਰੈ ਗੁਨੀਆ॥ ਹੇ ਸਖੀ! ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਮਸਤਕ, ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ

ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਹੁਣ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਦਕਾ ਹੀ ਇਸ ਮੋਹਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਗਤਹ ਦਰਸੁ ਦੇਖਿ ਨੈਨ ਰੰਗਾ ਲੋਭ ਮੋਹ ਤੂਟੇ ਭ੍ਰਮ ਸੰਗਾ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਸਹਜ ਅਨੰਦਾ ਖੋਲਿ ਭੀਤਿ ਮਿਲੇ ਪਰਮਾਨੰਦਾ॥ ਹੇ ਸਖੀ! ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਐਸਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭ੍ਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਹੇ ਸਖੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਹਉਮੈ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਟੁਟ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਵਰ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸੁਖਦਾਈ ਸਹਿਜ ਅਨੰਦਮਈ ਅਵਸਥਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਆਓ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਏ।
-ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਸੈਂਟਰ, ਲੈਨਸਿੰਗ (ਮਿਸ਼ੀਗਨ)

4701 Pleasant Grove, Lansing, MI 48910 Ph: 517-272-0231, www.LansingGurdwara.Com

ਲੈਨਸਿੰਗ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਕਰਾਊਨ ਪੁਆਇੰਟ, ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ, ਸਾਊਥਫੀਲਡ, ਮਿਲਵਾਕੀ, ਡਿਟਰਾਇਟ, ਗਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਜ਼, ਮਸਕੀਗਨ, ਜੈਕਸਨ, ਫਲਿੰਟ, ਸਾਗੀਨਾਅ, ਕੈਲਮਜ਼ੂ, ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ, ਬੈਂਟਨ ਹਾਰਬਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ

ਮਹਾਨ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 23 ਅਪਰੈਲ 2011

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 23 ਅਪਰੈਲ 2011 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਸਵੇਰੇ 9.00 ਵਜੇ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ (ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਜੱਬੋ ਸਪੁੱਤਰ ਸ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੱਬੋ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਹੋਵੇਗੀ)। ਭਾਈ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਢਾਡੀ ਜਥੇ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਗੇ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਰਿਵਰਫਰੰਟ ਪਾਰਕ, (ਲੈਨਸਿੰਗ ਡਾਊਨ ਟਾਊਨ ਪਾਰਕ) ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਇਸੇ ਪਾਰਕ ਤੋਂ ਪਰੇਡ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰੂਟ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਇਸੇ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰੇਡ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਣਗੇ। ਪਰੇਡ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਰਿਵਰ ਫਰੰਟ ਪਾਰਕ (300 N. Grand Ave, Lansing, MI 48933) ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ।

Sponsors: Grill of India, Flint (MI) 810-230-7090
Ajay Badhwar Tax and Accounting Services, Ph: 517-393-0720
Syan Video, Ph: 734-261-0936
Bombay Wedding Events, Ph: 586-604-6881
Asian International Foods Indian Grocery Store, Ph: 269-288-0574

*ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਗਤਕੇ ਦੀ ਟੀਮ *ਤਾਜ਼ਾ ਜਲੇਬੀਆਂ
*ਗਰਮ ਗਰਮ ਪਕੌੜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ
* ਧਾਰਮਿਕ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਦਾ ਸਟਾਲ ਲੱਗੇਗਾ

Worldwide Travel
1-800-504-3044

ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਲੋਕ ਕਲਾਕਾਰ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਿੱਧੇ ਅਤੇ ਭੰਗੜੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਅਮਰੀਕੀ ਮੁਖ ਧਾਰਾ ਦੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਗੇ।

Contacts:

Gurdwara Sahib (517) 272-0231
Ladi Multani (517) 204-4171
S. Balbir Singh (517) 402-1811
S. Kuldip Singh (President) 517 402 4910

Ladi Multani, Balbir Singh, Gurdev Singh, Kuldeep Singh, Bakhsish Singh, Jaswant Singh, Karnail Singh, Sukhjinder Singh, Kulvir Singh, Kashmir Singh, Balwinder Singh, Gurjinder Singh, Balvir Singh Habibwal, Kulwant Singh, Rinku, Resham Singh, Daler Singh, Manjit Singh, Nirmal Singh, Swarn Singh, Ruby, Bila, Gulab Singh, Sukhwinder Singh, Kulwinder Singh, Rajinder Singh.

Free city parking across the Park on Capital Ave.

ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਗੁਰੂ ਘਰ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਕੌਂਸਲਖਾਨੇ ਵਲੋਂ ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕੈਂਪ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 13 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸਪੁਰਦਗੀ (ਸੁਰੈਂਡਰ) ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕੈਂਪ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵੀ ਸਵੇਰੇ ਤੋਂ ਹੀ ਜੁੜਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕੈਂਪ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਦੇ

ਭਾਰਤੀ ਵੀਜ਼ੇ ਦੀ ਇਕ ਵਧੇਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ। ਓ ਸੀ ਆਈ ਕਾਰਡ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਵਾਰ ਵਾਰ ਵੀਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਜਾਣ ਲਈ ਜੀਵਨ ਭਰ ਲਈ ਵੀਜ਼ਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਓ ਸੀ ਆਈ ਕਾਰਡ ਲਈ ਯੋਗ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ 1967 ਤਹਿਤ ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਬਦਲ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੀ ਆਈ ਓ ਕਾਰਡ/ਓ ਸੀ ਆਈ ਕਾਰਡ ਲੈਣ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕੌਂਸਲਖਾਨੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਹੈ। ਸੀ ਸਪਕਾਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟਾਂ ਉਪਰ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੌਂਸਲ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੀ ਫੋਟੋਕਾਪੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣ। ਭਾਰਤੀ ਕੌਂਸਲਖਾਨੇ ਦਾ ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਈ ਇਹ 15ਵਾਂ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਕੈਂਪ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਵੀਜ਼ਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਵੀ ਟ੍ਰਾਵੀਜ਼ਾ ਨੂੰ

ਆਊਟਸੋਰਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੈਂਪ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕੌਂਸਲਖਾਨੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਏ ਅਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਸੁਣਿਆ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਅਤੱਟ ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਕੈਂਪ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਟੱਲ, ਬੋਰਡ ਮੈਂਬਰ ਹਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੁਖਦੇਵ ਕੌਰ ਘੁੰਮਣ ਅਤੇ ਪੀ ਸੀ ਐਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਿਨਾ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਪਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ, ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਹਰਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੈਲ, ਸੁਖਮੇਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਅਟਵਾਲ, ਸੰਨੀ ਕੁਲਾਰ, ਰੋਨੀ ਕੁਲਾਰ, ਓਕਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਮਹਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ, ਭਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਮਾ, ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਆ, ਨਿਮਰਤਾ ਕੌਰ ਸਿੰਘ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅੰਜੂ ਗਾਖਲ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਮਹਿਤਾ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਕੰਵਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦਿਓਲ, ਵਿਕ ਸਿੰਘ, ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ, ਰਿਸ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਅੰਕਿਤ ਮੁਲਤਾਨੀ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਗੋ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪੀ ਸੀ ਐਸ ਵਲੋਂ ਇਕ ਖੂਨਦਾਨ ਕੈਂਪ ਆਉਂਦੀ 10 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਖੇ ਸਵੇਰੇ 9 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ 3 ਵਜੇ ਤੱਕ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਦਾ 'ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ' ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਸ ਵਾਰ 23 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਚੱਲੇ ਇਸ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿੱਚਲੇ ਭਾਰਤੀ ਕੌਂਸਲਖਾਨੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੌਂਸਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਪਕਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 1984 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲੇਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਇਸ ਗੁਰੂ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਪੀ ਸੀ ਐਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੇ ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। 400 ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਇਸ ਮੌਕੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਈ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਪੂਰੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈਣ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਗੋਂ ਗੁਜਰਾਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ

ਸੈਸ਼ਨ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੌਂਸਲ ਸੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਪਕਾਲ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਓ ਸੀ ਆਈ ਕਾਰਡ ਦੋਹਰੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ

ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੌਂਸਲ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੀ ਫੋਟੋਕਾਪੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣ। ਭਾਰਤੀ ਕੌਂਸਲਖਾਨੇ ਦਾ ਸੁਰੈਂਡਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਈ ਇਹ 15ਵਾਂ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਕੈਂਪ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਵੀਜ਼ਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਵੀ ਟ੍ਰਾਵੀਜ਼ਾ ਨੂੰ

Syan Video Production, Inc.

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨੂੰ ਗਿਆਰਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮੁਬਾਰਕ

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ, ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਕਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਲ

ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰੀਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ

ਮਿਸ਼ੀਗਨ, ਇੰਡੀਆਨਾ, ਇਲੀਨਾਏ, ਓਹਾਇਓ, ਆਇਓਆ

Professional HD Video & Digital Photo Production

Multiple Camera shooting/Digital Still Photography
(with flush mount album)

Live Video Display With Large Screens

DJ Service with Laser Lights

Call Toll Free: 1-800-RAJ-SYAN
(with 17 years Experienced)

734-261-0936 or 734-890-1767

e-mail: raj@syانvideo.com or visit at: www.syanvideo.com

ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਮੌਕੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਰੱਜ ਕੇ ਦੂਸ਼ਣਬਾਜ਼ੀ

ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਮੇਲੇ ਮੌਕੇ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਜੇ 10 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭੋਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਗ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੋਲਗੜ੍ਹ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਆਨੰਦਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ 1966 ਵਿਚ ਲਿਆਏ ਛੇ ਵੱਡੇ ਬਰਛੇ, ਛੋਟਾ ਬਰਛਾ, ਸਮਸ਼ੀਰ-ਇ-ਤੇਗ ਦਾਹੇ-ਆਹਨੀ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਚੱਕਰ, ਗੈਡੇ ਦੀ ਖੱਲ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਢਾਲ ਤੇ ਨਾਂਦੇੜ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲਿਆਏ ਛੇ ਇਤਿਹਾਸਕ

ਸਾਸਤਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਮੌਕੇ ਜਿੱਥੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਰੱਜ ਕੇ ਦੂਸ਼ਣ ਲਾਏ ਉਥੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਹੋਣ ਜਾਰੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਰਮਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵੀ ਵਿੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ 'ਚ ਸਿਆਸੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਾਰੀ 'ਹੁਕਮਨਾਮੇ' ਦੀ ਵੀ ਖੂਬ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਜਿੱਥੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬ) ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੰਗਾਲੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੱਸਿਆ ਉਥੇ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅ) ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਨਫਰੰਸ 'ਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ।

ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੱਤਕੇ ਦੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ: ਬਾਦਲ

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਤੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ

ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਣੇ ਸਮੁੱਚੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ

ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਬੋਨਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਭਾਰਤ ਭਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਨਾਜ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪੰਜਾਬ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀਆਂ, ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫੰਡ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਕੀਮਾਂ ਆਦਿ, ਹਰ ਥਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਜਾੜੇ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸੀ

ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵਾਂ ਫਾਰਮੂਲਾ ਘੜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਏਨੇ ਜੁਲਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸਕੀਮਾਂ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਏਜੰਟ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਗਲਤ ਫ਼ਾਇਦਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ 2400 ਕਰੋੜ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜੋ ਸਰਾਸਰ ਧੱਕਾ ਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਹੇਸ਼ਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਨੇ ਵੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਰਗੜੇ

ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ 'ਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਾਦਲ, ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਮੇਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਭਟਕ ਕੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਮੇਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਹੋਈ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਭਾਈ ਸੋਹਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਸ. ਮਾਨ ਨੇ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਹੋਇਆ ਕਤਲ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਅਫ਼ਸੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਕਤਲ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਚੁੱਪ ਧਾਰ ਕੇ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 30 ਅਗਸਤ, 2009 ਨੂੰ ਮਿਆਦ ਪੂਰਾ ਚੁੱਕੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਉਣਾ ਬਾਦਲ ਦਲ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਆ

ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅ) ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਆਗੂ

ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਰੱਜ ਕੇ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਣ ਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਭਟਕ ਜਾਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਵਾਇਤੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰਵਾਦ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ

ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤਿੰਨ ਪਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਚੀਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦਰਮਿਆਨ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਿਰਫ਼ ਬਫਰ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹਿੱਤ ਪਾਲਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ: ਭੱਠਲ

ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ : ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ 10 ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਸੱਤਾ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਥੇ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ

ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ ਤੇ ਹੋਰ ਆਗੂ

ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਯੂਥ ਕਾਂਗਰਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਵਨੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਪੁੱਜੇ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਤੇ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਤੇ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਚੌਧਰੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ ਪਰ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਬੁੜੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕੱਠ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਰੈਲੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਬੀਬੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਸਰਕਾਰ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹਿੱਤ ਪਾਲਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ 800 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਖੁਰਦ-ਬੁਰਦ ਕਰ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖੁਦ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 300 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀਤਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਫਾਈਲਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ।

ਬੀਬੀ ਭੱਠਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਖੀਰਲਾ ਬਜਟ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਠ ਦਾ ਪੁਲੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਕਾਏ 2013 ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਦੇਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਵੀ ਫੇਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਕਾਏ ਕਾਂਗਰਸ ਹੀ ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਸ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਪਿਓ-ਪੁੱਤ ਤੇ ਜੀਜੇ-ਸਾਲੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੱਲਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਤੋਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮ, ਮਜ਼ਦੂਰ, ਨੌਜਵਾਨ, ਕਿਸਾਨ ਸਾਰੇ ਦੁਖੀ ਹਨ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟੀ ਵੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁੱਟੀ ਵੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਰੋਲੀਆਂ। ਇਹ ਅਕਾਲੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਖਾਲਸ ਦੀ ਥਾਂ ਅਖਾਲਸ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਬੇਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਤੇ ਨੰਗਲ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਰਾਣਾ ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਸੁਭ ਦਿਹਾਤੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਨੈਤਿਕ ਆਧਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਲ 1997-2002 ਦੌਰਾਨ ਇਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੰਡ ਦੇ ਕੋਟੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਕੋਟੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੀ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਥਕ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਗੁੰਜਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ।
ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 120 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ 95 ਫੀਸਦੀ ਗਰਾਂਟ ਨਾਲ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਲੋਕ ਹਿਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਸਹੁਰਾ ਹਨ; ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਖਹਿਰਾ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਵੀ ਹਮਲਾਵਰ ਰੁਖ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਬੰਦੇ ਲਿਆਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ 'ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਤਾਇਆ।

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਵਜੂਦ ਖਤਰੇ 'ਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਪੰਜਾਬ ਦੀ 119 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾ ਕੋਰਸ (ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ) ਦੇ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਰਜ਼ੇਈ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।
330 ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ 3600 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗਰੈਜੂਏਟ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੋਰਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ 140 ਦੇ ਲਗਪਗ ਅਧਿਆਪਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 88 ਏਡਿਡ ਪੋਸਟਾਂ 'ਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਲਜ ਨੂੰ 'ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੋਸਟ-ਮੈਸਟਰ ਫਾਰ ਐਕਸੀਲੈਂਸ' ਅਤੇ 'ਸਟਾਰ ਕਾਲਜ' ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।
5 ਮਾਰਚ 1892 ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਇਸ ਕਾਲਜ ਲਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਲੈਣ

ਵਾਸਤੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਵਲੋਂ ਯੋਜਨਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਐਲ.ਓ.ਆਈ. (ਲੈਟਰ ਆਫ ਇਨਟੈਂਟ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ 'ਸਟੇਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ' ਨੀਤੀ ਹੇਠ ਬਣੇਗੀ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਈ 35 ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਕੋਲ ਇਸ ਵੇਲੇ 300 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਲਹਾਲ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਲਈ ਕਾਲਜ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ 5 ਫੀਸਦੀ ਸੀਟਾਂ ਗਰੀਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣੀ

ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗੀ।
ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ 19 ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਇਸ ਕਾਲਜ ਨੂੰ 1920 ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਬਨਾਰਸ ਹਿੰਦੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਮੁਸਲਿਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮਗਰੋਂ 1921 ਵਿਚ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮਤਾ ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕਿਆ।
ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ ਗੁਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੈਬਨਿਟ ਵਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਣੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ।

ਫਰੀਮਾਣ: ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਇੰਡੋ-ਯੂ ਐਸ ਡਾਇਲਾਗ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਥੇ ਜਾਰੀ ਇਕ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਇਥੇ ਜਾਰੀ ਇਕ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ 1892 ਵਿਚ ਬਣੇ ਇਸ ਕਾਲਜ ਵਾਸਤੇ ਜਿਥੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਉਥੇ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ 120 ਸਾਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਿਥੇ

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਗਵਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਉਠੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲੋਕ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲਜ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਦਵਾਨ, ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ, ਨੀਤੀਵਾਨ, ਡਾਕਟਰ, ਸਿਆਸਤਦਾਨ, ਖਿਡਾਰੀ ਅਤੇ

ਟੀਚਿੰਗ ਤੇ ਨਾਨ ਟੀਚਿੰਗ ਸਟਾਫ ਵੱਲੋਂ ਧਰਨਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ ਅਧਿਆਪਕ ਅਮਲੇ ਨੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਫਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਧਰਨਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਯਾਦ ਪੱਤਰ ਵੀ ਸੌਂਪਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕਾਲਜ ਟੀਚਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਕਾਲਜ ਇਕਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਐਸ.ਐਸ. ਰੰਗੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤਰ ਖਿਲਾਫ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੁਦਰਸਨਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਧਰਨਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਿਰਾਓ ਕੀਤਾ। ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ 25 ਦੇ ਲਗਪਗ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਅਸਤੀਫੇ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਲੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਇਸਦੀ ਮਾਨਤਾ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਮਾਰਤੀ ਢਾਂਚੇ 'ਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਨਵੇਂ ਸੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਸਿਰਫ ਰੁਤਬਾ ਬਦਲ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਇਮਾਰਤੀ ਢਾਂਚੇ ਤੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ, ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੱਢਾ ਅਤੇ ਵਧੀਕ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਅੱਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ 1920 ਦਾ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਤਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਛੀਨਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1932 ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਵੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆ

ਸਕਿਆ। 1969 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ 340 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਹੁਣ 21 ਨਵੰਬਰ 2007 ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਅਜਿਹਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। 2010 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੂਬਾਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਵੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਮਗਰੋਂ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਹਿਮਤੀ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਖਦਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਛੀਨਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜੇਗਾ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਇਥੋਂ ਜਾਣਗੇ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਨ ਮਗਰੋਂ ਫੀਸਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਫੀਸਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਤੋਂ

ਘੱਟ ਹੀ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਨਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਵੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਗਰਾਂਟ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗਰਾਂਟ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 140 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ 95 ਫੀਸਦੀ ਗਰਾਂਟ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਨਹੀਂ ਭਰੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਗਰਾਂਟ ਲਗਾਤਾਰ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿਰਫ 87 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਗਰਾਂਟ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਥੇ 198 ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ। ਗੈਰ-ਅਧਿਆਪਕ ਅਮਲੇ ਵਿਚ 216 ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰਫ 77 ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਗਰਾਂਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ (ਲੜਕੀਆਂ) ਵਿਚ 74 ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 10 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਗਰਾਂਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ (ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ) ਵਿੱਚ 23 ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰਫ 4 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਲਾਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਖੁਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਫ ਹਨ।
ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੋਵੇ, ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ ਦਾ ਵੀ ਭਰਵਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪਿਛੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਅਕ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਡੂੰਘੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਨਿਤਰਨ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਗੁਲਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸੁਬੋਗ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਜਪਾਨ: ਜਾਗਣ ਦੀ ਜਾਚ ਵਾਲੇ ਫਿਰ ਜਾਗ ਪੈਣਗੇ

ਪਰਿੰਦਰ ਸੋਢੀ

ਜਪਾਨੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਹਨਤੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਗੁਣ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ, ਕੰਮ-ਕਾਰ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ-ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਤਕ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤੀਜਾ, ਉਹ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸਹਿਜ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਭੂਚਾਲ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਲਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਦੋਂ ਸੱਤਰ-ਅੱਸੀ ਸਾਲ ਦੇ ਬਿਰਧ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਾਕ ਇਹ ਸੀ-ਮੁੜ ਕੇ ਹਿੰਮਤ ਮਾਰੋ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਸਭ ਉਸਾਰੋ। ਇਹ ਬਿਰਧ ਉਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ ਅਤੇ ਨਾਗਾਸਾਕੀ ਦੇ ਐਟਮੀ ਧਮਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਪਾਨ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਸੀ।

ਮੇਰਾ ਘਰ ਜਪਾਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਉੱਥੇ ਵੱਡਾ ਭੂਚਾਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਸਾਂ। ਅਸੀਂ ਭੂਚਾਲ ਦੇ ਝਟਕੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਆਮ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਏ। ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਭੂਚਾਲ ਜਪਾਨ ਦੇ ਆਮ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤੋਂ ਭੂਚਾਲ ਦੀ ਸ਼ਿਦਤ ਅੱਠਵੇਂ ਅਤੇ ਨੌਵੇਂ ਪੱਧਰ ਵਿਚਕਾਰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕਦਮ ਇਸ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਪੱਧਰ ਦਾ ਭੂਚਾਲ ਸਮੁੱਚੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੂਚਾਲ ਦਾ ਐਪੀਸੈਂਟਰ ਭਾਵ ਕੇਂਦਰ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ। ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਭੂਚਾਲ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਵਾਪਰੇ ਤਾਂ ਪਰਲੋ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਤਾਂ ਸੁਨਾਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਗਰ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਸੁਨਾਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਸੁਨਾਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ ਸੇਨਦਾਈ ਅਤੇ ਮਿਆਗੀ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਤੇ ਵੱਡੀ ਮਾਰ ਕੀਤੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਾਰਾਂ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਘਰ ਸੁਨਾਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖਿੜੋਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਵੇਖੇ। ਸੋਲਾ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗੁਆ ਬੈਠੇ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕੋਪੀ ਸੀ।

ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਬਾਹੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਭੂਚਾਲ ਅਤੇ ਸੁਨਾਮੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਿਰਜੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਿਖਰ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਪਲਾਂਟਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਮਾਰ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਰਜਾ, ਐਟਮੀ ਬੰਬਾਂ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਫੈਲਣ ਦਾ ਡਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਿਆ।

ਉੱਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ

ਸੁਨਾਮੀ ਦੀ ਮਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁੜ-ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਜਪਾਨ ਦੇ ਹਿੰਮਤੀ ਲੋਕ

ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਗੱਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਮੇਰਾ ਫ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖ਼ੈਰੀਅਤ ਮੰਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫ਼ੋਨ ਅਤੇ ਈ-ਮੇਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰੀ ਸੁਖ-ਸਾਂਦ ਪੁੱਛੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਪਾਨ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਪਰਤਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਇਹੀ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਜਪਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਜਪਾਨ ਵਿਚ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਮੇਰੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਪਾ! ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਚਾਹੋ, ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਬਾਹੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਜਪਾਨੀ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਮਹਿਜ਼ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਪਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਸੰਜਮ ਵਰਤਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਪਾਨ ਵਿਚ ਸਰਦੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਏ.ਸੀ. ਚਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਲਾਂਭੇ ਵਾਂਗ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਮ 'ਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਪਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਿਨਾਂ ਏ.ਸੀ. ਦੇ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਬੁੱਧਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੀਲੰਕਾ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਕੋਲੰਬੋ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਬੋਧੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਬੋਧੀ ਭਿਖੂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਮ ਲੋਕ ਰਲ ਕੇ ਬੋਧੀ ਸੂਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗਈ ਸ਼ੀਲੰਕਾ ਵਾਲੀ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਪਾਨ ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਦੁਖਾਂਤ ਦੇ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਖ-ਸਾਂਦ ਵਾਸਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋਸਤ ਦਾ ਫ਼ੋਨ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਹੱਲੇ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਜਪਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖ਼ੈਰੀਅਤ ਲਈ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇੱਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖਤਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕਿੰਨਾ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸੁਖ-ਸਾਂਦ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਲੋਚਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਅਖਾਣ ਹੈ-ਬੰਦਾ ਹੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਦਾਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਪਾਨੀ/ਬੋਧੀ ਅਖਾਣ ਹੈ-ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤਿਤਲੀ ਪਰ ਹਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਤੁਫਾਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਇੰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਬੜੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਨਤੀਜੇ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੂਰ ਦੇਸ਼

ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹੀ ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਬੇਲੋੜੇ ਡਰ-ਸਹਿਮ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਭਾਰਤ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਪਾਨ ਵਿਚਲੇ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਠਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਜਾਂ ਐਟਮੀ ਕਿਰਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਫ਼ਿਕਰ ਜਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੀ ਵਰਖਾ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਹਿਰੀਲੀਆਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੂਕੁਸ਼ੀਮਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚਲੇ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹਾਦਸਾ ਹੈ। ਜਪਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੂਕੁਸ਼ੀਮਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਤੀਹ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਪਾਨ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਸਹਿਜਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਤਨ-ਮਨ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵੀ ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਅਸਰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਜਪਾਨ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲਾ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਗੁਣਾਂ ਕਾਰਨ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ, ਉੱਜ ਹੀ ਜਪਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਦਿਲਚਸਪ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਵੀ।

ਜਪਾਨੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਹਨਤੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਗੁਣ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ, ਕੰਮ-ਕਾਰ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ-ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਤਕ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤੀਜਾ, ਉਹ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸਹਿਜ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਭੂਚਾਲ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਲਬੇ ਵਿਚੋਂ ਜਦੋਂ ਸੱਤਰ-ਅੱਸੀ ਸਾਲ ਦੇ ਬਿਰਧ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਾਕ ਇਹ ਸੀ-ਮੁੜ ਕੇ ਹਿੰਮਤ ਮਾਰੋ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਸਭ ਉਸਾਰੋ। ਇਹ ਬਿਰਧ ਉਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ ਅਤੇ ਨਾਗਾਸਾਕੀ ਦੇ ਐਟਮੀ ਧਮਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਪਾਨ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ:

ਉਹ ਜਾਗ ਪਏ ਸਨ
ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ ਤੇ ਨਾਗਾਸਾਕੀ ਦੀਆਂ
ਕਬਰਗਾਹਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਗ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ
ਫੇਰ ਵੇਖੋਗੀ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸੰਘਣੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਜਾਗਣ ਦੀ ਜਾਚ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਜਪਾਨ ਹਾਦਸੇ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿੱਖੋ

ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਬਿਦਵਈ

ਆਲਮੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸਨਅਤ ਚਰਨੋਬਲ (ਯੂਕਰੇਨ) ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੀ ਪੀੜ ਤੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਥਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੌੜਾ ਇਤਫ਼ਾਕ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵੀ ਚਰਨੋਬਲ ਕਾਂਡ ਦੀ 25ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ (26 ਅਪ੍ਰੈਲ) ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਵਾਪਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੁਰਘਟਨਾ ਫੂਕੁਸ਼ੀਮਾ (ਜਪਾਨ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪਲਾਂਟਾਂ ਵਿਚ ਧਮਾਕਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹਾਲੀਆ ਦੁਰਘਟਨਾ ਚਰਨੋਬਲ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਯੂਕਰੇਨ ਹਾਦਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਪੂਰਨ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਪਾਨ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਜਪਾਨ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਇਕ-ਤਿਹਾਈ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਲਈ ਜਪਾਨ ਨੇ ਆਲਮੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸਨਅਤ ਵਿਚ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ ਹੈ ਪਰ ਧਮਾਕਿਆਂ, ਭੂਚਾਲਾਂ, ਫਾਸਟ-ਬਰੀਡਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੇ ਸੰਕਟਾਂ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਐਕਟਿਵ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਬੋਝੇ ਰਿਸਾਅ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵਾਪਰੇ ਹਾਦਸਿਆਂ ਕਾਰਨ ਜਪਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਾਦਸੇ ਨੇ ਏਨੀ ਤਬਾਹੀ ਨਹੀਂ ਮਚਾਈ।

ਇਹ ਸੰਕਟ ਭਾਰਤ ਲਈ ਵੱਡਾ ਸਬਕ ਹੈ ਜੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਸਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਮੁਢਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਬਾਹਕੁਨ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੀ ਉਰਜਾ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਢੰਗ ਹੈ ਜੋ ਤਬਾਹਕੁਨ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਹਤ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਤੇ ਚਿਰ-ਸਥਾਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਗ਼ਲਤੀ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਤਬਾਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰਿਐਕਟਰ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉੱਚ ਦਬਾਅ ਤੇ ਉੱਚ ਤਾਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉੱਚ ਉਰਜਾ ਵਿਖੰਡਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਰਿਐਕਟਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਰਿਐਕਟਰ ਵਿਚ ਖਰਾਬੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਦੁਜਿਆਂ ਤੱਕ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਸਿਸਟਮ ਸੰਕਟ 'ਚ ਨਹੀਂ ਘਿਰ ਜਾਂਦਾ।

ਦੂਜਾ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਉਰਜਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਰਿਐਕਟਰ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਕਚਰਾ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਰੇਡੀਓਐਕਟਿਵ ਕਿਰਨਾਂ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਤਬਾਹਕੁਨ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਸ ਕਚਰੇ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਭੰਡਾਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ।

ਤੀਜਾ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਨਿਰਪੱਖ ਅਥਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਰਿਐਕਟਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਉਰਜਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬੋਰਡ ਆਪਣੇ ਬਜਟ, ਉਪਕਰਨਾਂ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਮਲੇ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਉਰਜਾ ਮਹਿਕਮੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਉਰਜਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਹੈ। ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ, ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਤਾਰਾਪੁਰ ਰਿਐਕਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਉਰਜਾ ਮਹਿਕਮਾ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਮਾਮੂਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਰਿਐਕਟਰਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਖੀਰਲਾ, ਜਪਾਨ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਰਿਐਕਟਰਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰਬਉੱਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰੂ ਅਸਰ

ਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਏਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਲਗਾਤਾਰ ਧਰਾਤਲੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਘੱਟ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਵਿਚ ਐਕਸ-ਰੇਅ ਅਤੇ ਗਾਮਾ ਕਿਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਨਫਰਾਇਡ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਅਲਟਰਾ ਵਾਇਲਟ ਕਿਰਨਾਂ ਆਦਿ ਵੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਐਕਸ-ਰੇਅ ਕਿਰਨਾਂ ਐਟਮ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਇਲੈਕਟਰਾਨ ਦੀ ਅਸਥਿਰਤਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗਾਮਾ ਕਿਰਨਾਂ ਐਟਮ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋਟੋਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿਊਟਰੋਨਾਂ ਦੀ

ਅਸਥਿਰਤਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਜਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤ ਕੇ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬਿਗ ਬੈਂਗ ਸਿਧਾਂਤਵਾਦ ਤੋਂ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਅਸਥਿਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੇਡੀਓ ਆਈਸੋਟੋਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਯੂਰੇਨੀਅਮ, ਥੋਰੀਅਮ, ਪੌਟਾਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਰੁਬੀਡੀਅਮ ਆਦਿ। ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਐਟਮੀ ਐਕਸਲਰੇਟਰ ਅਤੇ ਐਟਮੀ ਰਿਐਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੇਡੀਓ ਆਈਸੋਟੋਪ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੀਤੀ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਤਪਤ ਕੀਤੇ ਰੇਡੀਓ ਆਈਸੋਟੋਪ ਆਮ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਕਿਰਨਾਂ ਛੱਡਦੇ ਹਨ; ਅਲਫਾ ਅਤੇ ਬੀਟਾ ਕਣ ਅਤੇ ਗਾਮਾ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ। ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ ਬਾਈਓਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਗਾਮਾ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਤਸਖੀਸ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰੇਡੀਓ ਆਈਸੋਟੋਪ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਅਣੂਦਾਰ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੀਜ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦਾ ਝਾੜ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਫਸਲ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਸਨਅਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰੇਡੀਓ ਆਈਸੋਟੋਪਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਅਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਵਸਤੂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਜਾਣਨ ਲਈ, ਮੋਟਾਈ-ਚੌੜਾਈ

ਜਾਣਨ ਲਈ, ਬਿਨਾਂ ਤੌਤਨ ਤੋਂ ਖਲਾਅ ਅਤੇ ਤ੍ਰੇੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜਾਣਨ ਲਈ ਆਦਿ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੇਡੀਓ ਆਈਸੋਟੋਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਉਰਜਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਰਜਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਉਤਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਉਰਜਾ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਨਿਊਕਲੀ ਵਿਖੰਡਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਨਿਊਕਲੀ ਸੰਯੋਜਨ ਨਾਲ। ਇਹ ਕੰਮ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਰਿਐਕਟਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਐਕਟਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੇਡੀਓ ਐਕਟੀਵਿਟੀ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ-5

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ

ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ, 'ਪਤੰਜਲਿ ਦੇ ਪੰਜ ਯਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਹਿੰਸਾ, ਸੱਤ, ਅਸਤੋਅ (ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ) ਅਤੇ ਅਪਰਿਗ੍ਰਹ (ਕੁੱਝ ਵੀ ਇਕੱਠਾ ਨਾ ਕਰਕੇ ਰਖ ਜਾਣਾ) ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।' ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਸਤਿ ਦੀ ਚਰਚਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਯਮ ਹੈ ਅਸਤੋਅ (ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ)। 'ਚੋਰੀ' ਦਾ ਸਧਾਰਨ ਅਰਥ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹਥਿਆ ਲੈਣਾ। ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਹਥਿਆਉਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਲੈਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਜਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਹ ਲੈਣਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਨਾਹ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ

ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ

ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਹੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਰਮ ਆਪਣੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਂ ਸਮੇਤ (ਸਮੇਤ ਯੋਗ ਦੇ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ—ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਸੂਰ ਦੀ ਆਣ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਹੱਕ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਸੂਰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਪੀਰ ਤਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਦਾ ਜਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਨਾ ਵਰਤੇ। ਮਹਿਜ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹਿਸਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਜ਼ਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕੂੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕੂੜ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ
ਉਸੁ ਸੁਅਰ ਉਸ ਗਾਇ॥
ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ
ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ॥
ਗਲੀ ਭਿਸਤਿ ਨ ਜਾਈਐ
ਛੁਟੈ ਸਚੁ ਕਮਾਇ॥
ਮਾਰਣੁ ਪਾਹਿ ਹਰਾਮ ਮਹਿ
ਹੋਇ ਹਲਾਲੁ ਨ ਜਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਗਲੀ ਕੂੜੀਈ
ਕੂੜੇ ਪਲੈ ਪਾਇ॥ (ਪੰਨਾ 141)

ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਜਾਂ ਚੋਰੀ ਦੇ ਧਨ ਵਿਚੋਂ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਅਜਿਹੀ ਕਮਾਈ ਚੰਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਕਮਾਈ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਪਰਾਇਆ ਘਰ ਨੱਗ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਤਰਾਂ ਨਿਮਿਤ ਦਾਨ ਵੀ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਜੇ ਇਹ ਦਾਨ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ) ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਉਹ ਪਦਾਰਥ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੋਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਹ ਨਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰੀ ਦਾ ਮਾਲ ਅਪਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਲਾਲ ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਦੇ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਹੀ ਕੁੱਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਖੱਟਦਾ ਅਤੇ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ:

ਜੇ ਮੁਹਾਕਾ ਘਰੁ ਮੁਹੇ
ਘਰੁ ਮਹਿ ਪਿਤਰੀ ਦੇਇ॥
ਅਗੈ ਵਸਤੁ ਸਿਆਈਐ
ਪਿਤਰੀ ਚੋਰ ਕਰੇਇ॥
ਵਚੀਅਹਿ ਹਥ ਦਲਾਲ ਕੇ
ਮੁਸਫੀ ਏਹ ਕਰੇਇ॥ (ਪੰਨਾ 472)

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਚਿੰਤਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਦੋ ਹੀ ਕੋਟੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਿ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਤੀਸਰੀ ਕੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਸੱਚੇ-ਸੁਚੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨਮੁੱਖ ਹੈ। ਮਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਉਲਾਰ ਬਿਰਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਫੇਰ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਪੰਜ ਚੋਰ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗਿਆਈ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਜਾ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਭੁਗਤਣੀ ਵੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਚੋਰ ਉਤੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰੇ, ਜੇ ਉਹ ਬਦਖੋਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਚੋਰ ਦੇ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਚੋਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਸ਼ਾਮਦਾਂ ਜਾਂ ਬਦਖੋਈਆਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ, ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਲਾਲਚੀ ਮਨ! ਸੁਣ। ਸੱਚਾ ਮਨੁੱਖ ਬਿਨਾ ਬੋਲਿਆਂ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸੁਹਣਾ ਬਣ ਕੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਖੋਟੇ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਖੋਟੇ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਖਰੇ ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਵੀ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪਰਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਖੋਟਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਬੀਜੇ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੋਰ ਸਲਾਹੇ ਚੀਤ ਨ ਭੀਜੈ॥ ... ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਵੈ। ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਵੈ॥ (ਪੰਨਾ 662)।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਚਿੰਤਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਦੋ ਹੀ ਕੋਟੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਿ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਤੀਸਰੀ ਕੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਸੱਚੇ-ਸੁਚੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨਮੁੱਖ ਹੈ। ਮਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਉਲਾਰ ਬਿਰਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਫੇਰ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਪੰਜ ਚੋਰ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗਿਆਈ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਜਾ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਭੁਗਤਣੀ ਵੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਜੰਜੀਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਣ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਸਿਰਫ ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਿਆਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, 'ਇਕਨਾ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ ਬੰਦਿ ਰਵਾਣੀਐ॥... ਚੋਰ ਜਾਚ ਜੁਆਰ ਪੀੜੈ ਘਾਣੀਐ॥ ਨਿੰਦਕ ਲਾਇਤਬਾਰ ਮਿਲੈ ਹਤਵਾਣੀਐ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚਿ ਸਮਾਇ ਸੁ ਦਰਗਹ ਜਾਣੀਐ॥' (ਪੰਨਾ 1287)। ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਦਸਾਂ ਨੌਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਖਾਣ ਦਾ ਹੀ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਦਕਿ ਯੋਗ ਮਤਿ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਕ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਵਿਚ ਮੌਲਿਕ ਅੰਤਰ ਹੈ ਫਿਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨੈਤਿਕ ਕੀਮਤ ਜਾਂ 'ਯਮ' ਉਧਾਰ ਲਿਆ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣ ਵੀ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਨਾਹ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ, 'ਅਪਰਿਗ੍ਰਹ (ਕੁੱਝ ਵੀ ਇਕੱਠਾ ਨਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਾ) ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜਨਾਂ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਬ੍ਰਾਹਮਚਰਯ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਰਾਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।' ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਫਿਲਾਸਫੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਯੁੱਗ ਵਿਚ

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੀ ਹਰ ਸ਼ਾਖਾ ਇਸ ਦੇ ਛੇ ਦੇ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮੱਤ ਹਨ: ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਸਾਰੇ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਵੇਦ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸਤਿਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਧਰਮ, ਜੈਨ ਧਰਮ ਅਤੇ ਚਾਰਵਾਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਦੂਸਰਾ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਵਰਣ-ਆਸ਼੍ਰਮ ਧਰਮ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਚੂਲ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਸਿਧਾਂਤ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਮੁੱਢੋਂ ਨਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਤਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਖਾਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਵਿਚ ਬਾਕਾਇਦਾ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, 'ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥੁ ਦੇਇ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥' ਅਤੇ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਮਥੁ ਹੋਇ ਕੈ ਕੰਨ ਪਤਾਏ॥ ਫਕਰੁ ਕਰੈ ਹੋਰੁ ਜਾਤਿ ਗਵਾਏ॥ (ਪੰਨਾ 1245) ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਤੀਰਥ, ਵਰਤ, ਮਾਲਾ ਜਪਣਾ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁੱਝ ਨੈਤਿਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੱਜਰੇ ਅਤੇ ਸਦ-ਤਾਜ਼ਾ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਉਧਾਰੇ ਲਏ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਆਖਿਆ ਨਿਵੇਕਲੀ ਹੈ:

ਸਚੁ ਵਰਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਤੀਰਥੁ
ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਇਸਨਾਨੁ॥
ਦਇਆ ਦੇਵਤਾ ਖਿਮਾ ਜਪਮਾਲੀ
ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨੁ॥
ਜੁਗਤਿ ਧੋਤੀ ਸੁਰਤਿ ਚਉਕਾ
ਤਿਲਕੁ ਕਰਣੀ ਹੋਇ॥
ਭਾਉ ਭੋਜਨੁ ਨਾਨਕਾ
ਵਿਰਲਾ ਤ ਕੋਈ ਕੋਇ॥1॥

(ਪੰਨਾ 1245)

ਹੁਣ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਤੋਂ ਸਿਧਾਂਤ ਉਧਾਰੇ ਲਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਉਹ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮੀ ਕਹਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਚਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਪਰਮਜੋਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮ-ਜੋਤਿ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ, 'ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ॥' ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਇਸ ਦੇ ਫਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮ-ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਇੱਕਸੁਰ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਸਮਝ ਲਗਦੀ ਹੈ, 'ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੋਟਿਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ॥ ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ॥' ਅਤੇ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਕਿਹੜੀ ਹੈ, 'ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਭੁੰਚੁ॥ ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤ॥1॥' (ਪੰਨਾ 522)

ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੋਚ, ਮੋਨ ਅਤੇ ਵਰਤ ਆਦਿ ਪਰੰਪਰਕ ਪਰਿਪਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ

ਸੂਚੂ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਕੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਵਾਲੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਸੂਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਯੋਗ (ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਰੱਬੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣਾ) ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਮਾਇਆਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਿਰਲੇਪ (ਨਿਰੰਜਨ) ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਸਹੀ ਜੋਗ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਯੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਗੋਦਤੀ ਪਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਯੋਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਡੰਡਾ ਚੱਖਣ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਸੁਆਹ (ਵਿਭੂਤ) ਮਲਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਯੋਗ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੂੰਦਰਾਂ ਪਾਉਣ, ਸਿਰ ਘੋਨ ਮੋਨ ਕਰਾਉਣ ਜਾਂ ਸਿੱਗੀ ਵਜਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਇਆਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਉਸ ਨਿਰਲੇਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਭਾਵ ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਜਾਣਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਯੋਗ ਮੜੀਆਂ-ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਜਾਂ ਤਾਤੀ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੇਸ-ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਅਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਦਾ ਟਪਕਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਅਨੰਦ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਰਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੰਦਮਈ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਧੁਨਿ (ਸੰਗੀਤਕ ਲਹਿਰ) ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਠ ਯੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆਂ ਮਨ ਪੂਰੇ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਠਣਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਅਸਲੀ ਯੋਗ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿੱਗੀ ਨਹੀਂ ਵਜਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਅਖੰਡ ਧੁਨੀ ਉਠਦੀ ਹੈ, 'ਜੋਗੁ ਨ ਖਿਥਾ ਜੋਗੁ ਨ ਡੰਡੈ ਜੋਗੁ ਨ ਭਸਮ ਚਤਾਈਐ॥... (ਪੰਨਾ 730) ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸਟਿ ਦੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿੱਧ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ, 'ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚਿ ਕਿਆ ਵਰਤਾਰਾ?' ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਸਿਧ ਛੁਪਿ ਬੈਠੇ ਪਰਬਤੀ ਕਉਣੁ ਜਗਤਿ ਕਉ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ। ਜੋਗੀ ਗਿਆਨ ਵਿਹੁਣਿਆ ਨਿਸਦਿਨਿ ਅੰਗਿ ਲਗਾਏ ਛਾਰਾ।' (1-29)

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਯੋਗ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਤਪੱਸਿਆ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, 'ਅਬ ਮੈ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਪ ਸਾਧਤ ਜਿਹ ਬਿਧ ਮੋਹਿ ਆਨੋ॥ ਹੋਮ ਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾਂ॥ ਸਪਤ ਸਿੰਗ ਸੋਭਤ ਹੈ ਤਹਾਂ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਕਰਤ ਤਪੱਸਿਆ ਭਯੋ॥ ਦਵੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹਵੈ ਗਯੋ॥ ਤਾਤ ਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ ਅਰਾਧਾ॥ ਬਹੁ ਬਿਧ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ॥... (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, 6.3)' ਇਥੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਯੋਗਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਰਥਾਤ ਰੋਚਕ, ਪੂਰਕ, ਕੁੰਭਕ, ਮਹਾਂਬੰਧਾਂ ਜਾਂ ਖਟ-ਚਕਰਾਂ ਦੇ ਭੇਦਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ?"

ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਮੇਤ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਨੁਕਤੇ ਦੇ, ਚਰਚਾ ਅਗਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।
(ਚਲਦਾ...)

ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਿਹਾ

- (1) ਕਲਮ, ਹਥਿਆਰ ਹੈ ਸਾਡੇ ਯੁੱਧ ਦਾ। ਕਲਮ, ਸੱਚ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜੁਅਰਤ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ। ਕਲਮ, ਸੱਚ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ।
- (2) ਯੂਰਪ ਨੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਬਕਸੇ (ਈਡੀਆਟ ਬਾਕਸ) ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ ਬੁੱਧ ਬਕਸੇ ਦੀ ਮਿਥ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਿਆ। ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ ਹਨੇਰੀ ਸੁਰੰਗ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਦਮ ਘੁੱਟ ਜਾਣਾ ਹੈ।
- (3) ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਜੱਟ' ਦੇ ਕੱਚ ਘਰਤ ਬਿੰਬ ਨੂੰ ਇੰਜ ਘਸਾਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਾਂਦਰ ਸੱਪ ਦੀ ਸਿਰੀ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਗੜਦਾ ਹੈ।
- (4) ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਚਿੱਕੜ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- (5) ਜਦੋਂ ਸਥਾਨਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਇਲਾਕਾਈ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ 'ਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਦਰੋਹ ਅਤੇ ਟਕਰਾਅ ਜਨਮਦਾ ਹੈ।
- (6) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਜੀਣ ਦਾ ਰੰਗ ਢੰਗ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਭਾਰਤੀ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰੰਗ 'ਚ ਰੰਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਲਮ, ਬੁਰਸ਼, ਮਾਇਕ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।
- (7) ਚਿਹਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬਦਸੂਰਤ ਹੈ, ਸੀਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੰਬਰ ਇੱਕ ਹੈ।
- (8) ਹਕੀਕਤਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਬੁਜਲਿਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਘੂਰ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਣ।
- (9) ਹਰ ਚੰਗਿਆਈ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਬੁਰਾਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਜੰਮ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।
- (10) ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ ਚਾਨਣ ਵਰਗਾ ਹੋਂਦ 'ਚ ਆਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਦ ਕਾਲੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- (11) ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਕੁੱਝ ਸਿੰਗਰਾਂ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਘੁੰਮਦਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਇੰਨਾ ਸੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਨਖਿੱਧ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਅਲੰਮਬਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਸਥਿਤ ਕੋਠਿਆਂ 'ਚੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲੇ। ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਕੋਈ ਵਪਾਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਵਪਾਰਕ ਭਾਵਨਾ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਭਰੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਮਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤੇ 'ਚੋਂ ਵੀ ਸੋਸਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
- (12) ਕੋਹੜੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੇ ਮਾਨਵੀ ਡਿਊਟੀਆਂ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਵੀ ਕੋਹੜੀਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹਨ।
- (13) ਜੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾ ਸਹੀ, ਚੁੱਖਾਂ ਬੋਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੰਮ ਸਾਰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਲਕੇ ਬੋਰਡ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਨਾ ਸਹੀ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੱਟੀਆਂ ਜਾਂ ਕਾਪੀਆਂ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਅੱਖਰ ਵਾਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਉਸਤਾਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਨਾ, ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ?
- (14) ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਜੜਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।
- (15) ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਫੁਟ-ਪੈਡਾਂ ਉਤੇ ਬੈਠੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ, ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਉਤੇ ਨਹੀਂ।
- (16) ਫੁਰੀ ਨੂੰ ਖਰਬੂਜੇ ਉਤੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ ਜਾਂ ਖਰਬੂਜੇ ਨੂੰ ਫੁਰੀ ਉਤੇ, ਨੁਕਸਾਨ ਵਿਚਾਰੇ ਖਰਬੂਜੇ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।
- (17) ਜੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਕੇਵਲ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- (18) ਪੰਜਾਬ ਉਤੇ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁੱਲਿਆ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਕਰਕੇ।
- (19) ਦੁਰ ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ ਤੁਹਾਡੇ! ਪੰਜਾਬ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਦਗਾ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ

ਪ੍ਰੇਸ਼ਕਾਰ-ਪਰਮਜੋਤ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ

ਨੈਣ-ਨਕਸ਼

ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ

ਜਿਹਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕੋਈ ਕਲਾਕਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਪਾਗਲ ਵੀ ਪਾਗਲਪਣ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕਲਾ ਦਿਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਹੱਕ-ਬੱਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਸਕਲ ਵਿਗਿਆਨੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਛਾਲ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਬਰਾਬਰ ਦਬਾਓ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਦੰਦ ਕੱਢਦੇ ਸਨ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਮਰ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ, ਖੋਜ ਕਰਨ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਨੇ।

ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਲੇਖਕ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿੰਡ ਦੁਪਾਲਪੁਰ, ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਸਰਾਂ ਦਾ ਮੋਇਲਾ ਵਾਹਦਪੁਰ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਦਰਾਹੜਾ ਸਰਗਰਮ ਰਿਹਾ ਪਰ ਹੁਣ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਚੁੱਪ ਲੇਖਕ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿੰਡ ਢਾਡੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੌਕੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਭੱਜਲਾ ਲਾਗੇ ਗੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਭੌਰਾ ਭਾਵੇਂ ਪੈਦੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ-ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੇ ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਵਿਚ ਹੋਣ ਪਰ ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੋਰ ਚਾਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਲੀ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸਾਝ ਅਕਸਰ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿਚ ਨਿਬੜ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਿੰਡੇ ਜਿਹੇ ਮਨਜੀਤ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਸਵਾਲ ਬੜਾ ਦਿਲਚਸਪ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਆਈ-ਗਈ ਵਿਚ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਪੁੱਛ ਲੱਗਾ, “ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ ਹੋਏ ਵੀ ਨੇ ਕਿ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਨੇ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਜਿਸ ਹੀਰ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਲਿਖ ਕੇ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਅਮਰ ਹੋ ਗਿਐ, ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਕਰ ਲਈ, ਜਿਸ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਸੀਰੀਅਲ ਬਣੇ, ਜਿਸ ਹੀਰ-ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੰਤਰੀ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਘੜ੍ਹਿਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਆਇਐ; ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਈ।”

ਵਿਚੋਂ ਟੋਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਵਿਚਾਰ ਕਰਿਓ ਕਿਤੇ। ਦਾਨਿਸ਼ਮੰਦ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮਨਘੜਤ ਜਿਹਾ ਹੀ ਲਗਦੈ।”

ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਹੀਰ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਇਕੋ ਕੁਨਬੇ ਦੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ਼ਕ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹਾਨਣਾਂ, ਸਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ। ਇਕ ਨੇ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਲੱਜ ਪਾਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਨੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਮਰਵਾ ਕੇ ਦਾਗ ਲਾ' ਤਾ। ਕਲਪਨਾ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀ ਅੰਗਲੀ ਵਿਚ ਸੰਗਲੀ ਫਸਾਉਣੀ ਔਖੀ ਬੜੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਝੋਟੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜ਼ੂਆਂ ਮਰ ਗਈਆਂ। ਵਰਕਾ ਉਥੇ ਹੀ ਪਾੜ'ਤਾ ਕਿ ਚਲੇ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਫਿਲਾਸਫਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ।

ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਕਰ ਰਹੇ ਦੋ ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਸੱਚੀਂ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਗਈ ਪਰ

ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗੇ ਪਰ...

ਬੁੱਢਿਆਂ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਬਣਨ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਜਵਾਨੀ ਹੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਜੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਧੰਨੇ ਜੱਟ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਰੱਖਣ ਕਰਕੇ। ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਮੱਝਾਂ ਚਰਾਈਆਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਰਥ ਇਹ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਵੀ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਤਪੱਸਿਆ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੀ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ਼ ‘ਰੱਬ’ ਅਤੇ ‘ਹੀਰ’ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੈਲੋਨਟਾਈਨ ਡੇ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਦਾ ਭੱਠਾ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੈ, ਰਾਂਝਾ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਵੱਗ ਚਾਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਨਹੀਂ ਕੱਟਦਾ। ਏਨੀ ਕੁ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ ਬਣਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੰਡੇ ਹੁਣ ਆਪੇ ਕੰਨ ਪਾੜ ਕੇ ਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਆਸ਼ਕ ਬਣੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਰਾਹ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੁਜ਼ਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਰਾਹ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ‘ਰੁਕਾਵਟ ਲਈ ਖੇਦ ਹੈ’ ਵਾਲਾ ਫੱਟਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਰੁਕ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਵਿਜਟਰ ਬੁੱਕ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਹਜ਼ੂਰ...!

ਗੱਲ ਉਲਟ ਹੋ ਗਈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਥੋਂ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲਿਆ। ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਚੱਲਿਆ। ਇਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਪਿਛਲੇ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ‘ਅਜੀਤ’ ਜਾਂ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਗੱਲ ਕੀ ਐ?”

“ਮੈਂ ਚੋਲਾ ਬਦਲ ਲਿਆ ਹੈ।” ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਟਪਕ ਦੇਣੀ ਹੱਸ ਪਏ, “ਸਾਧ ਬਣ ਗਏ।”

“ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਰਹਿ ਕੇ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਲਈ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।” ਦੂਜੇ ਸਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ?”

“ਮਗਜ਼ ਖਪਾਈ। ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਹੀਰ-ਰਾਂਝੇ 'ਤੇ ਕਰਨੀ ਸੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।”

“ਮੁੰਡਿਓ! ਕੰਜਰਖਾਨੇ 'ਤੇ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਕਰਨੀ ਸੀ। ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ, ਕੋਈ ਚੱਜ ਦਾ ਖੋਜੀ ਕੰਮ ਕਰੋ।”

“ਇਹੋ ਤਾਂ ਦੱਸਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੰਜਰਖਾਨਾ ਝੂਠ ਦਾ ਪੁਲੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਵੀਆਂ ਜਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਸਿੱਧ ਕਰਤਾ।”

ਤੇ ਗੱਲ ਫਿਰ ਮਨਜੀਤ ਵਾਲੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਰਤਲਾਪ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਨਿਚੋੜ ਸੀ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ।

ਰਾਂਝਾ ਜਿਹੜਾ ਅੱਠ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅਖੀਰਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਸੀ, ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਦੇ ਨਾਮੀ ਅਤੇ ਧੜੱਲੇਦਾਰ ਚੌਧਰੀ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਸੀ ਧੀਦੇ। ਅੱਠ ਲਾਠੀਆਂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਵਿਚ ਚੌਧਰੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਪੈਲੀ ਹੋਵੇ, ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰੀ ਹੋਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ। ਵਾਰਿਸ ਦੀ ਹੀਰ, ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਅੰਗਮਈ ਹੀਰ ਅਤੇ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਸ਼ਕਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤ ਗਾਥਾਵਾਂ ਮੈਂ ਬੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ।

ਰਾਂਝਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵਿਹਲੜ ਸੀ। ਮਿਸਰ ਦੇ ਯੂਸਫ਼ ਵਰਗਾ ਮੁੱਖ ਸੀ। ਵਿਆਹਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਬੀਆਂ ਨੇ ਨਖੱਟੂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿਚ ਤਾਅਨਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ “ਸਾਥੋਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਚੋਰ ਨੂੰ ਪਕਾ ਕੇ ਖੁਆ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਸਾਡੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢਦੈ, ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਆਵੇ ਸਿਆਲਾਂ ਦੀ ਹੀਰ, ਖਾਵੇ ਉਹਦੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ।”

ਦੇਖਿਆ ਨੂੰ ਪਰ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੰਤਾਲੀ ਕੁ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਹੈ। ਵਿਚਾਲੇ ਝਨਾ ਪੈਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀਰ ਦੇ ਹੁਸਨ ਦੀਆਂ ਧੁੰਮਾਂ ਚਾਲੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਸੋਲਵਾਂ ਸਾਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਟੱਪੀ ਹੋਊ ਤੇ ਹੁਸਨ ਦੀ ਕਾਵਾਂ ਰੋਲੀ ਪੈਣ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਲੱਗ ਗਏ ਹੋਣੇ ਆਂ। ਯਾਨਿ ਜਦੋਂ ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਲੱਭਣ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਟਵੇਂ ਹੱਥ ਉਨੀਆਂ ਕੁ ਦੀ ਤਾਂ ਹੋਊ ਈ।

ਫਿਰ ਮਲਾਹ ਲੁੱਡਣ ਦੀ ਬੇੜੀ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਿਆਲਾਂ ਦੇ ਹੀਰ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਨਵਾਰੀ ਪਲੰਘ 'ਤੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਤੇ ਹੀਰ ਜਦੋਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਆਈ, ਅਣਜਾਣ ਨੂੰ ਪਲੰਘ 'ਤੇ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਤੂਤ ਦੀਆਂ ਛੁਛਕਾਂ ਵਰ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਤੋੜੀਆਂ। ਤੇ ਹਵਾ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਪਰਨਾ ਉਡਿਆ ਤਾਂ ਉਹ

ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਦੈਣ ਹੋ ਗਈ। ਛੁਛਕਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ। ਫਿਰ ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਵੀ ਫਿਗਰ ਪ੍ਰਿੰਟ ਸਹੀ ਹੀ ਦਿੱਤੇ। ਨਾ ਨਾਂ ਬਦਲਿਆ, ਨਾ ਪੁਤਾ ਟਿਕਾਣਾ। ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਦਾ ਪੁੱਤ। ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਵੀ ਬੁਰਕਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਨਿਕਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨਵਾਰੀ ਪਲੰਘ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਏ? ਚਲੇ ਜੇ ਜੱਟ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਲੇਰੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਬੋੜੀ ਬਹੁਤੀ ਖੁੱਲ੍ਹ-ਖੇਡ ਵੀ ਹੋਊ, ਫਿਰ ਰਾਂਝਾ ਕਿਹੜਾ ਯੂ.ਪੀ. ਬਿਹਾਰ ਦਾ ਭਈਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧੀ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ 'ਤੇ ਵੱਗ ਚਾਰਨ ਲਈ ਰੱਖ ਲਿਆ ਜਿਹਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਚਰਚਾ ਪੂਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੱਟੀ-ਭੱਠੀ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਐਡਾ ਸੋਹਣਾ ਮੁੰਡਾ ਉਠੀ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਖ਼ਤਰੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸਿਆਲਾਂ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਮੁੱਬਈ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੀ ਮਹਾਂ ਨਗਰੀ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਹੀਰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਂਝੇ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਕਰ ਬੈਠੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿਆਰ 'ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੀਕਰ ਪਰਦਾ ਹੀ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਹਾਲੇ ਤੀਕ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੁਹਾਈਆਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੈ। ਜੁਆਨ ਧੀ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਦੱਸ ਦੇਈਆਂ ਨੇ ਕਿ ਸਭ ਸੁਖ-ਸਾਂਦ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਜੇ ਹੀਰ ਸੱਚੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਧੀ ਨਾਲ ਰਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਚੂਚਕ ਤੋਂ ਓਹਲਾ ਤਾਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਵਿਚ ਚੂਰੀ ਦਾ ਛੁੰਨ ਮੱਝੀਆਂ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਲੀ ਲਈ ਰੱਜ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ, ਮਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਹੀਰ ਨਾ ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ, ਨਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ। ਕੀ ਬਹਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਮਾਂ ਕੋਲ, ਇਕ ਅੜਬ ਬਾਪ ਤੋਂ ਚੋਰੀ?

ਜੇ ਇਹ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਹੀਰ ਦਾ ਚਾਚਾ ਕੈਂਦੋਂ ਲੰਗੜਾ ਵੀ ਇਕ ਪਾਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭਤੀਜੀ ਦਾ ਲੁਕ ਕੇ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਉਹਨੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕੂਲੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬੁਰਕੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਚੂਚਕ ਕੋਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕ ਗਾਥਾਵਾਂ 'ਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ:

ਇਕ ਦਿਨ ਕੈਦੋਂ ਸੱਥ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਮੂਹਰੇ ਚੂਚਕ ਦੇ ਲਾਹ ਕੇ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪੱਗ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਪੱਟੇ ਗਏ ਅੱਜ ਆਪਾਂ ਸੁਣ ਸਿਆਲਾਂ ਦਿਆ ਚੌਧਰੀਆ ਤੇਰੀ ਧੀ ਨੇ ਲਾ ਲਈ ਨਾਲ ਚਾਕ ਦੇ ਯਾਰੀ...

ਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਪੁਤਾ ਸੀ ਕਿ ਧੀ ਕੀ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ‘ਆਖ ਦਮੇਦਰ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ’ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਰ ਇਹ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿਆਲਾਂ ਦਾ ਪਟਵਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਚੂਚਕ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਧੀਦੇ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਨਾ ਭਜਾਇਆ? ਜੇ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਵੰਝਲੀ ਤੇ ਮੱਝੀਆਂ ਆਗਿਆਕਾਰ ਬਣ ਗਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਏਡੇ ਸੁਰੀਲੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਜਾ ਬਿਠਾਉਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਤਾਂ ਦਮੇਦਰ ਕੋਲ ਦੂਰਬੀਨ ਸੀ, ਨਾ ਉਹ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਦਾ ਯੁੱਗ ਸੀ। ਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਫਰਦਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਟਵਾਰੀ ਜਾਂ ਇੰਤਕਾਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਇਰ ਇਸ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਦਰਅਸਲ ਦਾਲ 'ਚ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਘਾਲਾ-ਮਾਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖੰਭ ਤਾਂ ਸੀ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਡਾਰ ਬਣ ਗਈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ। ਹੀਰ ਅਠਾਰਾਂ-ਉਨੀਆਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਰਾਂਝਾ ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਆਲੀਂ ਆਇਆ। ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੀਰ ਕੱਤੀਆਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਹੋਰ ਰੋਲਾ ਪੈਦਾ ਰਿਹਾ ਸੈਦੇ ਨਾਲ ਤੌਰਨ ਦਾ। ਜਾਣੀ ਕਿ ਮੋਟੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਚੌੜੀ-ਪੋੜੀ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਊ ਜਦੋਂ ਰੰਗਪੁਰ ਨੂੰ ਕਾਣੇ ਦੀ ਡੋਲੀ ਬੈਠੀ। ਜਿਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਕੀ ਉਮਰੇ ‘ਕਬੂਲ ਹੈ’ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ

ਵਿਚ ਪਾਗਲ ਹੋਈ ਧੀ ਨੂੰ ਏਨਾ ਚਿਰ ਕੁਆਰੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ! ਰਾਂਝਾ ਸਾਧ ਬਣ ਕੇ ਹੀਰ ਨੂੰ ਰੰਗਪੁਰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹੈ, ਤੇ ਮੂਹਰੇ ਹੀਰ ਦੀ ਨਵਾਨ ਸਹਿਤੀ ਵੀ ਮੁਰਾਦ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਉਲਝੀ ਪਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਹੀਰ ਅਤੇ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਚੁੱਠੀ ਧੁੰਮਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਸੈਦਾ ਵਿਚਾਰਾ ਸਰੀਫ ਹੀ ਹੋਣੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰਾਂਝਾ ਪੀਪੇ ਵਾਂਗ ਖੜਕਾਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਤੋਂ ਰਾਂਝਾ ਕੰਨ ਪੜਵਾ ਕੇ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪੁਆ ਜੋਗੀ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸੱਚੀ ਹੋਊ। ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਵਰਗਾ ਗੁਰੂ ਜਿਹਦੇ ਸਾਰੇ ਚੋਲੇ ਹੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਸਨ, ਆਸ਼ਕ ਨੂੰ ਜੋਗ ਕਿਵੇਂ ਦੇ' ਤਾ?

ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਜਿਸ ਚੌਧਰੀ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਪੁੱਤ ਅਤੇ ਸੱਤਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਭਰਾ ਏਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਇਥੇ ਤੀਵੀਂ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਹਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਿੱਛਾ ਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ? ਨਾ ਦਮੇਦਰ ਨੇ, ਤੇ ਨਾ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੀਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧੀਦੇ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰਾ ਜਾਂ ਉਹਦਾ ਪਿਓ ਉਹਨੂੰ ਸਿਆਲਾਂ ਤੋਂ ਮੋੜਨ ਗਏ ਹੋਣ। ਉਸ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਚੈਨ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਊ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰਾਂ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਗੁੱਡਾ ਨੌਕਰ ਬਣ ਕੇ ਧੱਕੇ ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਲਾਸਫਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਖੈਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਦੱਬਵੀਂ ਜੀਭੇ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀਰ ਨੇ ਹੀ ਏਡਾ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਾਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਗੁਬਾਰੇ ਏਨੇ ਉੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਉਡਾ ਗਈ? ਸਿਆਲਾਂ ਵਰਗੇ ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕੋ ਘਰ ਵਿਚ ਦੋ ਹੀ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਗੜਨੀਆਂ ਸਨ? ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੱਸਦਿਆਂ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ‘ਵੇਖ ਲਿਓ ਜੇ ਕਿਤੇ ਲਿਖਣ-ਲੁਖਣ ਵਿਚ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ। ਉੱ ਵਾਰਿਸ ਝੂਠਾ ਵੀ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦੈ?’

ਅੰਤਿਕਾ:
ਰੁੱਸ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਘਰ ਤੋਂ ਰਾਂਝਾ ਭਾਈ ਰੋਕ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਬਾਬ ਭਰਾਵਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਲੋਕੀਂ ਸਾਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲੈਂਦੇ ਅੱਠ ਡਾਂਗਾਂ ਨੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸਾਡੇ ਕੋਂਣ ਮਾਰੂ ਲਲਕਾਰਾ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਦੱਸ ਦੇ ਰਾਂਝਿਆ ਛੱਡਿਆ ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰਾ।
ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਭਰਾ ਫਿਰ ਕੁੰਭਕਰਨ ਕੋਲ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਸੌਣ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ।

ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ

ਮੌਤ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਟੱਕਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦਿਸਣੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਸਵੀਰ 7 ਮਾਰਚ 1988 ਦੀ ਹੈ, ਯਾਨਿ ਪੂਰੇ ਤੇਈ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ। ਸਾਡੇ ਲਾਗੇ ਪਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ 'ਚ ਪੈਂਦੇ ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਮੋਰਾਂਵਾਲੀ ਇਕ

ਕੈਮਰਾ ਹੀ ਕੰਮ ਦੇ ਗਿਆ। ਚਮਕੀਲਾ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਾਂ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਹ, ਹੋਣੀ ਔਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਰਾਹ 'ਚ ਨਾ ਆਵੇ। ਖੈਰ! ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿ ਤੇ ਜੁਗ ਜੁਗ ਜਿਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਰਾਤੀਂ ਇਕ ਵਜੇ 'ਨਾ ਜਾਓ, ਨਾ ਜਾਓ' ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਕਿ ਅਗਲੇ

ਧੁੱਪੇ ਬੈਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ

ਵਿਆਹ 'ਤੇ ਇਸੇ ਦਿਨ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚਮਕੀਲੇ ਤੇ ਅਮਰਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਉਹ ਤਕਰੀਬਨ 6 ਕੁ ਵਜੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਿੰਡ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਮੇਡੀਅਨ ਮਣਕੂ ਤੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਲਾਲ ਚੰਦ ਵੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਤ ਬੜੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਨ, ਸੂਰਜ ਛਿਪਦੇ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ

ਦਿਨ ਗੁਰਾਇਆ ਲਾਗੇ ਮਹਿਸਾਪੁਰ 'ਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਤੇ ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਕ ਵੱਜਣ 'ਚ ਵੀ ਦਸ ਮਿੰਟ ਰਹਿੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਅਸਾਲਟਾਂ ਸਾਉਣ ਦੇ ਛਰਾਟਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵਰ੍ਹ ਪਈਆਂ। ਪੂਰੇ ਗਿਆਰਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੁਆਨ ਜਹਾਨ, ਰਿਸ਼ਟ ਛਿਪਦੇ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ

ਨਿਕਲ ਤੁਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਤੇ ਨਾਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਜੋੜੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੁੜਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਸਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਦਫਤਰੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਚੋਰੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਾਰੰਟਾਂ 'ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਗੀਤਾਂ-ਗੁਤਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਵਾਹ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਗਾਇਕਾਂ ਦਾ ਅਕਸਰ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਾਕੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦੀ ਸੀ। ਬਿਮਾਰ ਪੈ ਕੇ ਉਨੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਫੋਟੋ ਖਿਚਵਾਉਣ ਦੀ ਇਛਾ ਜਾਹਿਰ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਕਿਹੜਾ ਉਦੋਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਸਟੂਡੀਓ ਸੀ। ਦੇਸੀ

ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਚਲੇ ਹੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕੀ ਸਾਲ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਰੱਬ ਮਾਂਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਉਤੇ ਕਾਟਾ ਕਿਉਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਜਿਉਣ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਘੰਟਿਆਂ 'ਚ ਮੁੱਕ ਗਈ। ਉਹ ਫਿਰ ਆਏ ਸਾਲ ਪੁਛਦੀ, ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਚਮਕੀਲੇ ਤੇ ਅਮਰਜੋਤ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆਂ। ਤੇ ਗਿਣਤੀ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ ਆਪ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਗੁਆਚ ਗਈ ਪਰ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਦਸ ਕੁ ਸਾਲ ਗਾਜਰਾਂ-ਮੂਲੀਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ।
-ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ

ਗੱਲ ਬਣੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ

ਰੱਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ

ਪਿਆਰ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਬੜੀ ਗਰਮ ਜਿਹੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ, ਸੱਚ ਵੀ ਦਿਵਾਲੀਆ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਏ। ਦਾਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਚ ਰਹੀਆਂ ਬਾਤਾਂ, ਝੂਠਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਿਰਾ ਜਾਪਦਾ ਕੋਈ ਛੱਲ ਏ। ਚੋਰ-ਮੋਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਣੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ, ਛਿੱਲ ਛਿੱਲ ਸੁੱਟੀ ਜਾਣ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖੱਲ ਏ। ਡਾਢੇ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਦੱਸਣ ਸਕੀਆਂ ਜਿਹੜੇ, ਹਰ ਬਾਂ ਖਿਲਾਰਦੇ ਨੇ ਕੂੜ ਦਾ ਹੀ ਝੱਲ ਏ। ਫਰਕ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕੋਈ ਵਿਆਹੀਆਂ ਤੇ ਕੁਆਰੀਆਂ ਦਾ, ਜਤੀ ਨਾ ਲਗੇਦੇ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਹਾ ਹੁਣ ਮੱਲ ਏ। ਪਾਈਂ ਨਾ ਪਲੱਪੇ ਰੱਬਾ ਦੱਸਣਾ ਪਊਗਾ ਤੈਨੂੰ, ਨੀਲੀਆਂ ਤੇ ਚਿੱਟੀਆਂ 'ਚੋਂ ਦੱਸ ਕੀਹਦੇ ਵੱਲ ਏ।

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ

ਇਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ “ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ” ਦਾ ਸੁਪਨਾ-5

ਅਣਕਿਆਸਿਆ ਕਹਿਰ: ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਬੇ-ਸਿਰ-ਪੈਰ

ਕਰਮ ਬਰਸਟ

ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ੀਬਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹਣਤਾਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਹਿਸ਼ੀ ਕਹਿਰ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਮੁਜਰਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਭਾਵੇਂ ਯੋਰਪ ਦੇ 60 ਲੱਖ ਯਹੂਦੀ ਔਰਤਾਂ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕੌਮੀ ਜਨੂੰਨ ਹੇਠ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਗੈਸ ਚੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਭੁੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਈ ਭਰਪਾਈ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵਿਅੰਗ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਉਮਰਬਰਗ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਨਾਜ਼ੀ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਦੁੱਧ ਧੋਤੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਵੀ ਉਹੀ ਲੋਕ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ ਅਤੇ ਨਾਗਾਸਾਕੀ ਉਪਰ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬ ਸੁੱਟ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸਰਬਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ‘ਮੰਗਲਾਚਰਨ’ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਬੀਤੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀਅਤਨਾਮ, ਲਾਓਸ ਤੇ ਕੰਬੋਡੀਆ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਈਰਾਕ, ਪਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਾਤਲਾਨਾ ਜਹਿਨੀਅਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਦਾਮ ਹੁਸੈਨ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਇਰਾਕ, ਜੋ ਕਿ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਇਕੋ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ ਦੇਸ਼ ਸੀ, ਨੂੰ ਬੇਕਿਰਕੀ ਨਾਲ ਬਰਬਾਦੀ ਵਲ ਧੱਕ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਉਹੀ ਲੋਕ ਹਨ।

ਮਸਲੇ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੱਖ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਬੇਜ਼ਮੀਰ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਵਾਅ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ, ਭਾਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਦੰਗਿਆਂ ਵਾਂਗ ਅਖੌਤੀ ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਨਸਲਕਸ਼ੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਘਾਣ। ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਚੁਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ‘ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਕਿ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਪੱਚੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਦੋ ਬੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਰੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕੀ ਸੀ? ਲੇਕਿਨ ਅਜਮੇਰ ਬਾਈ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ‘ਉਹ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਮਹਾਂਨਾਸ਼ (ਹਾਲੋਕਾਸਟ) ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ... ਸਗੋਂ ਦੋ ਰੱਤੀ ਵੱਧ ਹੀ ਸੀ... (ਤੀਜੀ ਕਿਤਾਬ, ਪੰਨਾ 273), ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਨਸਨੀਖੇਜ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ‘ਹਿੰਦੂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ‘ਚ ਮਸਲਾ ਜਰਮਨ ਕੌਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਰਾਂ ਦੇ ਸੌ ਜਾਣ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਮੀਰਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹੋਣ ਦਾ ਹੈ’-ਵਰਗੀ ਧਾਰਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰਫ ਜਰਮਨਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੂਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅੱਜ ਇਜ਼ਰਾਇਲ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਯਹੂਦੀ ਕੌਮ ਹੀ ਵਹਿਸ਼ੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਉਥੇ ਰਾਜ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ? ਜੇ ਪਿਛਲੇ 60 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫਲਸਤੀਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਵੜ੍ਹ ਕੇ ‘ਮਹਾਂਨਾਸ਼’ ਦਾ ਨਿਤ ਨਵਾਂ ਕਾਰਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ?

ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹਵਾਂਗੇ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਲੇਖਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਲਾ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ? ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੁਵਾ ਦੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਗਵਰਨਰੀ ਸਮੇਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅੰਦਰ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਇਕ ਲੱਖ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁਧਾਂ ਅੰਦਰ, ਕਬਿਤ ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨਾਗਲੈਂਡ, ਮਿਜ਼ੋਰਮ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ, ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਤੇ ਨੀਮ ਫੌਜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਖੁਦ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰ ਢਾਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਚਣਹਾਰ ਵਿਆਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਭਲੀਭਾਂਤ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਤੁਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ‘ਅਜਿਹੀਆਂ

ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਕ ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਹਿਸ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਚਿੰਤਕ ਸ੍ਰੀ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਦਾ ਇਹ ਪੰਜਵਾਂ ਲੇਖ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਨੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਉਪਰ ਉਂਗਲ ਧਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇਗੀ। ਫਿਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਈਏ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਇਸ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਜਚਣਹਾਰ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ ਵੀ ਖੜੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਤੱਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ‘ਮਹਾਂ ਵਿਨਾਸ਼’ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਯਹੂਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਰਮਨਾਂ ਵਾਂਗ ਜਰਮਨ, ਪੋਲਿਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਪੋਲਿਸ਼ ਅਤੇ ਰੂਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਰੂਸੀ ਸਨ। ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ “ਦੋ ਕੌਮਾਂ” ਦੇ ਬਦਨਾਮ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬਦੋਬਦੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ‘ਤੇ ਢੁਕਾਉਣਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਦੇਸ਼ ਬਣ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਧਰਮ ਆਧਾਰਤ ਵਖਰੀ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਣੇ-ਦੇ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਸਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਉਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਬਸਤੀਆਂ ਟੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅਰਧ ਬਸਤੀਆਂ ਜਾਂ ਨਵਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਡਾ. ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਕ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਖੁਦ ਅਜਮੇਰ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਢੁਕਵੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹੋਣ ਲੇਕਿਨ ਆਪਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਸਾਰ ਦੇ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹਾਂਗੇ।

ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਦੇ ਫਲਸਤੀਨ ਦੇ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਲੋਕ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਲਸਤੀਨੀ ਕੌਮ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ‘ਚ ਜਦੋਂ ਬਰਤਾਨੀਆ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਿਆ... ਬਰਤਾਨਵੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਫਲਸਤੀਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ‘ਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਤੇਲ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਛੁਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਸਤਾਏ ਆਪਣੇ ਪੱਖੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਇਥੇ ਵਸਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ‘ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਨਾਲ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਫਲਸਤੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਵੀਂ ਉਭਰੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਯਹੂਦੀ ਸਟੇਟ ਇਜ਼ਰਾਇਲ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪੂਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਫੈਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਜ਼ਰਾਇਲੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਫਲਸਤੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਚੌਕੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।” (ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ, ਸਤੰਬਰ 1998, ਸਫ਼ਾ 20-21)

“ਸਿੱਖ ਕੌਮਵਾਦੀਆਂ” ਲਈ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਸਟੇਟ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਆਪ ਬਣਾਈ ਸੀ ਨਾ ਇਹ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸਿਰਜੀ ਸੀ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੀ ਬਸਤੀ

ਸੀ। ਉਦੋਂ ਇਥੇ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਫ 5% ਯਹੂਦੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਫਲਸਤੀਨ ਦੀ ਸਿਰਫ ਢਾਈ ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੇ 63 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਜੇ ਵੀ ਸਿਰਫ 40% ਯਹੂਦੀ ਹੀ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਵੱਖਰੀ ਸਟੇਟ ਬਣਨ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਸਾਰੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੋਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਕਦੇ ਵੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਉਪਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗੀਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ ਜਾਂ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਗੂਣੀ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ‘ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ’ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ ਅਧਾਰਗੀਣ ਅਧਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੌਮੀਅਤ ਵਾਂਗ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਗੂੜ੍ਹੀ ਤਰਾਂ ਰਚ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਸਿੱਖ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਆਰਥਕ ਮੰਗਾਂ ਅਤੇ

ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਮੰਗਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ (ਜੋ ਵੱਖਰੀ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਲਈ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀਆਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜੋ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਹਾਸਲ ਨਾ ਹੋਣ। ਪੰਜਾਬ ਇਕ ਵਿਕਸਤ ਕੌਮੀਅਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਤੋਂ ਹੀ ਘੱਟ ਵਿਕਸਤ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਕੰਘਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੂਹਰਲੀਆਂ ਸਫ਼ਾਂ ਵਿਚ ‘ਮਾਂਗਵੀ ਧਾੜ’ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਵੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹਨ। ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਟਕਰਾਅ ਨਹੀਂ ਆਇਆ (1984 ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁਲਛਣੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਜਿਵੇਂ ਈਸਾਈਆਂ ਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ 2000 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਸੀਹੇ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਧਰਮ ਇੰਨੇ ਬੇਮੇਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਦੀ ਤੰਦ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਜੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਕੋਲ ਪੁਰਾਣੀ ਅੰਜੀਲ

(ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ) ਹੈ ਤਾਂ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਅੰਜੀਲ (ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ) ਈਜਾਦ ਕਰ ਲਈ। ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨਾਲ ਖੂਨੀ ਭੇਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬੱਝ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਪਿੱਛੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਮਸੀਹਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਹ ਨਫਰਤ ਇੰਨੀ ਵੱਧਦੀ ਗਈ ਕਿ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ 14ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਯੂਰਪ ਅੰਦਰ ਪਲੇਗ ਵਰਗੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਫੈਲੀ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਵੀ “ਦੁਸ਼ਟ” ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾ ਬਰਾਦਰੀ ਵਰਗੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਈਸਾਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦਾ ਆਖਰੀ ਤੁਪਕਾ ਤੱਕ ਨਿਚੋੜ ਲੈਣ ਲਈ ਬਦਨਾਮ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਢਿੱਡਲ ਜਿਹਾ ਯਹੂਦੀ ਇਕ ਸੋਹਣੀ ਸੁਨੱਖੀ ਮੁਟਿਆਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਟ ‘ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਯਹੂਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਨਫਰਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਫਰੋਲਦੀ ਯਹੂਦੀ ਲੇਖਕ ਈਲੇਨ ਪੇਜਲਜ਼ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਛੱਡੋ: ਸੰਤ ਮਾਰਕ, ਲਿਊਕ, ਮੈਥਿਊ ਅਤੇ ਜੌਹਨ ਵਰਗੇ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅੰਜੀਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੈਰੋਬਰ ਵੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਵਿਹੁ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਚਾਰ ਕਥਾਵਾਚਕ ਯਹੂਦੀ ਤੋਂ ਈਸਾਈ ਬਣੇ ਤਾਰਸੁਸ ਦੇ ਸੰਤ ਪਾਲ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ‘ਤੇ ਹੀ ਚੱਲਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਪੜਾਅ ‘ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਦੇ ਅਸਲੀ ਕਾਤਲਾਂ ਰੋਮਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਇੰਨੇ ਸੋਚੀਲੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਲੇਨ ਮੁਤਾਬਕ “ਯਹੂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ” ਨੇ ਈਸਾ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਸਮੂਹਕ ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਓਟ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਸ਼ਣ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ “ਉਸ ਦਾ ਖੂਨ ਸਾਡੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ‘ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।” (ਉਰੀਜ਼ਨ ਆਫ ਡੈਵਿਲ, ਪੰਨਾ-33)

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ? ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਚੰਦੂ ਮੱਲ, ਗੰਗੂ ਰਾਮ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਵੀ ਸਮੁੱਚੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਲਈ ਪਾਪ ਦਾ ਭਾਗੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਗੰਗੂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਵੱਖਰਾ। ਜਦੋਂ ਸੈਕਤਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਗਏ ਹੋਣ ਕਿ ‘ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਨਾ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿੰਘ’ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਗਰੀਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਸੋਈਏ ਗੰਗੂ ਦੀ ਹਕੂਮਤੀ ਕਹਿਰ ਅੱਗੇ ਕੀ ਵੱਟੀਦੀ ਸੀ? ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੇਦਾਵੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਗੰਗੂ ਦਾ ਪਾਪ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਪਿੰਡ ਉਪਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਕੂਮਤੀ ਸਾੜ੍ਹਸਤੀ ਦੇ ਡਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਮਕਸਦ ਗੰਗੂ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਮਸਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨੂੰ

ਅਰਪਿਤ ‘ਸੀਸ’ ਵੀ ਡੋਲ ਗਏ ਤਾਂ ਗੰਗੂ ਵਰਗੇ ਪੋਲੇ ਮਾਦੇ ਦੀ ਤਾਂ ਔਕਾਤ ਹੀ ਕੀ ਸੀ?

ਮੁਕਤਸਰ ਜਾਂ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ‘ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ 40 ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉਹ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਲਲਕਾਰੇ ‘ਤੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਹ ਪਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਦੋਂ “ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕਾਲੀ ਗਰਜ” ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦੇਗਚੇ ਆਪਣੀ ਬਿਸ਼ਟਾ ਅਤੇ ਮੂਤਰ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਕੀ ਕਦੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ “ਧਰਮੀ ਯੋਧਿਆਂ” ਨੂੰ ਫਿੱਟ ਲਾਹਨਤਾਂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਵੀ ਹਿੰਮਤ ਜੁਟਾਈ ਹੈ? ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ (ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਯਾਦ ਰਹਿਣੇ ਵੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ) ਲੇਕਿਨ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਪਾਈ ਭੰਗਣਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਭੁੱਲਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ “ਸਮੂਹਕ ਜ਼ਮੀਰ” ਦਾ ਮਸਲਾ ਈਸਾਈਆਂ ਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤੱਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।

ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰੋਮਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਯਹੂਦੀਆਂ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਘੇ ਯਹੂਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਰੌਨ ਰੋਜ਼ਨਬਾਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਿਰਤ “ਐਕਸਪਲੇਨਿੰਗ ਦਾ ਹਿਟਲਰ” ਦੇ ਪੰਨਾ 324 ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਭਾਵੇਂ ਨਵੀਂ ਅੰਜੀਲ ਵਿਚ ਜੂਡਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਯਹੂਦੀ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਟਿੱਕਿਆ ਗਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੈਰੋਕਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਯਹੂਦੀ ਹੀ ਸਨ, ਤਦ ਵੀ ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁੱਖ ਪਾਦਰੀ ਦੇ ਵਿਖਿਆਨਾਂ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਹੂਦੀ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ... ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਕੇਬੰਦ ਅਕਸ ਸਿਰਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਦਾਰੀ ਮਾਂਗਵੀ ਧਾੜ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਜੂਡਸ ਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਤੀਹ ਸਿੱਕਿਆਂ ਬਦਲੇ ਈਸਾ ਨੂੰ ਹਾਕਮਾਂ ਕੋਲ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਉਹ ਧੋਬੇਬਾਜ਼, ਹੋਰਾਫੇਰੀ ਮਾਸਟਰ, ਬੇਈਮਾਨ, ਫਰੋਬੀ, ਗੱਦਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਮੀਸ਼ਣਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਈਸਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਦੇ ਹੋਏ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਫੁਰਾ ਖੋਭ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆਉਂਦੀ ਇਸੇ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਧੋਬੇਬਾਜ਼ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਬਹਾਦਰ ਫੌਜ ਦੇ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਫੁਰਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹੀ ਕੰਮ ਘਰੋਗੀ ਮੋਰਚੇ ‘ਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ‘ਤੇ ਪਲ ਰਹੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ।” ਨਵੀਂ ਅੰਜੀਲ ਦੇ ਕਥਾਵਾਚਕਾਂ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਠੇ ਦੀਆਂ ਰੰਡੀਆਂ, ਠੱਗ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ, ਡੰਗਰਾਂ ਵਾਂਗ ਮੂੰਹ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਸੂਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਗੰਦੇ, ਖਾਣ ਸੂਰੇ ਅਤੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸੀ ਤੱਕ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਯਹੂਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਰੋਜ਼ਨਬਾਮ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਮਹਾਂਵਿਨਾਸ਼ ਲਈ ਜਰਮਨ ਕੌਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਈਸਾਈਅਤ ਵਿਚ ਆਏ ਵਿਗਾੜਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ‘ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ “ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਖਾਰੇ ਸਮੁੱਚਰ” ਵਿਚ ਸਮੋਣ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਯਹੂਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਈਸਾਈ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ? ਹਿੰਦੂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ‘ਜੰਗੀ ਬਾਂਗ’ ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਅੰਗ, ਆਪਣੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਖਿੜਿਆ ਇਕ ਫੁੱਲ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਵਲੋਂ 1486 ਵਿਚ ਵੱਖਰੇ ਮੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੂਨ 1984 ਤੋਂ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੀਆਂ ਕੁਲਹਿਣੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਤੱਕ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਪਾਟਕ-ਪਾਉ ਇਕ ਵੀ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਅਸੀਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇਖ ਹੀ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਜੇਹਦਾ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਆਪਾਂ ਕੁੱਝ

ਚਿਰਸਥਾਈ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਗਿਆਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਿਸ਼ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਨ 1095 ਵਿਚ ਅਰਬਨ ਦੂਜੇ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜੇਹਾਦ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਬੁਇਲਨ ਦੇ ਸਹਿਜ਼ਾਦੇ ਗੋਡਫੇਰ ਨੇ ਈਸਾ ਦੇ ਖੂਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਠੀ ਵੀਚ ਡੋਬ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਅਸਲ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲਫੰਡਰ, ਅਵਾਰਾਗਰਦ ਅਤੇ ਕੰਗਲੇ ਕੰਗਲ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਹਰੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਦੇ ਮਾਲ ਨਾਲ ਵੀ ਹੱਥ ਰੰਗੇ। ਸੰਨ 1347 ਤੋਂ 1350 ਦੇ 4 ਸਾਲ ਤਾਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਕਹਿਰ ਬਣ ਕੇ ਬਹੁਤੇ। ਪਲੇਗ ਵਰਗੀ ਕੁਦਰਤੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਦੋਸ ਯਹੂਦੀਆਂ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਢਾਂਗਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 14ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਨਫਰਤ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਸਿਰਫ ਜਰਮਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਸਿਰਫ ਉਹ ਯਹੂਦੀ ਹੀ ਬਚ ਪਾਇਆ ਜਿਸਨੇ ਧਰਮ ਬਦਲੀ ਕਰਕੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਛਕ ਲਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੱਧ ਕਾਲ ਵਿਚ ਇਸਾਈਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਧਾਰਾ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ 1523 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ- 'ਐਨ ਦ ਫੈਕਟ ਟੈਟ ਕਰਾਈਸਟ ਵਾਜ਼ ਬੋਰਨ ਏ ਜਿਉ' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, "ਤੱਥ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਯਹੂਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਚਿੰਨ੍ਹ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ, ਈਸਾਈ ਮੰਤ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਦਲੀਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ) ਜਦੋਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਮੋਤਵੇਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਾਲਮੁੱਦ ਨੇ ਅੰਜੀਲ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਭਾਵ ਲੂਥਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਖੁਦ ਲੂਥਰ ਨੂੰ ਹੀ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ ਸੇਂਟ ਲੂਥਰ ਮੱਚ ਕੇ ਕੋਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਿਧਾਂਤਕ ਕਹਿਰ ਬਰਸਾ ਦਿਤਾ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਮੀ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਰੋਧ ਦਾ 'ਮੰਗਲਾਚਰਨ' ਅਤੇ ਮਹਾਂਵਿਨਾਸ਼ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਮਾਰਗ ਵੱਲ ਪੁਟਿਆ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਕਿਹਾ ਹੈ। (ਪਾਲ ਜੋਹਨਸਨ-ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਨਾ 242) ਯਹੂਦੀ ਲੇਖਕ ਜੌਹਨ ਵੀਸ ਨੇ "ਆਈਡੀਐਲੋਜੀ ਆਫ ਡੈਥ" ਵਿਚ "ਲੂਥਰ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਨਸਲਪਸਤ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਲਈ ਯਹੂਦੀ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ।"

ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਕੁੱਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਤੋਂ ਅੰਤਮ ਗੱਲ ਇਹ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਨਰਤ ਕਰਨਾ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾਉਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਈਸਾਈਆਂ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ 99 ਉਪਰ ਮਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਐਵੇਂ ਟਰਪੱਲ ਮਾਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰੂਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪਰਵਾਦਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਹੀ ਕੌਮਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਹਨ। ਇਕ ਹਨ-ਯਹੂਦੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹਨ-ਸਿੱਖ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਘਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖ ਬਿਨਾ ਘਰ ਹਨ।" (ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ, ਮਾਰਚ 1999, ਪੰਨਾ-58) ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਬਾਈ ਅਜਮੇਰ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਪੁੱਠੇ ਰਾਹ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੂਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਟਾਲਿਨ ਦਾ ਦੌਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸਟਾਲਿਨ ਦੀ ਕੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀ। ਫੇਰ 'ਪਰਵਾਦ' ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕੀਹਨੇ ਕੌਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ? ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪਰਵਾਦ ਦੇ ਛਪਣ ਦਾ ਸਾਲ ਅਤੇ ਅੰਕ ਨਬਰ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਛੱਡਦੇ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਵੱਖਰਾ ਘਰ ਜੇ ਬਣ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੱਕ-ਸੱਚ, ਇਨਸਾਫ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਸਮਾਜ ਕਿੱਥੇ ਉਸਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਲਿਕ ਭਾਗੇ ਵਰਗੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਸੀ?

ਚੱਲਦੇ ਚੱਲਦੇ ਮੈਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਕ

ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਤੱਥ ਵੱਲ ਵੀ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ 1924 ਤੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਿਮ ਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਵਰਗੇ ਗੈਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਉਸ ਨੇ ਕੇਰਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਇਕ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸਖਤ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਭੁੱਲ ਲਈ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਗੈਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ (ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹਕ ਲਿਖਤਾਂ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਐਡੀਸ਼ਨ 28, ਪੰਨਾ 10-12) ਬਾਈ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸੱਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਰੋਕਾਰ ਈਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸਾਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਯੋਰਪੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਚਿੱਬੜੇ ਪਲੇਗ ਦੇ ਪਿਸੂ ਹਨ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਮਾਰੋ। ਜਦੋਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਕੁਝ ਅਹਿਮਕ ਹਿੰਦੂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੰਦੂ ਚਿੰਤਕ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਹੋ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਵਿਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਇਲਹਾਮ ਵਾਣੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਵਾਂ ਧਰਮ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਤਫ਼ਰਕੇ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਤਫ਼ਰਕੇ ਨਾਲ ਨਾ ਜੋੜੋ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਡਾ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸਲਾਹ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, "ਏਤਰਾਂ ਨਾ ਕਰੋ ਯਾਰੋ, ਨਾ ਕਰੋ ਏਤਰਾਂ!"

ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤੀਜੀ ਕਿਤਾਬ "1984-ਅਣਚਿਤਵਿਆ ਕਹਿਰ" ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਪਾਠਾਂ, 'ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਮਹੱਤਵ' ਅਤੇ 'ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਰੰਪਰਾ' ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਰੱਜ ਕੇ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗਲਪ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਹ ਉਤਮ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਵੀ ਹਨ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਹੱਕ ਦੀ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਵੇਲੇ ਉਹ "ਦੁਸ਼ਟ ਹਿੰਦੂ ਹਾਕਮਾਂ" ਨੂੰ ਜਿਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਭੰਡਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੱਲਦੇ ਚੱਲਦੇ ਇਹ ਮਿਹਣਾ ਵੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਉਹ ਸੋਮਨਾਥ ਮੰਦਰ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ 1026 ਈ. ਵਿਚ ਲੁਟਿਆ ਤੇ ਉਜਾੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਨੌਂ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਥੇ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਪੱਜਲ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਣ ਦਾ ਤੰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਅੰਤ 1951 ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਹੀਆ ਕਰ ਸਕੇ। ਫੇਰ ਵੀ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕਾਸੇ ਨਾਲ, ਸਿਵਾਏ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਵੈਟੀਕਨ, ਮੱਕੇ ਅਤੇ ਯੂਰੋਸਲਮ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਅਫਸੋਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੇਖਕ ਜੀ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਉਸੇ ਸਫ਼ 'ਤੇ ਕਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝ ਨਾ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਉਪਰ ਬਾਕੀ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਮਾਪਦੰਡ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕੌਮ ਦੇ ਇਸੇ ਸਿਰਦਾਰ ਦੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਡੰਡ ਲਾਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਹੁਣ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗੇ, ਲੇਕਿਨ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਅਜਿਹੀ ਤੁਲਨਾ ਘਟੋ-ਘਟ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਧਰਮਾਂ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਦੁਫੇੜ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਮੂਲਵਾਦੀ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਰਾਗ ਨੇ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੀਰੀ ਅਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਸ਼੍ਰੀ

ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਭਵਨ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਜੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਲੜੀਆਂ। ਇਕ ਪੜ੍ਹਾਅ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਥੇ ਰਹਿਣਾ ਦੁੱਭਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਚੁੱਪਚਾਪ ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਗਰ ਵਸਾ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਟਿਕਣ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਵਸ ਗਏ। ਸਰੀਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨ ਦੇਣੇ ਸਨ, ਸਹਿਰ ਅੰਦਰ ਵੀ ਵਤਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਗਏ ਹੀ ਨਹੀਂ। 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਭਵਨ ਸਮੂਹ ਦੀ ਠਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਘੁੱਲਾਘਰੇ ਵਾਪਰੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਭਵਨ ਸਮੂਹ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਰਾਮਰੋਣੀ ਵਰਗਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਿਲਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮੰਤਵੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਤ ਭਿਡਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਜਾਹ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ

ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਤੱਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। 'ਮਹਾਂ ਵਿਨਾਸ਼' ਦੇ ਕਾਲੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਯਹੂਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਰਮਨਾਂ ਵਾਂਗ ਜਰਮਨ, ਪੋਲਿਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਪੋਲਿਸ਼ ਅਤੇ ਰੂਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਰੂਸੀ ਆਦਿ ਸਨ। ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ "ਦੋ ਕੌਮਾਂ" ਦੇ ਬਦਨਾਮ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬਦੋਬਦੀ ਯਹੂਦੀਆਂ 'ਤੇ ਫੁਕਾਉਣਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ "ਸਿੱਖ ਇਕ ਕੌਮ ਹੈ" ਦੀ ਗੈਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮਨੌਤ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਫੌਜੀ ਅੱਡੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਟਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਪੂਰੀ ਚਤੁਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਗਿਆ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਇਦ "ਦੁਸ਼ਟ" ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਇਸ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਵਰਗਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਅਰੁਣ ਵੈਦਿਆ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਲੋਕ ਕਤਲ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਨਾ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੱਗ ਸਕੀ (ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ ਪਹਿਲਾ ਕੀਤੀ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਉਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ)-ਉਹ ਅਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਾਲੀ ਗਰਜ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਮਗਰੋਂ ਜੂਨ-ਜੁਲਾਈ 1988 ਦੇ ਲਾਗੇ-ਚਾਗੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ ਦੇ "ਜਨਰਲ" ਲਾਭ ਸਿੰਘ, ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਅਫਵਾਹਾਂ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਚਰਚਿਤ ਲੇਖਕ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਜਾਂ ਡਾਇਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਗੁੰਦਵਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮੁਜ਼ਾਹਿਦੀਨਾਂ ਲਈ ਸਬਕ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਖੂਨੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਅੱਡਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕੱਲੀ ਉਹੀ ਚਿੱਠੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖੀ। ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤੰਬਰ 2008 ਦੇ 'ਕੌਮੀ ਸੂਰਾ' ਦੇ ਪੰਨਾ 28-29 ਤੇ ਬੜੇ ਚੌਚਕ ਇਕਸਾਫ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ:

1. ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਡਰੂ ਸਾਧ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ ਹੀ ਤੱਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਭਤਕਾਊ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਵੇਲੇ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ ਮਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦਾ ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦੇਣਾ।
2. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜੀ ਹੀ ਪੇਤਲੀ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਰੀਵੀਊ "ਭਵਿੱਖ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡਾ ਹੈ", (ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਅਜੇ ਜੇਲੂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ), ਵੰਡਿਆ

ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਕਸਲਵਾੜੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਾਮਰੋਡ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਰੀਵੀਊ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

3. ਮੈਂ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਪਿਛਲੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਰੀਵੀਊ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਰੀਵੀਊ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ "ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ" ਨਾਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ...ਲਹਿਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚਲਾਵੇ ਅਤੇ ਲਹਿਰ ਦਾ ਰੀਵੀਊ ਕੋਈ ਮਾਰਕਸੀ ਚਿੰਤਕ ਕਰੇ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸਜਨਕ ਗੱਲ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਪਿਛਲੀ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿਚ ਮੈਂ "ਜਨਰਲ" ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਇੱਥੇ ਕਨੇਡੀਅਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ 1 ਤੋਂ 7 ਜੂਨ 1995 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੋਤ 12 ਜੁਲਾਈ 1988 ਨੂੰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਉਸ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਜਮਹੂਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਉਦੋਂ ਰਾਜ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਖੁਰਾ ਨੱਪਦੀ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਅਸਲ ਲੇਖਕ ਦੇ ਹਮਜੋਲੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ। ਛਪਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਸਿਆਸੀ, ਸੈਨਿਕ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦੀ ਹੋਣੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਸ ਦਿਨ ਮੁਕੰਮਲ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਕਰੀ ਰੱਖਣਾ, ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਿਆਸੀ ਸਫਲਤਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਖਿਲਾਫ ਤਿੱਖੀ ਔਖ ਤੇ ਰੋਹ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰੋਂ ਹਮਾਇਤੀ ਲਲਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਲੁਟੇਰਾ ਗ੍ਰੋਹ ਘੁਸ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਤਾਕਤਵਰ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਮੱਥੇ ਥਾਂ-ਮੱਲਵੀਂ ਲੜਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਥੋਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਾ ਧਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਿਹਾਇਤ ਘਾਤਕ ਹੈ। 'ਭਈਆਂ' ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲਤ ਸੋਚ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜੱਟ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਨਾਮ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇਗੀ।

ਇਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਦੱਸੀਏ ਕਿ ਜੇ ਗੱਲਾਂ ਜਨਰਲ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਬਿਤ ਚਿੱਠੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪੂਰੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸਮਝ ਦਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ? ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ, ਬਦਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰਾਜਸੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀਆਂ, ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਜੂੜੇ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਇੰਨੀ ਜਲਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਅੱਲੋਪ ਹੋ ਗਏ? ਡਾ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਦੇ ਕਥਨ ਮੁਤਾਬਕ ਤਾਂ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਸਿੰਘ ਬਣ ਬਣ ਕੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰੰਘੜਾਂ, ਅਬਦਾਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸੀਂ ਧੁੰਧਾਂ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਤਾਂ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਐਸੀ ਚੰਦਰੀ ਹਵਾ ਵਗੀ ਕਿ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨਿਆਣੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ 'ਘਰਤ-ਮਰਤ' ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬੜੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਆਨ ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਲਾਘਾਯੋਗ ਤੇ ਰਸਕ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ "ਸੰਵਾਦ" ਰਚਾਉਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲ-ਤਾਜ਼ਗੀ ਦੀ ਸਦੀਵਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਮਕਸਦ ਦੀ ਖਾੜਰ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਹੁੜਕ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕਹਿਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿਰ ਮੰਨਦਿਆਂ ਹੀ ਸ. ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਖੁਲ੍ਹ-ਦਿਲੇ ਚਿੰਤਕ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਪਰ੍ਹਾਂ ਵਗਾਹ ਮਾਰੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰਿਆ ਕਿਉਂ? ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਤੰਦ ਸਾਰੇ ਆਪਸੀ ਸੰਕਿਆ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇੰਨੀ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ਕਿ 1984 ਦੇ ਕੁਲਹਿਣੇ ਸੁਪਨੇ ਅਪਵਾਦ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਗੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਦੋਵਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ਰੂਹ-ਝੰਜੋੜ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਕਮਾਂਡਰ ਕੋਈ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ, ਮੱਸਾ ਰੰਘੜ, ਅਬਦਾਲੀ ਜਾਂ ਲਖਪਤ ਰਾਏ ਵਰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿਆਲ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਅਤੇ ਕੇ ਪੀ ਐਸ ਵਰਗੇ ਦੀਨੇ ਜਾਂ ਬੇਦੀਨੇ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਦੋਬਦੀ ਇਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਧੂਹਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਸਭ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪੈਰੋਬਰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਹੀ ਕੁੱਝ ਸਬਕ ਸਿੱਖ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

ਸਰਮੁ ਧਰਮੁ ਦੁਇ ਛਪਿ ਖਲੋਏ ਕੂੜੁ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥ ਕਾਜੀਆ ਬਾਮਣਾ ਕੀ ਗਲ ਬਕੀ ਅਗਦੁ ਪੜੈ ਸੈਤਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥ ਪੰਨਾ-722 ਪਾਨ ਸੁਪਾਰੀ ਖਾਤੀਆ ਮੁਖਿ ਬੀੜੀਆ ਲਾਈਆ॥

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 27 'ਤੇ)

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਰਹੂਮ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਬਹੁਤ ਉੱਚ ਦੁਮਾਲਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਦਾ ਡਟ ਕੇ ਪੈਂਤੜਾ ਮੱਲਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਉਸਾਰਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਲੇਖ ਰੂਸ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਰਬ-ਧਰਮ ਸਮਾਗਮ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਠ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗ-ਢੰਗ ਵੀ ਡੁੱਲ੍ਹ-ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਰੂਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਉੱਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੂਸ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ-ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਣਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਤੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਇਹ ਲੇਖ ਅੱਜ ਵੀ ਉਨਾ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਰੂਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਉੱਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੂਸ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ-ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਣਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਤੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਇਹ ਲੇਖ ਅੱਜ ਵੀ ਉਨਾ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

-ਸੰਪਾਦਕ

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਸਬਬ ਜੂਨ 1977 ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕਿਸ ਮਿਹਰਬਾਨ ਨੇ ਰੂਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਓ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੋਵੀਅਤ ਸਫਾਰਤਖਾਨੇ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ, ਸੋਵੀਅਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੈਰ ਦੇ ਬੁਲਾਵਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਫੁਪਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਸਾਂ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਦੇਸੀ ਮਾਰਕਸੀ ਆਗੂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਚਿੱਠੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਏਅਰੋਫਲੋਟ ਦੀ ਟਿਕਟ ਬਣ ਜਾਂਦੀ। ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਰੂਸੀ ਲੇਖਕ ਨਾਲ ਵੀ ਮੇਰੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਫੇਰ ਵੀ ਅਸਲੀਅਤ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ। ਕੋਈ ਅਣਕਿਆਸੀ ਘਟਨਾ ਅਚਾਨਕ ਵਾਪਰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਸੁਰਾਗ ਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਮਰ ਭਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ, ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਗਾਇਬਾਨਾ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਸ਼ੀਅਨ ਐਂਗਰੇਜ਼ੀ ਚਰਚ ਵੱਲੋਂ ਮਾਸਕੋ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਬੁਲਾਵਾ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਘਰੋਂ ਤੁਰ ਕੇ

ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ! ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ 'ਸਦੀਵੀ ਅਮਨ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਬੰਧ'। ਮਾਸਕੋ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਬਲਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਚਰਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਤਾਂ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਮਾਲੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਹੀ। ਨਾਸਤਿਕ ਸੋਵੀਅਤ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਸੰਗਠਿਤ ਐਂਗਰੇਜ਼ੀ ਚਰਚ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ।

ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਉਡ ਕੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਾਸ਼ਕੰਦ ਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ। ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਸਵਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪੱਗ ਵਾਲੇ ਇਕ ਮੁਸਾਫਰ ਦਾ ਝਾਉਲਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਨੇੜੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਮਾਸਕੋ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪੰਜ-ਤਾਰਾ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਲਈ ਸੋਵੀਅਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕ੍ਰੈਮਲਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਸਦ ਲਈ ਬਣੇ ਨਵੇਂ ਬੜੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹਾਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਰਿਹਾਇਸ਼, ਪੇਟ-ਪੂਜਾ, ਲਿਆਈ-ਲਿਆਈ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਤਸੱਲੀਖਬਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਬੱਸਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਨੂੰ ਮੀਟਿੰਗ ਹਾਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਉਤਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਡੈਲੀਗੇਟ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਜਾਣਦੇ। ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਗੁਆਚੇ ਬਾਲਾਂ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਸੀ ਸਾਡਾ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਅਸੀਂ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਦੋਵੇਂ ਝੱਟ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਅਰੰਭਿਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮੰਚ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਮਿਲੀ। ਮੰਚ ਦੇ ਖੱਬੇ-ਸੱਜੇ ਪਤਲੇ ਪਰਦਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੁਪਾਸੀਂ ਬੈਠੇ ਦੁਭਾਸ਼ੀਆਂ

ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਸਾਫ਼ ਦਿਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹਰ ਸੀਟ ਨਾਲ ਕੰਨ-ਫੋਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲੀ ਚੈਨਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫੋਨ ਪੱਗਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਦੀ ਦੋਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਉਤੇ ਟਿਕਾ ਲਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਚ ਉਤੇ ਹਰ ਬੁਲਾਰੇ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ ਸਾਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ; ਭਾਵੇਂ ਬੁਲਾਰਾ ਰੂਸੀ, ਅਰਬੀ, ਸਪੇਨੀ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਜਾਂ ਜਰਮਨ

'ਸਵੈਨ ਲੇਕ' ਬੈਲੇ ਵਿਚ ਫ਼ਨ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਮਾਇਆ ਪਾਲੀਸੇਤਸਕਾਯਾ

ਮੁੜ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤਕ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਚਰਚ ਨੇ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਏਅਰੋਫਲੋਟ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਨੰਬਰ, ਟਿਕਟ ਦਾ ਨੰਬਰ, ਉਡਾਰੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਹੁ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੋਵੀਅਤ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਝਲਕ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਣ ਦੀ ਗੁੱਝੀ ਰੀਝ, ਅਣਮੰਗਿਆਂ ਪੂਰੀ

ਨਾਸਤਿਕ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਆਸਤਿਕ ਮੇਲਾ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੁਭਾਸ਼ੀਏ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਮਾਹਿਰ ਸਨ ਕਿ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਉਹ ਅਨੁਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ, ਬੁਲਾਰਾ ਆਪ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਰੋਟੀ ਲਈ ਸਵੇਰ ਦੀ ਬੈਠਕ ਬਰਖਾਸਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜਿਸ ਬੱਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਬੈਠਾ ਮਿਲੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਦੁਭਾਸ਼ੀਆ ਵੀ ਬੈਠਾ ਦਿੱਸਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਹ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ, "ਬੇਟਾ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹੋ?"

ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ 22 ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਮੁੱਛ-ਫੁੱਟ ਜਵਾਨ ਸੀ ਪਰ ਜਰਮਨ, ਫਰੈਂਚ, ਰੂਸੀ ਤੇ ਅਰਬੀ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜਰਮਨ, ਫਰੈਂਚ, ਰੂਸੀ ਤੇ ਅਰਬੀ ਵਿਚ ਪਰਤਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇੰਨੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਲਈਆਂ?"

ਬੋਲਿਆ, "ਰੂਸੀ ਮੇਰੀ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ, ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਫਰੈਂਚ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਸਿੱਖ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਜਰਮਨ ਮੈਂ ਆਪ ਬਾਜ਼ਾਰੋਂ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਅਰਬੀ ਮੈਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਦੂਜਾ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰਬੀ ਸਿਖਦਿਆਂ।"

ਮੈਂ ਫੇਰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕਿਸੇ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ?"

ਬੋਲਿਆ, "ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਲਈ ਬੜੇ ਮਦਦਗਾਰ ਜੰਤਰ ਸਾਡੀ ਲੈਬਰਟਰੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਹਨ, ਈਅਰ ਫੋਨ ਹਨ, ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡਰ ਹਨ, ਕੈਸੇਟ ਭਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਹਨ, ਬੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਸੰਘ ਤਕ ਮੂੰਹ ਦੇ ਹਰ ਭਾਗ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਚਿੱਤਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸੈਂਕੜੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਲੈਬ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬੋਲੀ, ਅਸਲ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਣੀ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਬਾਕੀ ਦੀ ਕਸਰ ਉਸਤਾਦ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਅਰਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਤੇ ਸਮਝਾਉਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।"

ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬੜੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਵਾਕਫ਼ੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਅਮੀਰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਤਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸੋਚ-ਨਾਲੀ ਵਿਚ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮੱਲ ਲੈਂਦੀ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਉਤੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਬੋਦੀ, ਗੈਰ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੇ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਦਲੀਲ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡੇ ਮੰਤਰੀ, ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨਾ ਜਾਣਨ ਦਾ ਮਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਯੂਨੈਸਕੋ ਦੇ ਬਾਲ-ਭਾਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦ੍ਰਿੜਾਈ ਇੰਨੀ ਕੁ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕਰਾਓ, ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੇ ਲੈਬਰਟਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਦੇਸ਼ੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬੋਲੀਆਂ ਸਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੇ, ਸਿਖਾ ਲਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਜਿਹਨੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਮੇਤ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਜਾਣਗੇ।

ਜਿਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਮੇਜ਼ ਦੁਆਲੇ ਸਾਨੂੰ ਬੈਠਣ

ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਉਤੇ ਬੜੇ ਕਰੀਨੇ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਕਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੱਛੀ। ਮੱਛੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਅੰਗੂਰਾਂ ਜਿੰਡੇ ਅੰਡਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ। ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਕਿ ਚਰਚ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪਾਦਰੀ ਕਾਲੇ ਚੋਗੇ ਪਾਈ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮੰਡਰਾ ਰਹੇ

ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ

ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੁੰਬਿਆਂ ਵਰਗੇ ਧੈੜ-ਪੁੱਲੜ ਕਿਉਂ ਸਨ! ਕਰੀਬ-ਕਰੀਬ ਹਰ ਪਕਵਾਨ ਮਾਸ-ਮੱਛੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਪੇਟ-ਪੂਜਾ ਦੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜ਼ਖੀਰੇ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਾਸ-ਮੱਛੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਂਦਾ, ਅੰਡਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਂਦਾ। ਦਾਲ-ਸਬਜ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸਾਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਤੇ ਨਾ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਬਾਬਰ ਦਾ ਕਬਨ ਯਾਦ ਆਇਆ: "ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਅਜੀਬ ਲੋਕ ਨੇ, 'ਗੱਲਰ

ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, "ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਸਤ, ਸਿੱਖ।"

ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਰੋਗ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਵੀ ਦਾਅ ਲੱਗਦਾ, ਉਹ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ। ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸਕੋ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵੇਖਣਯੋਗ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਮਾਸਕੋ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਾਨ ਵਿਖਾ ਦਿਓ।"

ਮੈਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ-ਚਾਰ ਡੈਲੀਗੇਟ ਹੋਰ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਗੜ੍ਹ ਵੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੋ, ਸਾਨੂੰ ਵੈਗਨ ਉਤੇ ਮਾਸਕੋ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 75 ਮੀਲ ਦੂਰ, ਜਾਗੋਰਸਕ ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਾਣੇ ਈਸਾਈ ਸਥਾਨ ਉਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਵੈਗਨ ਤੋਂ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਕਿਲੇ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ

ਮਾਸਕੋ ਵਿਚ ਸਥਿਤ 'ਕ੍ਰਾਈਟ ਦਿ ਸੇਵੀਅਰ ਚਰਚ'

ਰਾ ਬਾ ਗੱਲਰ ਖੁਰਦੇ' - ਅਰਥਾਤ ਅੰਨ ਨੂੰ ਅੰਨ ਨਾਲ ਖਾਣੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਦਾ ਹਕਾਰਤ ਭਰਿਆ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਣਕ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਦਾਲ ਨਾਲ ਖਾਣ ਵੱਲ ਸੀ। ਖੈਰ, ਮੈਂ ਕਿਸ਼ਮਿਸ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਸੁੱਕੇ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਡਬਲਰੋਟੀ, ਹਰੇ ਕਚੂਚ ਖੀਰਿਆਂ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੋਲ-ਗੋਲ ਟਮਾਟਰਾਂ, ਉਬਾਲੇ ਹੋਏ ਆਲੂਆਂ ਦੇ ਗੁੰਨੇ ਹੋਏ ਆਟੇ ਅਤੇ ਰਸੀਲੇ ਬੱਗੂ-ਗੋਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅੰਗੂਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਫਿੱਡ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਯੂਰਪ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਣ ਦਾ ਸਬਬ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਖਾਧ-ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਮਾਸਾਹਾਰੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ।

ਇਥੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੱਸਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੇ ਕੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਾਲੇ ਟਿਕਾਣੇ ਉਤੇ ਲੈ ਗਈਆਂ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ-ਵੱਜ ਕੇ ਅਮਨ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ, ਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਸੰਦ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੰਨ-ਫੋਨ ਉਤੇ ਸੁਣੀਆਂ। ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਖੁੱਭ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਹੇ। ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਡੈਲੀਗੇਟ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਸਾਰ ਸਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਘੁਲਣ-ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਮੈਂ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਇੱਛੁਕ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਆਏ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, "ਮੁਸਲਮਾਨ!"

ਘਿਰੀ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਉਚਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਿਸਿਆ ਜੋ ਚੌੜ-ਚਪੌਟ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਉਧਰ ਉਗਲ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਦੁਆਰ ਵੱਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ, ਇਕ ਬੁੱਢੀ ਮਾਈ ਨੇ। ਉਹ ਦੁਆਰ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਚੌੜੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਕੂਲਾ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਉਤੇ ਫੇਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਦੁਆਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਧ ਉਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮਲਿਆ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਪਈ। ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਉਥੇ 'ਈਸਾ ਮਸੀਹ' ਤੇ 'ਮੇਰੀ' ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਗੁੰਗੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਢੀ ਵਾਲਾ ਇਹੀ ਅਮਲ ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਦਮ ਧਰਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੁੱਢਲੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਲੰਮੀ-ਚੌੜੀ ਥਾਂ ਘੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹੀ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿਥੇ ਰੂਸ ਵਿਚ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨੇ ਆ ਕੇ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਕਈ ਨਵੀਆਂ-ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਦਿਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤੀ ਚੌਣਕ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਓਧਰ ਹੀ ਹੋ ਲਿਆ। ਇਹ ਗਿਰਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਬੜੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਸਭ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਘੁਸੜ-

(ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ ਜਾਰੀ)

ਘਸਤ ਕੇ ਅਗਲੀ ਪਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਖੜਾ ਹੋਇਆ। ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ 'ਈਸਾ ਮਸੀਹ' ਤੇ 'ਮੈਰੀ' ਦੀਆਂ ਖਾਲਸ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕੱਦਵਾਰ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਹਮਣੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਜਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਂ ਬੁੱਢੇ ਸਨ ਪਰ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਉਥੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਾਲੇ ਚੋਗੇ ਵਾਲਾ ਪਾਦਰੀ ਨੇੜਿਓਂ ਲੰਘਦਾ ਦਿਸਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?" ਉਸ ਨੇ ਹਾਮੀ ਭਰੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਇਥੇ ਪੂਜਾ ਲਈ ਚਰਚ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਕੀ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੈ?"

ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਇਮਾਰਤ ਵੱਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਸੈਮੀਨਰੀ' ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਪਲਾਟ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਮਰੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਥੇ ਜਮਾਤਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਛੇ ਸਾਲ ਦਾ ਕੋਰਸ ਸੀ।

"ਦਾਖਲੇ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੇਂਦਰੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ," ਮੈਨੂੰ ਪਾਦਰੀ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਨਾਸਤਿਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਰੂਸੀ ਔਰਥੋਡੋਕਸ ਚਰਚ ਦੀ ਸੈਮੀਨਾਰੀ ਦੇ ਛੇ-ਸਾਲਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਹੋਣ! ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਪੋਚਾ ਫਿਰਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਪਾਦਰੀ ਬੋਲਿਆ, "ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਚਰਚਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਗਰੈਜੂਏਟਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਡਾਕਟਰਾਂ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਇਮਦਾਦ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦੇ ਨੇ?"

"ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਪਾਸੋਂ। ਸਾਡੇ ਚਰਚਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸੀਤਾਂ ਦੇ ਮੌਲਵੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਤੋਂ ਸੌ ਰੁਬਲ ਵੱਧ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦੋ ਸੌ ਰੁਬਲ, ਪਾਦਰੀਆਂ-ਮੌਲਵੀਆਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਬਲ ਮਾਹਵਾਰ।"

ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਸੇਵੀਅਤ ਰੂਸ ਤੋਂ ਆਏ ਲੇਖਕ ਮਿੰਤਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਸੇਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸੇਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੇ ਇਸਲਾਮੀ ਭਾਗ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਉੱਤੇ ਇਸਲਾਮਿਕ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੇ ਪਾਦਰੀ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਪੁੱਛਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਤੂੰਘੀ ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਬਿਜਲੀਆਂ ਜਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਾਦਰੀ ਦਾ ਸੁਕਰੀਆ ਕਰ ਕੇ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਆਪਣੀ ਉਡੀਕ ਕਰ

ਰਹੀ ਵੈਨ ਵੱਲ ਉਲਰਿਆ। ਡਰਾਈਵਰ ਰੂਸੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੁਤਬੁਤਾਇਆ। ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਵੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਰਚ ਵੇਖਣ ਗਏ ਸਨ, ਮੂੰਹ ਸੁਜਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਭ ਪਾਸੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ ਕੇ ਮੈਂ ਖਾਲੀ ਸੀਟ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਸੋਚੀ ਪੈ ਗਿਆ, ਧਰਮ ਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਤੱਥ ਤੇ ਮਿਥ; ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਕੰਨ; ਵਗ਼ੈਰਾ ਵਗ਼ੈਰਾ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਹਰ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਚਿੱਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਚਗਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕੁਝ ਪੇਤਲੀ ਪੈਂਦੀ ਗਈ। ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇੱਛੁਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਖੜਾ ਹੋਇਆ। ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ, "ਮੁਸਲਿਮ!" ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮੰਤਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਮੁਸਲਿਮ ਦੋਸਤ, ਸਿੱਖ।" ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੱਤਾ ਕੋਟਿਆ ਗਿਆ। ਐਮ.ਏ. ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵੇਲੇ ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਅੱਧ-ਪੱਧ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਬਦਬਦੀ ਵਾਕਫ਼ੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬੁਖਾਰਾ, ਸਮਰਕੰਦ ਅਤੇ ਤਾਸ਼ਕੰਦ ਵਰਗੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਬੜੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਸੀ ਪਰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੇਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਬੋਰਡ ਵੀ ਇੰਨਾ ਤੰਗਦਿਲ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਕਰੇਗਾ! ਮਜ਼ਹਬ ਚੀੜ੍ਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਚਿੱਬੜੇ ਨਿਸ਼ੇਧ ਜਾਂ ਕਬਿਤ ਨਿਸ਼ੇਧ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੀੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮਾਸਕੋ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਗਦੇ ਮਸਕਵਾ ਦਰਿਆ ਦੀ ਸੈਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਹੀ ਦਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਮਾਸਕੋ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਦੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਵੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਬੱਸਾਂ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਲੈ ਗਈਆਂ। ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਬੇੜੀ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਓ, ਛੋਟਾ ਜਹਾਜ਼ ਤਿਆਰ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਤਿਆ। ਮੇਰਾ ਬੜਾ ਜੀਅ ਕਰੇ ਕਿ ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪੋ-ਵਿਚੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ, ਉਹ ਦਰਿਆਈ ਸੈਰ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਤੁਰ-ਫਿਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਵੇਖਿਆ। ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਮੇਜ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਪਕਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗੇ ਵੇਖੇ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਜਦ ਕਦੇ ਤੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਉਦਰ-ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਔਰਥੋਡੋਕਸ ਚਰਚ ਦੀ ਬੇਓਤਕ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਦੇ ਭਾਰ ਥੱਲੇ ਦੱਬਿਆ-ਦੱਬਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਤੁਰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਖਾਧ-ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਬਦੇ ਹੋਏ ਅੰਬਾਰਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰਨਗੇ? ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸੇਵੀਅਤ ਸਰਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਗ਼ਰੀਬ-ਗ਼ਰੁਬਿਆਂ

ਮਾਇਆ ਪਾਲੀਸੇਤਸਕਾਯਾ

ਦੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਮਾਜਰੀ ਜਾਂ ਬਸਤੀ ਤਾਂ ਰਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਟੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਨਿਆਮਤਾਂ ਪਵਾਉਣ ਲਈ ਸੈਂਕੜੇ ਨਰ-ਨਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨਿਕਲ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਪਾਦਰੀ ਆਪ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਖਾ ਸਕਣਗੇ? ਉਹ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਧੌਣਾਂ ਤੋਂ ਧੁੰਨੀਆਂ ਤਕ ਆਫ਼ਰੇ ਹੋਏ ਪੇਟ ਹੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਹੀ ਕਿੱਥੇ ਸੀ?

ਚਰਚ ਨੇ ਸਾਡੀ ਆਖ਼ਰੀ ਸ਼ਾਮ, ਅਭੁੱਲ ਕ੍ਰਿਸਮੇ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਸ਼ੇਵੀ ਬੀਏਟਰ ਵਿਚ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮਾਸਕੋ ਦੇ ਬੋਲਸ਼ੇਵੀ ਬੀਏਟਰ, ਉਸ ਦੇ ਬੈਲੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ 'ਸਵੈਨ ਲੋਕ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਬੈਲਰੀਨਾ ਮਾਇਆ ਪਾਲੀਸੇਤਸਕਾਯਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਚਰਚਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਆਮ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਨਾਟਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਬੀਏਟਰ ਬਾਰੇ ਬੋਲੇ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਫ਼ਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਯਾਤੀ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਬੋਲਸ਼ੇਵੀ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਬੈਲਰੀਨਾ ਮਾਇਆ ਪਾਲੀਸੇਤਸਕਾਯਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ 'ਸਵੈਨ ਲੋਕ' ਵਰਗੇ ਬੈਲੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ। ਇਹ ਸੁਫ਼ਨਾ ਰੂਸੀ ਔਰਥੋਡੋਕਸ ਚਰਚ ਦੇ ਦੁਰਅੰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਲਈ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਵਾਹ! ਕੈਸਾ ਕ੍ਰਿਸਮਾ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਸੀ! ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੀ ਡੈਲੀਗੇਟ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰਲੇ ਸਾਹ ਤਕ, ਮਨੁੱਖੀ ਕਲਾ ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਝਲਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾ ਸਕਿਆ ਹੋਣਾ!! ਮੈਨੂੰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਨਾਜਾਜ਼ ਤਬੀਅਤ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ, ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁਰਗ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਵੇਖ ਸਕੇ।

ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਨਾਟ-ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੱਸਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ੋਅ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਿਚ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਮਿੰਟ ਬਾਕੀ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਕਦਮ ਹਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ

ਉਡੀਕਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਾਂਪਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਹੀ ਟਹਿਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਟੇਜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਬਾਹਰਲੀ ਭੀੜ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਟਾਂ ਤੋਂ ਦੂਣੇ-ਤੀਣੇ ਨੋਟ ਫੜੀ ਇਸ ਆਸ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਟਿਕਟ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀ ਸਵਾਰੀ ਬਲੈਕ ਵਿਚ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇ।

ਸਾਫ਼ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁੱਕ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਫੇਰ ਵੀ ਕਿਸਮਤ ਅਜ਼ਮਾਈ ਲਈ ਬੈਲੇ ਦੇ ਆਸਿਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਹਾਲ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਮੰਡਰਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਪਹਿਲੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਲੱਭਣ ਲਈ ਦੌੜ ਕੇ ਹਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਿਆ। ਦਰਬਾਨ ਨੇ ਮੇਰਾ ਪਾਸ ਵੇਖ ਕੇ ਸਟੇਜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀਟ ਉੱਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜਾ ਬਿਠਾਇਆ। ਅਗਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਬੈਲੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਾਰੇ-ਵਾਰੇ ਜਾਈਏ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਨਮੂਨੇ ਨਾਲ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਜੇ ਬੈਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਵਿਗਸ ਚੁੱਕੇ ਦਰਸ਼ਕ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਚੁੱਕੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ। ਕੋਈ ਹਿਲਜੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਾਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਾਰ ਰਿਹਾ, ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮੂੰਗਫਲੀ ਜਾਂ ਕੋਕਾ-ਕੋਲਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਫੇਰੀ ਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਦਬ-ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਵਿਹਾਰ ਧਾਰਨ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ!

ਬੈਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹ ਸੂਤੇ ਗਏ। ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਟੇਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦਾ ਸੰਨਾਟਾ ਛਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇੱਛਿਤ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਕਿਸ ਸਰਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਢਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਕਲਾਕਾਰ ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਬਣ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਹਾਣੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਨਾਚ ਰਾਹੀਂ, ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਹਾਵਾਂ-ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਬੋਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵਿਆਂ ਰਾਹੀਂ। ਦਰਸ਼ਕ, ਪੇਸ਼ਾਵਾਰਾਨਾ ਉਤਮਤਾ ਨੇ ਕੀਲੇ ਪਏ ਸਨ। ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਝਪਕਣ ਵਾਲਾ ਕੁਦਰਤੀ ਅਮਲ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਝ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਤਿੱਖੇ ਸਿਆਸੀ ਦਰਾੜਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਕਲਾ ਦੀ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਸੋਭਾ ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

ਬੈਲੇ ਮੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਨਿਉਂ-ਨਿਉਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦਾ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਤਾੜੀਆਂ ਬੰਦ ਨਾ ਹੋਈਆਂ। ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਤਾੜੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਮਾਰੀਆਂ, ਬੇਵੱਸ ਹੋ ਕੇ। ਤਾੜੀਆਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰ ਤਾਲ ਦੀ ਘਨਘੋਰਤਾ ਵਿਚ ਅਚੇਤ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਮੁੱਚਾ ਆਪਾ ਕਲਾ ਦੇ ਉਸ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਬਲਕਿ ਪਰਾ-ਮਾਨਵੀ ਵਿਖਾਲੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ, ਤਾੜੀਆਂ ਜਿਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ

ਸਨ।

ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਵੇਖੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚਲੀ ਦਾ ਕੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮੇਰੇ ਮਨ-ਮੰਚ ਨੂੰ ਆ ਮੱਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਬੈਲੇ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਮੇਰੇ ਮਾਨਸਿਕ ਮੰਚ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸਵੈਨ ਲੋਕ' ਵਾਲੀ ਕਲਾ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਕਿਸੇ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਘੱਟ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਿਖਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਵਿਘਨ ਆਪਾ-ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਲਗਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵੱਧ ਸੀ। ਜੋ ਵੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਜੀਵਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਲਈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਸੀਸਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁਡੋਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਹਜ ਤੇ ਖੇੜਾ ਉਪਜਾਉਣ, ਸੁੱਚਾ ਕਰਨਾ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤਕ ਝੰਜੋੜ ਸੁੱਟਣ ਜੋਗੇ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਰਨਜੀਤ ਹੁਰਾਂ ਬੈਲੇ ਦੀ ਮੂਲ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਾਰ ਵੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਕੀਰਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਚਾਈਕੋਵਸਕੀ ਨੇ ਬੈਲੇ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਬੜੀ ਰੀੜ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵਾਪਸੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਵਾਂ ਪਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਚਰਚ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮੱਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਮੇਰਾ ਜਾਣੂੰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਸੇਵੀਅਤ ਮਿਹਰਬਾਨ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਮੇਰੀ ਬਾਹ ਫੜਦਾ ਤੇ ਕਿਉਂ ਤੋੜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ। ਸੋ, ਕਈ ਹੋਰ ਰੀੜਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰੀੜ ਵੀ ਬੇਮੁਰਾਦ ਹੀ ਰਹੀ।

ਹੁਣ ਤਕ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸੇਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਥਾਂ, ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੇਕ-ਨੀਅਤ ਮਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਵਤੀਰਾ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਸਨਕੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਮਿਸਾਲ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਈਰਾਨ ਦਾ ਮਹਾ ਕਵੀ ਫਿਰਦੌਸੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਨੂੰ ਅਦੁੱਤੀ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਾਹਨਾਮੇ ਵਿਚ ਤੁਕ ਹੈ: ਨਸ਼ਿਸਤੰਦ, ਗੁਫ਼ਤੰਦ ਬਰਖ਼ਾਸਤੰਦ ਅਰਥਾਤ: ਬੈਠੇ, ਬੋਲੇ, ਗਏ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ। ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਕੁੰਡਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਬੋਲੇ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਸਵਾਰ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਟੋਲੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਨ ਸਵਾਮੀ ਰੰਗਾਚਾਰੀਆ ਜੋ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬੁਲਾਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਟੋਲੀ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਜੋ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਮਤ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਸ਼ੁਗਲਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਪੰਡਿਤ ਭੀਮਸੈਨ ਜੋਸ਼ੀ

ਇਕ ਦਿਨ ਗਰਾਮਫੋਨ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਲੰਘੇ ਜਾਂਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਮਾਸਟਰ, ਤੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਕਦੀ ਸੁਣਿਆ? ਸਕੂਲ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਮੇਰੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਤਵਾ ਉਹ ਕੁਝ ਵਾਰ ਸੁਣ ਲਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੁ-ਬ-ਹੁ ਗਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।" ਉਹ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂਰਾਜ ਜੋਸ਼ੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭਵਿੰਦ ਦਾ ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਭੀਮਸੈਨ ਜੋਸ਼ੀ!

88 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਬਿਤਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਹੋਏ ਪੰਡਿਤ ਭੀਮਸੈਨ ਜੋਸ਼ੀ ਜਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਕਲਾਕਾਰ ਸਨ, ਉਨੇ ਹੀ ਸਰਲ ਤੇ ਸਾਦਾ ਮਨੁੱਖ ਸਨ। ਉਹ ਦੋ ਸੰਸਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਸਨ ਪਰ ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ

ਸਹਿਜ ਕਾਰਜ ਸੀ। ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਚੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੋਹੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸੰਗੀਤ-ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਦੂਜਾ ਸੰਸਾਰ ਆਮ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ੁਗਲਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੌਕਾਂ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਜ-ਰੱਜ ਮਾਣੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫੁਟਬਾਲ, ਯੋਗ ਅਤੇ ਤੈਰਾਕੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਧੀਆ ਖਾਣਾ ਤੇ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਪੀਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿੱਸੇ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਦੇ ਹਨ। ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਜਿਹੜੇ ਨਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਜ਼ਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸਟੇਅਰਿੰਗ ਆਪ ਸੰਭਾਲਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਥੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, "ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਾਰ ਚਲਾਉਂਦੇ, ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਜਾਂ ਤਿਲੁਕਣੀ ਸੜਕ, ਖੱਛੀਆਂ, ਸਾਹਮਣਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਵਾਹਨਾਂ, ਅਵਾਰਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਕੱਖ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ। ਦੋ ਕੁ ਵਾਰ ਤਾਂ ਕਿਸਮਤ ਨੇ ਹੀ ਬਚਾਏ ਪਰ ਫੇਰ ਉਹ ਕੁਝ-ਕੁਝ ਸੰਭਲ ਕੇ ਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗੇ।" ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ, ਉਹ ਆਖਦੇ, ਮੇਰੀ ਮਰਸਿਡੀਜ਼ ਵਿਲੰਬਿਤ ਤਾਲ ਦੀ ਚਾਲ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਸਵਾਈ ਗੰਧਰਵ ਦਾ ਜ਼ਿਸ਼ ਹਵਾਈ ਗੰਧਰਵ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜੇ ਮੈਂ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਮੌਜ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਮਕੈਨਿਕ ਵਜੋਂ ਕਾਰਾਂ ਦੇ

ਇੰਜਣ ਸਟਾਰਟ ਕਰਦਿਆਂ ਬਿਤਾ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਅਧਿਆਪਕ ਪਿਤਾ ਦੇ 16 ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ। ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਸਤਾਦ ਅਬਦੁਲ ਕਰੀਮ ਖਾਂ ਦੀ ਨੁਮਰੀ 'ਪੀਆ ਬਿਨ ਨਾਹੀਂ ਆਵਤ ਚੈਨ' ਸੁਣ ਕੇ ਇੰਨੇ ਮੋਹੇ ਗਏ ਕਿ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਤੁਰ ਪਏ ਜੋ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਗਾਉਣਾ ਸਿਖਾ ਦੇਵੇ। ਉਹ 14 ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਪੰਡਿਤ ਰਾਮਭਾਊ ਕੁੰਡਗੋਲਕਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਵਾਈ ਗੰਧਰਵ ਆਖਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਸ਼ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਲੋਚ-ਲਚਕ ਸੀ। ਜਦੋਂ 1985 ਵਿਚ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਨੇ ਕੌਮੀ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਦਾ ਅਮਰ ਗੀਤ 'ਮਿਲੇ ਸੁਰ ਮੇਰਾ ਤੁਮਹਾਰਾ' ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਰੰਭਕ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਗਾਇਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਦੂਈ ਆਵਾਜ਼ ਘਰ-ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਹ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹਮਾਇਤੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਸੀ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮਹਿਜ਼ ਵਿਸ਼ਾ ਸਮਝ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਇਸ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਪਤਲਾ ਪਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਕਲਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਖਤ ਮਰਿਆਦਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਸ਼ਿਸ਼ ਪਰੰਪਰਾ

ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਗੁਰੂ ਬਣ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਿਆ ਸਗੋਂ ਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹੋ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਸਵਾਈ ਗੰਧਰਵ ਤੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈ ਰਹੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਘੜਾ ਚੁੱਕੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਸਨ, ਉਹ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪੁੜਪੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਉਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਬੁਖਾਰ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਸਵਾਈ ਗੰਧਰਵ ਕੋਲ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਬੋਲੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵੁਆ ਰਹੇ ਹੋ! ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਪਲ ਘੁਰ ਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਫੇਰ ਬੋਲੇ, ਜੇ ਮੇਰੀ ਕਾਰਜਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਘਰ ਲੈ ਜਾਓ। ਭੀਮਸੈਨ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ ਤੇ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਪਵੋ, ਸਗੋਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਘਰ ਮੁੜ ਜਾਓ! ਤਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬੰਸਰੀ-ਵਾਦਕ ਪੰਡਿਤ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਚੌਰਸੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੰਤ ਸਨ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਸਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।"

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

ਬਲੌਤਾਂ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਤੇ ਦਿਉਰ, ਮਾਘੀ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਰੱਜ ਕੇ ਰਾਤ ਫੇਰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਦੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਧੀ ਕੋਲ ਪਈ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਉ-ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਉਹਦੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿੱਕੇ ਮੁੰਡੇ ਸਹਿਮ ਨਾਲ ਛਹਿ ਕੇ ਬੈਠੇ ਤਿੱਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਖੇਸਾਂ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਵਲ੍ਹੇਟੀ ਪਏ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਗਿਆਲਾ 'ਤੀਵੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ' ਕੋਲ ਪਿਆ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹਦਾ ਚਿੱਤ ਟਿਕਾਣੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਗਿਆਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ 'ਵਚਨ' ਦਾ ਉਹਨੂੰ ਰਾਤ ਵੀ ਚੇਤਾ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗ ਚੱਲ ਹੋਊ ਉਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿ ਸਕੀ।

ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੇ ਸਹੁਰੇ ਤੇ ਦਿਉਰ ਨੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਰਾਂ-ਤੋਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਲਕ ਛੁਟਦਾ ਉਹਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੈਂਦੇ। ਅੱਡ-ਵਿੱਢ ਉਹ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲੀ। ਪਰ ਉਹ ਏਡੇ ਚੰਦਰੇ ਬੰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੀੜੀ ਖਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਵਾਹ ਲੱਗਦੀ ਆਪ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਾਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਢਦੀ ਮਤੇ ਉਹ ਗੱਲ ਪੁੱਠੀ ਪਾ ਲੈਣ, ਅੱਗੇ ਉਹ ਜਰ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਕੋਲ ਪਈ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਧੀ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹਨੂੰ ਬਿਨਾ ਉਹਦੀ ਕਿਸੇ ਖੁਨਾਮੀਓਂ, ਗੰਦ ਬਕਦੇ ਉਹ ਝੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ।

ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬਲੌਤਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਈ। ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿੱਕਰ ਦੀਆਂ ਸੁਲਾਂ ਦਾ ਰੁੱਗ ਭਰ ਕੇ ਖਿੰਡਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਾਸਾ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸੁਲਾਂ ਦੀ ਪੀੜ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਲੁੱ-ਲੁੱ ਪੱਛਿਆ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤਾਈਂ ਅੱਖਾਂ ਸੌਣ-ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਲਾਬੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਮਗਰੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੁੱਕ ਕੇ ਤਪਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਏਸੇ ਤਪਣ ਦੇ ਤਾਅ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪੇ ਈ ਮਿਚ ਗਈਆਂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੁੜ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਉਭਤਵਾਰੀ ਉਠ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ।

ਦਿਨ ਚਿੱਟਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗਿਆਲਾ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਵੱਡੀ ਧੀ ਚਾਹ ਧਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਆਸੀਂ-ਪਾਸੀਂ ਤੱਕਿਆ, ਉਨੀਂਦਰੇ ਦੀ ਰਤਕ ਨਾਲ ਅੰਬੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਓਪਰਾ-ਓਪਰਾ ਲੱਗਿਆ। ਅੱਖਾਂ ਮੱਲੋਜੋਰੀ ਮਿਚ-ਮਿਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਹਥੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਮਲੀਆਂ ਪਰ ਚਾਣਚੱਕ ਈ ਉਸ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਕੇ ਹਥੇਲੀਆਂ ਵੱਲ ਇੰਜ ਵੇਖਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਤਤੇ ਦੇ ਲੁੱ ਲੱਗ ਗਏ ਹੋਣ। ਬਿੰਦ ਕੁ ਮਗਰੋਂ ਹੱਥ ਝਾੜ ਕੇ ਮੁੜ ਅੱਖਾਂ ਮਲਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਮਲਦੀ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬਾਜਰੇ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਦੀ ਆਖਰੀ ਫਾਂਕ ਵਾਂਗ, ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਮਸਲਣ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਹਰ ਵਾਰ ਲੱਗਦਾ ਉਹਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਾਣੇ ਕਿਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਨਿਰਾ ਤੁਤਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪੋਲਾ-ਪੋਲਾ, ਫੇਕਾ ਤੁਤਤਾ, ਜੀਹਨੂੰ ਚਿਤੀਆਂ-ਕਾਵਾਂ ਨੇ ਫਰੋਲ-ਫਰੋਲ ਕੇ ਖਿੰਡਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।

ਜਦੋਂ ਬਲੌਤਾਂ ਵਿਆਹੀ ਆਈ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਣ ਆਈਆਂ ਤੋਂ ਉਹਦੀ ਸਿਫਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨਘੋਚਣ, ਸੋਧਾਂ ਨੈਣ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਸੀ, ਉਹ ਉਹਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਸਕੀ। 'ਪਰੀ ਵਰਗੀ', 'ਮੁਰਤ ਵਰਗੀ' ਤੇ 'ਫੁਲਾਂ ਰਾਣੀ' ਵਰਗੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਉਹਨੂੰ ਫੇਕੇ-ਫੇਕੇ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, 'ਨੰਗ ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ ਡਿੱਗਿਆ ਲਾਲ ਬਿਆ ਗਿਆ।' ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਹਨੂੰ ਸੱਚੀਂ ਲਾਲਾਂ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਅੱਜ, ਚੌਦਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਮਸਾਂ ਅਜੇ ਪਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹੋਂ ਅੱਖਾਂ ਰਿੱਚ ਕੋਡੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਟਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਏਡੀਆਂ ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਈਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਰੋਂ-ਪਾਰੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਸਦਾ - ਨਾ ਕਿਸੇ ਅੰਦਰਲੀ ਸ਼ੈ ਦਾ ਆਕਾਰ, ਨਾ ਬਾਹਰਲੀ ਦਾ ਅਕਸ - ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ, ਚੌਦਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਧੂੜ ਜੰਮ-ਜੰਮ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਘਸਮੇਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ।

ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾ ਕੇ, ਗਿਆਲਾ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਮੁਹਰੇ ਆ ਬੈਠਾ। ਜੀਤਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਧੀ ਨੇ ਕੋਲੇ ਵਿਚ ਚਾਹ ਪਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਧਰੀ। ਜਦੋਂ ਗਿਆਲੇ ਨੇ ਕੋਲਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਜੀਤਾਂ ਨੇ ਨਿਗਾਹ ਉਚੀ ਕਰਕੇ ਪਿਓਂ ਦੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਵੱਲ ਇੰਜ ਤੱਕਿਆ ਕਿ ਗਿਆਲੇ ਤੋਂ ਧੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਝਾਲ ਝੱਲੀ ਨਾ ਗਈ। ਉਸ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਈ। ਪਰ ਜੀਤਾਂ, ਓਵੇਂ ਝਾਕੀ ਗਈ

ਕਰੀਰ ਦੀ ਢਿੰਗਰੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਪਾਠਕ "ਮੜੀ ਦਾ ਦੀਵਾ" ਨਾਵਲ ਦੇ ਲੇਖਕ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ ਹੈ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਨਾਵਲ "ਮੜੀ ਦਾ ਦੀਵਾ" ਹੋਵੇ ਜਾਂ "ਪਰਸਾ"-ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਠੇਠ ਪੇਂਡੂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਨਤਾ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਕੋਈ ਘੁੱਟ ਪਾਏਦਾਰ ਨਹੀਂ। ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ 'ਓਪਰਾ ਘਰ' ਵਿਚੋਂ ਲਈ ਗਈ ਇਹ ਕਹਾਣੀ "ਕਰੀਰ ਦੀ ਢਿੰਗਰੀ" ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਉਤੇ ਇਕ ਝਲਕ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕਦੇ ਪਿਓਂ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੱਲ ਤੇ ਕਦੇ ਕਰਤ-ਬਰਤੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵੱਲ। ਤੇ ਪਿਓਂ-ਧੀ ਦੀ ਏਸ ਤੱਕਣੀ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ 'ਕੀ' ਸੀ ਕਿ ਬਲੌਤਾਂ ਦੀ ਭੁੱਝ ਨਿਕਲ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਚੁੰਨੀ ਦਾ ਪੱਲਾ ਮਰੋਤ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਤੁੰਨ ਲਿਆ। ਓਹੋ ਸੁਲਾਂ ਬਲੌਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੁਭੀਆਂ ਤੇ ਪੀੜ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਲੁੱ-ਲੁੱ ਪੱਛਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਓਵੇਂ ਬੈਠੀ ਬਿਠਾਈ ਮੁੜ ਮੰਜੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਏਧਰ ਪਿੰਠ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗਿਆਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਿਆ।

ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਗਿਆਲਾ ਨਰਮਾ ਗੋਡਣ ਖੇਤ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਜੀਤਾਂ ਨੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਗੋਹਾ-ਕੁੜਾ ਕੀਤਾ, ਚੁੱਲ੍ਹਾ-ਚੌਂਕਾ ਸਾਂਭਿਆ ਤੇ ਖੇਤ ਵੀ ਰੋਟੀ ਉਹੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਈ। ਬਲੌਤਾਂ ਨਿਢਾਲ ਹੋ ਕੇ ਮੰਜੀ ਉਤੇ ਪਈ ਰਹੀ। ਰੋਟੀ ਵੀ ਉਸ ਨਾ ਖਾਧੀ। ਨਿੱਕੇ ਦੋਵੇਂ ਆਪੇ ਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਸਕੂਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਸੁੰਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਲੌਤਾਂ ਦਾ ਚਿਤ ਕਾਹਲਾ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਆਹਰ ਲੱਗਣ ਲਈ ਉਠ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ। ਪਰ ਮੰਜੀ ਤੋਂ ਉਠਦੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੀ ਸਾਂਝੀ ਕੰਧ ਉਤੋਂ ਦੀ ਸਹੁਰੇ ਦੀ ਪੱਗ ਦਿਸੀ। ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਖਿਲਰੀਆਂ ਸੁਲਾਂ ਨੇ ਲੁੱ-ਲੁੱ ਮੁੜ ਪੱਛ ਦਿੱਤਾ। ਬਲੌਤਾਂ ਫੇਰ ਮੰਜੀ 'ਤੇ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਗਿਆਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਵਚਨ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ।

ਜਿਦੋਂ ਉਹ ਵਿਆਹੀ ਆਈ ਸੀ ਉਹਦੀ ਸੱਸ ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਈ ਉਹਨੂੰ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਿਹਣਾ ਉਹਦਾ ਦਾਜ ਦਾ ਸੀ। 'ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸਿਗਲੀਗਰ ਸੀ, ਜਾਏਖਾਣਿਆਂ ਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਬਾਂਕਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮੱਥੇ ਮਾਰੀ...। ਨਿਰੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੋਲੀ 'ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਚੱਟਣੈ।' ਬਲੌਤਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਉਸ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਜਿਹਾ ਮਿਹਣਾ ਭਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ

ਪਰ ਆਂਢਣਾਂ-ਗੁਆਂਢਣਾਂ ਕੋਲ ਕੀਤੀਆਂ ਉਹਦੀਆਂ ਬਦਖੋਈਆਂ ਦਾ ਬਲੌਤਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਬਲੌਤਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰੇ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਉਹ ਅਣਬੱਕ ਹੋ ਕੇ ਕਰਦੀ। ਦਸਾਂ ਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਂਦੀ, ਅੱਠ-ਸੱਤ ਪਸ਼ੂ ਸਾਂਭਦੀ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਗਲ ਮੇਲਾ ਕੱਪੜਾ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੀ, ਘਰ ਨੂੰ ਕੁਚੇ ਰਿਤਕਣੇ ਵਾਂਗ ਲਿਸ਼ਕਾਈ ਰੱਖਦੀ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਉਹਦੀ ਸੱਸ ਦੇ ਮਿਹਣੇ ਵੱਧਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹਦਾ ਚਿੱਤ ਭੈੜਾ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਹ ਜਦੋਂ ਆਨੀ-ਬਹਾਨੀ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਮੰਦਾ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਬਲੌਤਾਂ ਦਾ ਸਬਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ।

ਇੱਕ ਰਾਤ ਉਸ ਗਿਆਲੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਪਰ ਗਿਆਲਾ 'ਤੀਵੀਆਂ' ਵਰਗਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਬੜੀ ਨਰਮੀ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, "ਮੈਂ ਜਿਉਂ ਜੰਮਿਆਂ ਕਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ। ਜੇ ਤੂੰ ਅੱਗੋਂ ਬੋਲ ਪਈ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਰੱਖੀ ਰਖਾਈ ਖੂਹ 'ਚ ਪੈ ਜਾਏਗੀ। ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਜੋ ਜੀ ਆਵੇ ਉਹ ਕਰ ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਮੂਹਰੇ ਨਾ ਬੋਲੀ - ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਬੋਲੀ।"

ਤੇ ਗਿਆਲੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਮੂਹਰੇ ਨਾ ਬੋਲਣ ਦਾ 'ਵਚਨ' ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਇਹ 'ਵਚਨ' ਬਲੌਤਾਂ ਨੂੰ ਇੰਜ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚਾਣਚੱਕ, ਰਮਦੀ ਪੈਲੀ ਵਿਚ ਪੈਦੇ ਮੋਘੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਕਰੀਰ ਦੀ ਕੋਈ ਢਿੰਗਰੀ ਅੜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ...ਤੇ ਉਹਦਾ ਅੰਦਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਪੈਲੀ ਵਾਂਗ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੱਕਣ ਤੇ ਫੇਰ ਤਿਤਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਦਿਨੋਂ ਉਹਨੂੰ ਏਡਾ ਤਰਸ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਨਿਆਇਆਂ ਵਾਂਗ ਉਹਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਲੁਕਾ-ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਰਹੀ ਸੀ - ਤੇ ਉਹਦਾ ਇਹ ਤਰਸ ਏਡਾ ਮੋਹ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗਿਆਲੇ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਦਿਓਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ। ਉਹਦੀ ਦਰਾਣੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਭਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਲੌਤਾਂ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ-ਖੂੰਹਦਾ ਉਕਰ ਵੀ ਮੁੱਕ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਲੇ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਅੱਡ ਹੋਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਭਰਾ ਨੇ ਉਹਦੀ ਤੀਵੀਂ ਤੇ ਸੌ ਸੌ ਉਝਾਂ ਲਾ ਕੇ ਤੇ ਉਹਨੂੰ 'ਰੰਨ ਦਾ ਗੋਲਾ' ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਘਰੋਂ ਨਾ ਕੱਢਿਆ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਅੱਡ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਅੱਡ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਵੀ

ਗਿਆਲੇ ਨੇ 'ਤੀਵੀਆਂ ਵਾਲੀ' ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਪਿਉ ਨੇ ਹਿੱਸੇ ਆਉਦੀ ਪੂਰੀ ਪੈਲੀ ਵੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਹੜੀ ਦਿੱਤੀ ਉਹ ਵੀ ਬਾਕੀ ਨਾਲੋਂ ਰੱਦੀ, ਮਾਰੂ ਤੇ ਝਾੜ-ਮਲਿਆਂ ਵਾਲੀ। ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਪੰਜਵਾਂ ਡੀਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਈ ਵੰਡ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਬਲਦ ਦੋਵੇਂ ਹਾਰੇ ਤੇ ਸੰਦ ਉਹ ਫੜਾਏ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਲੌਤਾਂ ਦੇ ਪੇਕਿਆਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ, ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਅੱਧਿਓਂ ਬਹੁਤੇ, ਰੱਖ-ਰਖਾ ਲਏ। ਗਿਆਲਾ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਬਲੌਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਦਿੱਤੇ 'ਵਚਨ' ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸਬਰ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ।

ਤੇ ਹੁਣ ਗਿਆਲਾ ਵਰ੍ਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸਬਰ ਦਾ ਘੁੱਟ' ਭਰਦਿਆਂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਬਾਰੂਵਾਂ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ - ਓਹੋ ਬਾਰੂਵਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਵਰ੍ਹੇ ਆਖਦੇ ਨੇ ਰੂੜੀ ਦੀ ਵੀ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਧ-ਢੱਠਾ ਘਰ ਓਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸੀ - ਪੱਕੀ ਤਾਂ ਕੀ ਕੱਚੀ ਇੱਟ ਵੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੁਆ ਸਕੇ। ਓਹੋ ਖੁਰਲੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਜੇਠ ਗਾੜ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬੱਧੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਧੁੱਪ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਖੁਰਲੀ ਉਤੇ ਪਾਇਆ ਪੁਰਾਣਾ ਛੱਪਰ ਵੀ ਓਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਵੇਂਹਦਿਆਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪ ਹੋਂਕਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ, ਪਿਛਲੀ ਸਬਾੜ ਵੀ ਓਵੇਂ ਮੀਹਾਂ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਘਰ ਵਾਹ ਲੱਗਦੀ ਬਲੌਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੁਆਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਪਰ ਨਿਰੀ ਉਹਦੀ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਖੇਚਲ ਨਾਲ, ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਕਾਠ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਦਾ। ਅੱਡ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਭਾਰੀ ਮੱਝ ਖਰੀਦੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਨਰੋਆ ਬਲਦ ਲਿਆ ਸੀ। ਗੱਡੇ ਦੀ ਜੋੜੀ ਵੀ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਬੁਜਲੀਆਂ ਲੁਆ ਕੇ ਉਖੜੇ-ਹਿੱਲੇ ਗੱਡੇ ਨੂੰ ਠਿੱਬੇ ਛਿੱਤਰ

ਵਾਂਗ ਗਿਆਲਾ ਧੂਹੀ ਫਿਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਠਠੇ ਨਾਲ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੱਡੇ ਨੂੰ 'ਗਿਆਲੇ ਦੀ ਨਗੋਰੀ ਗੱਡ' ਆਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਹ ਗਿਆਲਾ ਵਰ੍ਹੇ ਉਹ ਸੱਸ ਸਹੁਰੇ ਤੇ ਸ਼ਰੀਕ ਦੀਆਂ ਤੱਤੀਆਂ-ਠੰਢੀਆਂ ਸੁਣਦੀ ਰਾਗੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨੇ ਗਿਆਲੇ ਦੇ 'ਵਚਨ' ਦੀ ਅੜਾਈ ਕਰੀਰ ਦੀ ਢਿੰਗਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਟੁੱਟਣ ਦਿੱਤੀ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ-ਲੱਗ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਸਾਰਾ ਨਿੱਕ-ਸੁੱਕ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਉਕਾ ਰੁਕ ਗਿਆ ਸੀ...ਉਹਦਾ ਅੰਦਰ ਏਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਸੋਕੇ ਨਾਲ, ਖੱਖੜੀ ਵਾਂਗ ਪਾਟ ਚੱਲਿਆ ਸੀ...ਤੇ ਪਾਣੀ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਏਨਾ ਜ਼ੋਰ ਮਾਰਦਾ ਕਿ ਢਿੰਗਰੀ ਟੁੱਟਣ-ਟੁੱਟਣ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਸੀ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜੋ ਆਹੰਦੇ ਸਨ ਸੋ ਆਹੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਉਹਦੀ ਸੌਂਕਣ ਵਰਗੀ ਦਰਾਣੀ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਆਰ੍ਹਾਂ ਲਾਣੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਟਦੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੇਹੋ ਜੇਹੇ ਗਏ ਘਰ ਦੀ ਉਹ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਬਲੌਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਮੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਚਾਂਭੜਾਂ ਪਾਉਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਬਲੌਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਆਣਾ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਪਿੱਛੇ ਰੋਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ। ਗਿਆਲਾ ਤੇ ਬਲੌਤਾਂ ਜਦੋਂ ਉਚਾ ਬੋਲਦੇ, ਉਹਦਾ ਅੰਦਰ ਜਿਵੇਂ ਠਰ ਜਾਂਦਾ, ਕੰਧ ਨਾਲ ਕੰਨ ਲਾ ਲਾ ਉਹ ਬਿੜਕਾਂ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਰੱਤੀ ਭਰ ਗੱਲ ਦਾ ਪਹਾੜ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਅਗਵਾੜ ਵਿਚ ਗਾ ਦਿੰਦੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਲੌਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਦਰਾਣੀ ਦਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਵੈਰ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਚਾਣਚੱਕ ਉਹਦੀ ਦਰਾਣੀ ਦਾ ਪਿਉ ਸੱਜਰੀ ਸੂਈ ਝੋਟੀ ਬੰ ਨੁ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੀ ਗੁਆਂਢਣ ਬਚਿੰਤੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆ ਕੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਸਿਧਾ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਦੇ ਉਸ ਕੰਧ ਉਤੋਂ ਦੀ ਟੇਢੀ ਅੱਖ ਝਾਕਦਿਆਂ ਬਲੌਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਰੱਬ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸਭ ਕੁਝ ਐ - ਸਤ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸੀ ਹਥਨੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ, ਬਾਪੁ ਕਹਿੰਦਾ 'ਬੱਚਾ, ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਜੀ ਕਰਦੈ ਲੈ ਜਾ'...ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁੱਜੇ ਫੜ ਕੇ ਲੱਸੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦਰ-ਦਰ ਨਾ ਤੁਰੇ ਫਿਰਾਂਗੇ।"

ਤੇ ਓਦੋਂ ਬਲੌਤਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਪਈ ਸੀ। ਦਰਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੇਕਿਆਂ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਸੀ। ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵੀ ਉਹਦਾ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਕਰ ਸੀ, ਤੇ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਲੌਤਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਡੀ-ਪਲਪੀਹੀ ਈ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।

ਬਲੌਤਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਓਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਇਆ, 'ਜੇ ਉਹ ਵੀ ਸਰਦੇ-ਪੁਜਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਧੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਦਰਾਣੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੱਝ ਲਿਆ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਤੇ ਆਹ ਆਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨੂੰ ਨਾ ਝੱਲਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਪਰ ਉਹਦੇ ਗਰੀਬ ਮਾਧੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਤੋੜ-ਸਿਰ ਦੇ ਲੀੜੇ ਦੇਣ ਜੋਗੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਤੇ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ ਓਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਦਰੀ ਲੱਗੀ ਸੀ।

ਫੇਰ ਪਾਣੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ। ਕਰੀਰ ਦੀ ਢਿੰਗਰੀ ਦੇ ਬਲ ਤੋਂ ਵਧੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਪਰ ਢਿੰਗਰੀ ਦੇ ਪਾਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਨਿੱਕ-ਸੁੱਕ ਨੇ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਇਹਨੂੰ ਟੁੱਟਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਲੌਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਧੜਤੀ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਤਿਤਕਦੀ ਜਾਂਦੀ, ਘਾਹ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੀ ਭੁੱਜਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਬਲੌਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਨਿਢਾਲ ਹੋ ਕੇ ਪਈ ਰਹੀ। ਦਿਨ ਢਲੇ ਜਦੋਂ ਗਿਆਲਾ ਘਰ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਈ ਨੂੰ ਵੇਖ ਉਹਦਾ ਕਾਲਜਾ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਚਹੁ ਪਹਿਰਾਂ ਦੀ ਬਲੌਤਾਂ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ

ਬਹੁਤੀਆਂ ਈ ਡੂੰਘੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਤੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇੰਜ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲਜ ਮਲੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਚਿਹਰਾ ਤੇ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਹਲਦੀ ਵਰਗੇ ਪੀਲੇ ਹੋ ਗਏ ਲੱਗਦੇ ਸਨ।

ਗਿਆਲਾ ਨਿਮੋਝੁਣਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਖੁਰਲੀ ਉਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਤੇ ਪਿੰਠ ਬੜੀ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਕਸੌਲੀ ਦੇ ਦਸਤੇ ਦੇ ਸਿਰੇ ਉਤੇ ਮੱਥਾ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਘੋਰ ਚੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗ ਉਹਨੂੰ ਬਲੌਤਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਕਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਤੋਂ ਕੁੱਲ ਚੌਦਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਝਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਝੱਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਦੁੱਧ ਵਰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਮੋਮੀ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ 'ਗੁੰਡੀ ਵਰਗੀ' ਉਸ ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਘੁਟਵਾਂ ਹੱਥ ਵੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਮੌ ਮੇਲੀ ਹੋ ਜਾਏ... ਮਤੇ ਕਿੱਤੋਂ ਮਚਕੋੜੀ ਜਾਏ।

ਜਦੋਂ ਗਿਆਲੇ ਨੇ ਸਿਰ ਉਤਾਰ ਚੁੱਕਿਆ, ਸਾਹਮਣੇ ਜੁਟਰੀਆਂ ਖਿਲਾਰੀ ਫਿਰਦਾ ਮਾਘੀ ਉਹਨੂੰ ਦਿਸਿਆ। ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਰੱਜਿਆ ਉਹ ਝੁਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਗਿਆਲੇ ਨੂੰ ਖੁਰਲੀ ਉਤੇ ਇੰਜ ਉਦਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇਖ ਉਸ ਅੱਡੀਆਂ ਉੱਕ ਕੇ ਏਧਰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ ਉਚੀ ਸਾਰੀ ਆਖਿਆ, "ਸੁਣਾ ਬਈ ਜਨ-ਮੁਰੀਦਾ ਕਿਹੜੇ ਰੰਗਾਂ 'ਚ ਐਂ?'" ਉਹਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਖਰੁਵੀ ਤੇ ਬੇ-ਤਰਸੀ ਭਰੀ ਸੀ।

ਗਿਆਲਾ ਕਦੇ ਵੱਧ-ਘੱਟ ਉਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਿਆ। ਗਿਆਲਾ ਵਰ੍ਹੇ ਉਹਨੂੰ ਅੱਡ ਹੋਇਆਂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਕਿੰਨੇ ਵਾਰੀ ਉਹਦੇ ਏਸ ਅਲੱਬ ਸ਼ਰਾਬੀ ਭਰਾ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਮੰਦਾ ਬੋਲਿਆ ਸੀ, ਮਿਹਣੇ ਮਾਰੇ ਸਨ, ਰਤਕਾ-ਰਤਕਾ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ ਸਨ, ਬਲੌਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਗਿਆਲੇ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਕਦੇ ਓਏ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਖੀ - ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਸਭ ਪੀ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਸਬਾੜ ਦੇ ਪੁਰਛਾਵੇਂ ਪਈ ਬਲੌਤਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਗਿਆਲੇ ਨੂੰ ਇੰਜ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਸਵਾ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸੋਕੇ ਨਾਲ ਖੱਖੜੀ ਵਾਂਗ ਪਾਟਿਆ ਅੰਦਰ ਝੁਲਸਿਆ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅੱਗ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਵਰ੍ਹ ਗਈ ਹੋਵੇ।

ਬਲੌਤਾਂ ਉਠ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ ਪਰ ਦਿਉਰ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹਨੂੰ ਦਾਰੂ ਨਾਲ ਡੱਕਿਆ ਉਹਦਾ ਸਹੁਰਾ ਖੜੋਤਾ ਦਿਸਿਆ। ਮਾਘੀ ਹੱਸ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਆਪਣੀਆਂ ਮਰਨਊਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵੱਲ ਇੰਜ ਵੇਖਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨੂੰ ਲੈਣ ਆਏ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਦੁੜਾਂ ਵੱਲ ਵੇਂਹਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਉਹਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਸਹੁਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਹੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਮੰਜੀ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਬਹਿਣ ਲੱਗਿਆਂ, ਸਿਰ ਤੋਂ 'ਲਹਿ ਗਈ ਚੁੰਨੀ' ਉਸ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਈ।

ਤੇ 'ਵਚਨ' ਦੀ ਕਰੀਰ ਦੀ ਢਿੰਗਰੀ ਦਾ ਜਰਕਾਟਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਾ-ਰਾ ਪਾਣੀ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਮੋਘੇ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਸਣੇ ਟੁੱਟੀ ਢਿੰਗਰੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਨਿੱਕ-ਸੁੱਕ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਾਂਗ ਵਗ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਝੁਲਸੀਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਧੜਤੀ ਦੀਆਂ ਪੱਥਰ ਹੋਈਆਂ ਤ੍ਰੇੜਾਂ ਭਿੰਜ ਕੇ ਹੋਰ ਤਿਤਕ ਗਈਆਂ।

"ਤੇਰੀ..." ਉਹਦੇ ਸਹੁਰੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਇੰਜ ਬੈਠੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਚੀ ਸਾਰੀ ਗਾਲ੍ਹ ਕੱਢੀ, "ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕੰਜਰ ਦੀ ਬਣਾ ਛੱਡੀਏ ਵਹਿਲੇ! ਬੋਟੀ-ਬੋਟੀ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰੇ ਖਪਾ ਦੂੰ, ਹਵਾ ਨੂੰ ਨਿਕਲਣ ਦੇਣੀ ਭਲਾ ਕਿਤੇ ਭੁੱਲੀ ਫਿਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।"

ਪਰ ਅੱਜ ਬਲੌਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗ ਸਹੁਰੇ ਤੋਂ ਡਰ ਨਾ ਲੱਗਿਆ, ਨਾ ਉਹਨੇ ਚੁੰਨੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਿਰ ਧਰੀ, ਨਾ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਸਹੁਰੇ ਵੱਲ ਓਦੋਂ ਬਿਤਰ-ਬਿਤਰ ਝਾਕਦੀ ਰਹੀ।

"ਕੀ ਗੱਲ ਐਂ?" ਪਿਉ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਿਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਘੀ ਨੇ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਪਿਉ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਆਹ ਵੇਖ ਕੰਜਰਾਂ ਦੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਠਿੱਠ ਕੀਤੇ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਭ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਰ ਲੀਆਂ, ਹੁਣ ਆਹ ਕਸਰ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਇਹ ਵੀ ਕਰ ਲੀ। ਵਿਹਨੇ ਕਿਵੇਂ ਕੰਜਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬਿਸਰਮ ਹੋਈ ਬੈਠੀ ਐ...ਮੈਨੂੰ-ਗੰਡਸੀ ਫੜਾ ਕੇਰਾਂ ਉਰੇ, ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਭੁਗੜਾਂ ਧੰਦਾ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਸਿਆਪਾ ਮੁੱਕੂ।"

"ਤੂੰ ਕਾਹਨੂੰ, ਧੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲੱਕ ਲੋਣੈ, ਇਹ ਪੁੰਨ ਮੈਨੂੰ ਖੱਟਣ ਦੇ, ਨਾਲੇ ਵਿਚਾਰੇ ਸਾਡੇ ਬਾਈ ਦੀ ਗੜ ਹੋ ਜੂ...ਹਿਹ ਕਰੀਡਲ ਲਾਹ ਈ ਦੇਈਏ ਅੱਜ ਇਹਦੇ ਗਲੋਂ।" ਮਾਘੀ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ।

ਤੇ ਫੇਰ ਖੁਰਲੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹਨੇ ਕੰਧ ਉਤੋਂ ਦੀ ਛਾਲ ਮਾਰੀ ਤੇ ਬਲੌਤਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਆ

(ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ ਜਾਰੀ)

... ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ !

ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼-7

ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਆਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਰਾਜ-ਸੱਤਾ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਗ਼ਰੀਬ-ਮਜ਼ਲੂਮ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਸ਼ਠਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ 'ਅਜੀਤ'
ਫੋਨ: 91-98689-17739

ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਤਸੀਹੇ ਝਲਣੇ ਪਏ। ਕੋਈ ਲਾਲਚ, ਕੋਈ ਡਰ-ਭਉ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਡਗਮਗਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਵਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਗੀਰ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਲੋਂ ਲਾਹ ਆਪੋ ਵਿਚ ਉਲਝਾਉਣ ਦੀ ਚੱਲੀ ਗਈ ਚਾਲ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਦੀ ਭੇਜੀ ਜਗੀਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਆਚਰਣ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਪਿਆਰੇ ਹਨ। ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹ ਰਾਜ-ਸੱਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗੱਲ ਉਹੀ ਹੋਈ, ਜਿਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਚਾਲ ਉਲਟੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਆਪੋ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਕਜੁਟ ਹੋ ਸ਼ਕਤੀ ਪਕੜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਗੀਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁੜ ਜਬਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੁਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਸਿੱਖ, ਜੋ ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਸਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਜੰਗਲਾਂ-ਬੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ, ਜਾਬਰ ਹਕੂਮਤ ਲਈ ਸਿਰ-ਦਰਦ ਬਣਨ ਲੱਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਂਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਾਹ ਦੇ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਮੁਗ਼ਲ ਫੌਜ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਗਹਿਰੋਂ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਮੁਗ਼ਲ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀ ਹਾਰ ਹੋਈ,

ਸਗੋਂ ਉਸਦੇ ਨਾਮੀ ਸਿਪਾਹ-ਸਾਲਾਰ ਜਮਾਲ ਖਾਨ ਤੇ ਤਾਤਾਰ ਖਾਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਖਪਤ ਰਾਏ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਇਸ ਹਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਬੋਝਲਾ ਉਠਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੁਗ਼ਲ ਫੌਜ ਭੇਜ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ, ਉਥੇ ਹੀ ਲਖਪਤ ਰਾਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਜਸਪਤ ਰਾਏ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੁਰਾ-ਖੋਜ ਮਿਟਾਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਝੌਂਕ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਦੌਰ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ!

ਕਰੀਬ 3 ਸਾਲ ਸਿੱਖ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਇਕੱਠ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਧਰ ਬੀਤੇ ਲਗਭਗ ਅਠ੍ਹਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਨ 1738 ਈਸਵੀ ਦੀ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਕਰ ਵਜੋਂ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਪੰਥਕ ਹਿਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਇਥੇ ਇਹ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਜਿਹੇ ਇਕੱਠ ਕਰਕੇ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰੇ ਹਾਦਸਿਆਂ, ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਆਪਸੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਘੜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਉਹ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹੁਮ-ਹੁਮਾ ਕੇ ਪੁਜਣ। ਇਸ ਇਕੱਠ ਪਿਛੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖਾਲਸੇ ਵਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸੰਭਾਵਤ ਹਮਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ।

ਉਧਰ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਕਰ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਾ ਕੇ, ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ

ਇਕੱਠ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦੇਣਾ ਮੁਗ਼ਲ ਫੌਜ ਲਈ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਇਗਾ। ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ ਘੜੀ ਗਈ ਕਿ ਲਖਪਤ ਰਾਏ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇੜੇ ਰਾਮਤੀਰਥ ਪੁਜ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਅਚਾਨਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦੇਵੇ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਕ ਨਾ ਮਿਲੇ।

ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸੂਹੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਝਟ

ਹੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰਕਾਰੇ ਦੌੜਾ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਸੂਹ ਪੁਜ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲ ਕੂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੁੱਕ ਜਾਣ। ਪਰ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤਕ ਖਬਰ ਨਾ ਪੁਜ ਸਕੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜ ਗਏ। ਲਖਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਕਈ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਫਲਸਰੂਪ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਰੁਧ ਸਖਤ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੇ ਫੌਜ ਭੇਜ ਕੇ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਉਹ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਵੀ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਿਹਾ, ਉਲਟੇ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਰ ਦੀ ਰਕਮ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਕਰ ਦੀ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਵਾਇਦੇ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

ਇਹ ਉਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੇ

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸਾਥੀਆਂ-ਭਾਈ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਪਕੜ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਅਦਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕਟਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰਨ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ

ਅਸਹਿ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਜੱਲਾਦ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਕੱਟਣੇ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਜਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਉਗਲੀਆਂ ਦੇ ਪੱਟੇ ਕੱਟੇ ਗਏ ਫਿਰ ਹਥੇਲੀ ਤੇ ਗੁਟ ਆਦਿ। ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ:

ਪਹਲੇ ਉਗਲੀਯੋ ਪੱਟੇ ਕਟਾਏ।
ਫਿਰ ਮਧ ਗੰਢ ਤੇ ਬੰਦ ਛੁਡਾਏ।
ਫਿਰ ਉਗਲੀ ਤਿਥੀ ਵਾਰ ਕਟਾਈ।
ਫਿਰ ਪੈਰੋਂ ਸੇ ਬੀਣੀ ਛੁਡਾਈ।
ਚੰਡਾਲ ਚਾਹੇ ਫਿਰ ਮੋਢਯੋ ਲੁਹਾਈ।
ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਕਈ ਕਹੁਨੀ ਘੜਾਈ।
ਕਹੁਣਿਓ ਕਟਾਏ ਫਿਰ ਮੋਢਿਓ ਲੁਹਾਈ।
ਸਜੀ ਕਰਾਇ ਫਿਰ ਖਬੀ ਫੜਾਈ।
ਤਿਨ ਹੀ ਪੈਰਯੋਂ ਬੰਦ ਕਟਾਯੋ।
ਗਰ ਗਰ ਉਗਲ ਗੁਠੋ ਬਢਾਯੋ।
ਇਧਰ ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਧਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਡੋਲ ਹੋ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ,
ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਖ ਗੁਰ ਪੜ੍ਹਤੁ ਜੋ ਬਾਣੀ,
ਨਹਿ ਕੁਛ ਪੀੜ ਦੇਹ ਉਨ ਜਾਨੀ।
ਪਾਠ ਸੁਖਮਨੀ ਮੁਖੋ ਉਚਰੈ,
ਨਹਿ ਕਿਛੁ ਜਨਮੈ। ਨਹਿ ਕਿਛੁ ਮਰੈ।'
(ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਰੋਹ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਮਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਰ ਸਿੱਖ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਕ ਵੀ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਭਾਈ ਅਘੜ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਬਾਰੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਇਤਨਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਝਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਾਕਮ ਅਬਦੁਲ ਰਜ਼ਾਕ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰੁਧ ਫਤਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾ ਥਾਂ ਰਖਿਆ।

ਅਣਕਿਆਸਿਆ ਕਹਿਰ

(ਸਫਾ 23 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਦੇ ਨ ਚੇਤਿਓ
ਜਮਿ ਪਕੜਿ ਚਲਾਈਆ॥ ਪੰਨਾ-726
ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਦੇਇ ਵੈਰੀ ਹੋਏ
ਜਿਨੀ ਰਖੇ ਰੰਗੁ ਲਾਏ॥
ਅਗੇ ਦੇ ਜੇ ਚੇਤੀਐ
ਤਾਂ ਕਾਇਤੁ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥ ਪੰਨਾ-417
ਕੂਜਾ ਬਾਗ ਨਿਵਾਜ ਮੁਸਲਾ
ਨੀਲ ਰੂਪ ਬਨਵਾਰੀ॥
ਘਰਿ ਘਰਿ ਮੀਆਂ ਸਭਨਾ ਜੀਆਂ
ਬੋਲੀ ਅਵਰ ਤੁਮਾਰੀ॥ ਪੰਨਾ-1191
ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਕੇ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੱਤ ਸੁਝਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਦੇ ਗਲੋਬਲ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸੋਚ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਨਵਾਂ ਸਿੱਖ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਚਿੰਬੜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਬੂ-ਦੁਹਾਈ ਬਥੇਰੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, "ਆਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਘਿ ਪਿਛਾ ਫੇਰ ਨ ਮੁਹਭਤਾ।" (ਪੰਨਾ-1096) ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ "ਮਹਾਂਗਿਆਨੀ" ਨਹੀਂ ਸੰਭਲਣਗੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਜਾਣਗੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਹੀ ਕੁੱਝ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਬੂਤਰ ਵਾਂਗ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੀ ਸਦਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹੇ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਵਿਗੜਦਾ ਹੈ? ਬਥੇਰੇ ਲੋਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਧੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਾਚਣ ਤਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪਏ ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਗਰੀਬ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਬਾਨਣੂੰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ।

ਕਰੀਰ ਦੀ ਢਿੰਗਰੀ

ਗਿਆ। ਬਲੰਤੋ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਵੀ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਗਲੀ ਵਿਚ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਆ ਵੜਿਆ। ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗਿਆਲਾ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਆਉਂਦੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਤੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਹਿਮ ਗਿਆ।

...ਪਰ ਕਰੀਰ ਦੀ ਢਿੰਗਰੀ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਬਲੰਤੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁਝਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹਦੀਆਂ ਅੰਦਰ ਧੱਸੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਸੂਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਓਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਨੰਗੇ ਸਿਰ, ਉਸ ਖੂੰਜੇ ਪਿਆ ਘੋਟਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਲਕਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਚੀਕੀ, "ਆਓ ਮੇਰੇ ਪਿਉ ਦਾ ਸਾਲਾ, ਕਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਲੱਗਦੈ। ਸਣੇ ਓਤਮੇ-ਕੋਤਮੇ ਉਹਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਕੱਢ-ਲੂੰ ਜੀਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੱਥ ਵੀ ਲਾਇਐ।"

ਉਹ ਏਨੀ ਉਚੀ ਚੀਕੀ ਸੀ ਕਿ ਗਿਆਲੇ ਤੋਂ ਉਹਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪਛਾਣੀ ਨਾ ਗਈ। ਨਿਆਣੇ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗੇ ਤੇ ਡਾਡਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਗਿਆਲੇ ਦਾ ਪਿਉ ਤੇ ਮਾਘੀ ਵੀ ਕੁਝ ਸਹਿਮ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਉਹੋ ਤੀਵੀਂ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਕੰਧ ਬਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਖਾਦੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਖਰੂਵੇ ਬੋਲ ਤੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਸੁਣਦੀ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਦੇ ਕੂਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਕਾਲਕਾ ਮਾਈ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਘੋਟਾ ਚੁੱਕੀ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਹੋਈ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਾਬੀ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਓਪਰੀ ਲੱਗੀ ਸੀ ਪਰ ਅਗਲੇ ਪਲ ਹੀ ਸਰਾਬੀ ਅੱਖਾਂ, ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਡੂੰਘੀ ਗੱਲ ਸੋਚਿਆਂ ਹੋਰ ਕਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ। ਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪਿਉ-ਪੁੱਤ, ਉਸ 'ਕੰਜਰੀ ਤੀਵੀਂ' ਨੂੰ ਬਘਿਆੜ ਵਾਂਗ ਪਾਤਨ ਪੈ ਗਏ।

"ਬਲੰਤੋ!" ਗਿਆਲੇ ਨੇ ਕੂਕ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਤੇ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਭੱਜਿਆ। ਪਰ ਬਲੰਤੋ! ਹੁਣ ਕੌਣ ਬਲੰਤੋ! ਬਲੰਤੋ ਹੁਣ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਰੀਰ ਦੀ ਢਿੰਗਰੀ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਸੀ! ਗਿਆਲਾ ਅਜੇ ਉਹਦੇ

ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਪੜਿਆ ਕਿ ਬਲੰਤੋ ਨੇ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਮਾਘੀ ਵੱਲ, ਸਿਰ-ਮਦਾਨ ਭੱਜ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਦਿਆਂ, ਘੋਟਾ ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ ਉਤੇ, ਏਡੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਮਾਘੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਟੁੱਟੀ ਟਾਹਣੀ ਵਾਂਗ ਲਮਕਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸਹੁਰਾ ਅਗਾਂਹ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਘੀ ਵੱਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਪੈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਟੁੱਟਵਾਂ ਜਿਹਾ ਇੱਕ ਘੋਟਾ ਗਿਆਲੇ ਦੇ ਪਿਉ ਦੇ ਵੀ ਵੱਜਿਆ, ਉਹ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਪਿਛਾਹ ਭਉ ਕੇ, ਕੋਈ ਡਾਂਗ ਸੋਟੀ ਲੱਭਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਗਿਆਲਾ ਭੱਜ ਕੇ ਬਲੰਤੋ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਇਆ ਉਦੋਂ ਨੂੰ ਉਹ ਗੜਕੇ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਵਾਂਗ ਪੁੱਠੀ-ਪੈਰੀਂ, ਬੁਝਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਪਿਛਲੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਕੰਧ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਗ ਈ ਫੇਰ ਕਿਲਕਾਰੀ ਮਾਰੀ,

"ਹੁਣ ਆਓ ਕੋਈ ਸੱਗਾ-ਰੱਤਾ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਤਾਂ ਲੱਗ ਕੇ ਵੇਖੋ!...ਤੁਸੀਂ ਚੌਦਾ ਵਰ੍ਹੇ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰ ਸਾੜਿਐ - ਤੀਵੀਂ ਕਰਕੇ ਈ ਨਾ?...ਲੱਗੇ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਜੋ ਬੋਝੀ ਰੱਤ ਨਾ ਪੀ ਜਾਂ ਤਾਂ! ਨਾਲੇ ਸੱਦ ਲੋ ਹੁਣ ਬੋਝੀ ਅਹੁ 'ਫੂਲਕਿਆਂ ਦੀ ਧੀ' ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਨਿੱਤ 'ਰਾਜੇ ਮਾਪਿਆਂ' ਦਿਓ ਲਿਆ-ਲਿਆ ਕੇ ਹੱਥਣੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਸੀ!...ਤੁਸੀਂ ਗੰਦ ਦਿਓ ਭੁੱਖਿਓ, ਵੱਡੇ ਮਰਦਉ-ਪੁਣੇ ਵਾਲਿਓ, ਹੁਣ ਕੰਗਾਲਾਂ ਦੀ ਧੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੱਗ ਕੇ ਵੇਖੋ! ਵੇ ਮੈਂ ਚੌਦਾ ਵਰ੍ਹੇ ਬੋਝੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਗਰੀਬਣੀ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਪੱਛਦੇ ਰਹੋ! ਆਓ ਹੁਣ ਲੱਗੋ ਨੇੜੇ - ਤੀਵੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਤਾਂ ਵੇਖੋ ਵੱਡਿਓ ਸੂਰਮਿਓ...ਰੱਤ ਪੀ ਲੂੰ।" ਉਹਦਾ ਚਿਹਰਾ, ਪਲ ਦਾ ਪਲ ਇੰਜ ਲਾਲ ਸੂਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸੱਚੀ ਹੀ ਰੱਤ ਪੀ ਕੇ ਹਟੀ ਹੋਵੇ। ਡਰਦਾ ਕੋਈ ਉਹਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਲੱਗਿਆ।

ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰਾ ਅਗਵਾੜ 'ਕੱਠਾ' ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਲੰਤੋ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੰਜ ਘੋਟਾ ਚੁੱਕੀ ਖੜੋਤਿਆਂ ਤੇ ਅਵਾ-ਤਵਾ ਬੋਲਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਈ। ਕਈ ਜਿਹੜੇ

ਗਿਆਲੇ ਦੇ ਪਿਉ ਤੇ ਮਾਘੀ ਨਾਲ ਖਾਰ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਸਕੜੀਏ ਹੱਸਦੇ ਰਹੇ। ਇੰਦਰ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਜੀਹਨੇ ਆਪਣੀ ਸੱਠਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਏਡੀ ਬਿਜਰਮ ਤੀਵੀਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖੀ, ਸ਼ਰਮ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੀਵੀਂ ਇੰਜ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੀ ਉਹਤੋਂ ਜਰੀ ਨਾ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਤੇ ਚੌਧਰ ਦਾ ਦਬਾਅ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ।

"ਚੁੱਪ ਕਰਦੀ ਐ ਕਿ ਨਹੀਂ?...ਕੰਜਰਾਂ ਦੀ ਭੂਤਨੀ ਜੀ, ਕਿਤੋਂ ਮਸਤੀ ਐ!"

ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਅਗਾਂਹ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਓਵੇਂ ਕਿਲਕਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬਲੰਤੋ ਕੂਕੀ, "ਬਾਬਾ ਵੇਖੀ, ਐਵੇਂ ਆਵਦੀ ਪੱਗ ਲੁਹਾ ਬੈਠੋ! ਆਵਦੀ ਲੰਬਰਦਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਰੱਖ...ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੇਰਵੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਓਵੇਂ ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਪੰਚੇਤੀ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ ਸੀ...ਏਸੇ ਪਿੰਡ ਵਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਹੋਰ?"

ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਦੰਦਾਂ 'ਚ ਜੀਭ ਦੇ ਲਈ। ਤੇ ਫੇਰ ਚਾਣਚੱਕ ਪਾਸਾ ਈ ਪਰਤ ਗਿਆ। ਇੰਦਰ ਨੰਬਰਦਾਰ ਡੌਰ ਭੌਰੇ ਹੋਏ ਖੜੋਤੇ ਗਿਆਲੇ ਨੂੰ ਪੈ ਗਿਆ। "ਸਾਲਿਆ ਤੂੰ ਕੋਈ ਬੰਦੇ? ਆਹ ਬਾਂਦਰੀ ਜੀ ਐਨੀ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਾ ਛੱਡੀ ਐ, ਏਹੋ ਜੀਆਂ ਭੋਡਾਂ ਪਿਛੇ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੰਜ ਲਹੌਰੇ, ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਕੁੱਤਿਆ?"

ਤੇ ਪਲੋਂ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਲੋਕ ਬਲੰਤੋ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗਿਆਲੇ ਦੇ ਗਲ ਪੈ ਗਏ। ਚੂਹੇ ਪਿਛੇ ਪਈਆਂ ਇੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬੋਚ ਲਿਆ। "ਸਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ।"

"ਜੇ ਇਹਦੇ 'ਚੋਂ ਤਿੰਨ ਕਾਣੇ ਹੋਣ, ਤੀਵੀਂ ਐਨੀ ਸਿਰ ਕੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏ ਓਇ?"

"ਇਹ ਤਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਦੀ ਜੰਮਿਐ, ਤੀਵੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਨਿਕੰਮੇ ਸਾਲਾ।"

"ਮੇਰੀ ਤੀਵੀਂ ਐ ਕਰਦੀ ਜੇ ਮੈਂ ਵੱਢ ਕੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਖਪਾ ਦਿੰਦਾ ਸਾਲੀ ਨੂੰ।"

"ਤੀਵੀਂ ਕੀ ਬੋਲ ਜੇ ਓਇ! ਗੁੱਤੋ ਫੜ ਕੇ ਚਾਰ

ਸ਼ਿਵਚਰਨ ਜੱਗੀ ਕੁੱਸਾ*

ਮੇਰਾ 14 ਸਾਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਬੀਰ ਬੜਾ ਸੁਰਾਰਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਈ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਜਿਹੀਆਂ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, “ਡੈਡ ਕੁੱਤਾ ਲੈਣੈ!” ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਹੀ ਟਾਲਦਾ ਰਿਹਾ, “ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਘਰ ‘ਚ ਹੈਗੈਂ-ਹੋਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਈ ਨੂੰ!” ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੁਦਰਤੀ ਘਰ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫ਼ੋਨ ਆ ਗਿਆ, “ਪਾਪਾ ਮੈਂ ਟੈਸਕੋ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ-ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੋਗੇ ਪਲੀਜ਼?” ਖੈਰ, ਮੈਂ ਕਾਰ ਦੀ ਚਾਬੀ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਟੈਸਕੋ ਵਾਲੇ ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ ਦੇ ਕੋਲ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਕੁੱਤੀ ਦਾ ਪਟਾ ਜਿਹਾ ਫੜੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਖੁੜਕ ਗਈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ ਤੋਂ ਕੁੱਤੀ ਲੈ ਆਏ ਹਨ।

“ਇਹ ਕੁੱਤੀ ਕੌਣੀ ਫੜ ਲਿਆਇਆ ਉਏ?” ਮੈਂ ਕਾਰ ‘ਚ ਵੜਦੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਤਿਆ। “ਇਕ ਦੋਸਤ ਕੁੱਤੀ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਐ ਡੈਡ!” ਉਸ ਨੇ ਝਿਜਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਕੁੱਤੀ ਵੀ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪਟਰਾਈ ਬਣ ਮੌਜ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਸੀਟ ‘ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੇ ਕੁ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਜੀਭ ਨਾਲ ਚੋਟਿਆ। ਮੇਰ ਜਿਹੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਾਂਗ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਜਿਹਾ ਪਲੋਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ।

ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮੌਕੇ ਕੁੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਖਾਸ ਮੌਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਦੇ ਕੁੱਤੇ, ‘ਮੌਜੀ’ ਅਤੇ ‘ਮੌਤੀ’ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਰਗੇ ਕੱਤ ਕੁੱਤੇ! ਇਕ ਕੁੱਤੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ‘ਮੀਨਾ’ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਥਾਂ ਸੀ। ਇਕ ਖੂਹ ਵਾਲਾ ਖੇਤ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਵਾਢਾ ਵਾਲਾ ਖੇਤ ਵੱਜਦਾ ਸੀ। ਕੁੱਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਦੀ ਜੂਹ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਕੰਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਪਰ ਜਦ ਪਸ਼ੂ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਆ ਵੜਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਛੁੱਟ ਵੱਟ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਖੋਤੀ-ਗੋਤ ਭਜਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਿੰਡ ਵਾੜ ਕੇ ਆਉਂਦੇ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਛੋਟੀ ਕੀਤੇ ਸਿਆਣਾ ਪਸ਼ੂ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੜਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਫਸਲ ਵਿਚ ਵੜਨ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਮੌਜੀ ਹੋਰੀ ਉਸ ਦੇ ਗਿੱਟੇ ਲਗੂ-ਲਗੂਣ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਮੌਜੀ ਅਤੇ ਮੌਤੀ ਇੱਕੋ ਮਾਂ ਦੇ ਜਾਏ ਭਰਾ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਹਮ-ਉਮਰ ਵੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢ ਖੇਤ ਵਾਲਾ ਤਾਇਆ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਪਹੀ-ਪਹੀ ਤੁਰਿਆ ਖੇਤ ਨੂੰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਛੋਟੀ ਕੀਤੇ ਕੁੱਤੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ ਸਨ। ਭੌਂਕਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਸਨ। ਬੱਸ ਐਕਸ਼ਨ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਤਾਇਆ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਗੱਡੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪਿੰਡ ਗੋਤਾ ਮਾਰਦਾ ਸੀ।

ਆਉਂਦੇ ਤਾਏ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੁੱਤੇ ਕੰਨ ਚੁੱਕੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੀ ਜਾਇਆ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਟਿਉਬਵੈਲ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਅੱਠਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। “ਆਹ ਕੁੱਤੀ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਰੱਖੇ ਐ ਉਏ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣੈ?” ਤਾਇਆ ਬੜਾ ਅੱਖੜ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਬੋਲਣ ਚੱਲਣ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਹੀ ਅਕਲ ਸੀ। ਬੱਸ ਐਨੀ ਆਖਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਕੁੱਤੀਆਂ ਨੇ ਭਾਪ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੁਰਭਾਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੁੱਤਾ ਅਤੇ ਘੋੜ੍ਹਾ ਬੜੀ ਸਿਆਣੀ ਜਾਤ ਹੈ। ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮੌਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੌਡੇ ਤਾਏ ਦੀ ਹਿੱਕ ਨੂੰ ਜਾ ਲਾਏ। ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਮੌਤੀ ਕਰੋੜ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ‘ਬਾਡੀਗਾਰਡ’ ਬਣਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਰਿੱਛ ਜਿੰਡੇ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਪੌਡੇ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਏ ਦੇ ਆਪਣੇ ‘ਕੁੱਤੇ ਫੌਲੂ’ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਹ ਮਗਜ਼ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਖੜ੍ਹਾਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਕਾਪੀ ਪੈਨ ਸੁੱਟ ਕੇ ਉਠ ਖੜ੍ਹਿਆ, “ਤਾਇਆ ਜੀ-ਹੁਣ ਬੋਲਿਓ ਨਾ! ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਿਹੋ! ਨਹੀਂ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾੜ ਦੇਣਗੇ!” ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਬਰਦਾਰ ਕੀਤਾ। ਬੋਲਣ ਜੋਕਾਰ ਤਾਂ ਤਾਇਆ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦਾ ਬਲੱਡ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਟ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਠੱਕੇ ਦੀ ਮਾਰੀ ਬੱਕਰੀ ਵਾਂਗ ਕੰਬੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਮੌਜੀ ਦੇ ਚੁਪੇਤ ਜਿਹੀ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਮੌਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦਬਕਿਆ। ਆਦਮ ਕੱਦ ਕੁੱਤੇ ਮੇਰੇ ਬੜੇ ਹੀ ਆਗਿਆਕਾਰ ਸਨ। ਖੈਰ, ਮੇਰੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ‘ਤੇ ਮੌਜੀ ਨੇ ਤਾਏ ਦੀ ਛਾਤੀ ਤੋਂ ਪੌਡੇ ਚੁੱਕ ਲਏ ਅਤੇ ਦੋਨੋਂ ਕੁੱਤੇ ਬਕਰੈਣ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠ ਗਏ।

ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੌਤੀ ਅਤੇ ਮੌਜੀ ਦੇ ਉਪਰ ‘ਘੋੜ-ਸਵਾਰੀ’ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੰਨ ਫੜ

ਦਾਣਾ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ...

ਸਫਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ

ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਬੈਠ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣਾ, “ਉਏ ਕਮਲਿਆ-ਬੱਲੇ ਉਤਰ! ਇਹਦੀ ਢੁਹੀ ਤੋੜ ਦੋਗਾ!” ਜੇ ਕਿਤੇ ਮੌਤੀ ਅਤੇ ਮੌਜੀ ਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਏ ਪਸ਼ੂ ਬਾਰੇ ਨਾ ਪਤਾ ਚੱਲਣਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਕੇ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੀ ਆਖਣਾ, “ਚੱਕ ਮੌਤੀ!” ਬੱਸ ਐਨੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਵਾਧੂ’ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸੁਹਿਰਦ ਫੌਜੀ ਵਾਂਗ ਸਿਰਤੋੜ ਭੱਜਦੇ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਪਸ਼ੂ ਫਸਲ ‘ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਆਉਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੱਜਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਪੈਦੇ ਵੀ ਸਿਰਫ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਗਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਕੂਲੋਂ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਾਲਾ ਝੋਲਾ ਰੱਖ ਸਿੰਘ ਖੇਤ ਨੂੰ ਤੁਰ ਜਾਣਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਛੱਪੜ ਵਾਲੀ ਡੰਡੀ ‘ਤੇ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਦੋਨਾਂ ਕੁੱਤੀਆਂ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਭੱਜ ਕੇ ਆ ਕੇ ਮੇਰਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਗੋਡੇ ਲੱਤਾਂ ਚੱਟਦਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਖੇਤ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ। ਨਾਲ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭੈਅ ਖਾਂਦੇ ਸਨ।

ਮੀਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਊ ਕੁੱਤੀ ਸੀ। ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੱਢਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਭੌਂਕਦੀ ਸੀ। ਬੱਸ ਉਹ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਹੀ ਕੋਲ ਆ ਕੇ, ਨੀਵੀਂ ਜਿਹੀ ਪਾ ਕੇ ਪੂਛ ਹਿਲਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਹਾਂ, ਬੱਚੇ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕੌੜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ਤਾਂ ਚਾਹ ਦੀ ਚੁਸਕੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਮਜ਼ਾਜ਼ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ, “ਉਹਨੂੰ ਹਲਕਿਆ ਕੁੱਤਾ ਦੰਦ ਮਾਰ ਗਿਆ ਸੀ-ਅੱਜ ਕੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰੀ ਐ!” ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਚੱਕਰ ਆਇਆ, “ਬੇਨੂੰ ਕੀ ਪੜੇ ਬਈ ਉਹਨੂੰ ਹਲਕਿਆ ਕੁੱਤਾ ਦੰਦ ਮਾਰ ਗਿਆ ਸੀ?” ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਭੰਮੀਰੀਆਂ ਘੁੰਕੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, “ਹਰਨਾਮ ਦੱਸਦਾ ਸੀ!” ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਹਿਲਾਉਣ ‘ਤੇ ਹੀ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਬੇਜੁਬਾਨ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ, ਕਿੰਧਰਲੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਹੈ? ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਝੁੱਟ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

“ਕਿੱਥੇ ਮਾਰੀ ਐ?” ਮੈਂ ਬੌਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿੰਡੇ ਟਿਆਂਕੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਅੱਠ ਆਪਣੀ ਪਰਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ‘ਚ, ਕਣਕ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਕੋਲੋਂ!” ਚਾਚਾ ਬੜੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਕਰੋੜ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਬਾਰੂਦ ਬਣ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੀਰੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੌਤਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਚਾਹ ਵਾਲਾ ਡੋਲਣਾ ਰੱਖ ਸਿਰਤੋੜ ਮੰਡਲੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦੌੜ ਪਿਆ।

ਜਦ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੀਨਾ ਦੀ ਲਾਸ਼

ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਵੀ ਸੀ! ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਮਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਮ ਵੀ! ਮੌਜੀ ਅਤੇ ਮੌਤੀ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਬੱਚੇ ਸਨ। ਜਦ ਉਹ ਬੱਚੇ ਦਿੰਦੀ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਤੂੜੀ ਵਾਲੇ ਕੋਠੇ ‘ਚ ਹੀ ਦਿੰਦੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦਿੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੂੜੀ ਵਾਲੇ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਬੰਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਇਕ ਮੈਂ ਅਤੇ ਇਕ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ! ਹੋਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਵੜਨ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁਰਦੀ ਅਤੇ ਕਰੋੜੀ ਹੋਈ ਵੱਢਣ ਵੀ ਆਉਂਦੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਸਾਡਾ ਸੀਰੀ ਜੈਬਾ ਅੰਦਰ ਤੂੜੀ ਲੈਣ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਮੀਨਾ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੀਨਾ ਉਸ ਦੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਗਰ ਪੈ ਗਈ। ਉਹ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਭੱਜਿਆ ਆਵੇ, “ਜੱਗਿਆ ਬਚਾਈ ਉਏ ਛੋਟੇ ਭਾਈ-ਮੈਨੂੰ ਦੰਦ ਮਾਰੂ ਸਹੁਰੀ!” ਮੈਂ ਉਠ ਕੇ ਮੀਨਾ ਨੂੰ ਘੁਰ ਕੇ ਪੈਰ ਦੜਕਾ ਜਿਹਾ ਮਾਰਿਆ, ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਕੰਨ ਫੜ ਕੇ ਫਿਰ ਤੂੜੀ ਵਾਲੇ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਛੱਡ ਆਇਆ।

ਹਾੜੀ ਦੀ ਵਾਢੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਕੂਲੋਂ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬੇਬੇ (ਦਾਦੀ) ਨੇ ਚਾਹ ਦਾ ਡੋਲਣਾ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ, “ਤੂੰ ਖੇਤ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਈ ਐਂ ਪੁੱਤ-ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਚਾਹ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਜਾਹ-ਸਵੇਰ ਦੇ ਲੱਗੇ ਵੇ ਐ ਜਿਉਣ ਜੋਕਰੇ!” ਮੈਂ ਡੋਲਣਾ ਫੜ ਕੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਆਮ ਵਾਂਗ ਮੌਜੀ ਅਤੇ ਮੌਤੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਡੰਡੀ ‘ਤੇ ਹੀ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਖੇਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੀਨਾ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੀਨਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਦੇ ਵੀ ਭੱਜ ਕੇ ਡੰਡੀ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਖੇਤ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਤਿਕਾਰ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਪੂਛ ਹਿਲਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਚੱਟਦੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਮੀਨਾ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਦਿਸੀ। ਮੈਂ ਚਾਹ ਵਰਤਾਉਂਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਦੂਜੇ ਸੀਰੀ ਚਾਚੇ ਗਾਮੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਚਾਚਾ ਮੀਨਾ ਨੂੰ ਦੀਹਦੀ ਕਿਤੇ?”

“ਖੱਦਰ ਕੀ ਕਰਨੈ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ ਨੇ?” ਬੇਬੇ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

ਮੇਰਾ ਫਿਰ ਭੁੱਬ ਵਾਂਗ ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋਣ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

“ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੀਨਾ ਮਾਰ ‘ਤੀ-ਅਖੇ ਹਲਕਿਆ ਕੁੱਤਾ ਵੱਢ ਗਿਆ।” ਸ਼ਾਇਦ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਵਾ ਗਜ ਖੱਦਰ ਪਾੜ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਰੋਂਦਾ ਖੇਤ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਖੇਤ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਕਹੀ ਲਈ ਅਤੇ ਮੀਨਾ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਟੋਆ ਪੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਟੋਆ ਪੁੱਟਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜੈਬਾ ਕਣਕ ਵੱਢਣੀ ਛੱਡ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ, “ਪਰ੍ਹੇ ਹਟ ਛੋਟੇ ਭਾਈ, ਟੋਆ ਮੈਂ ਪੁੱਟਦੈ!” ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲਾਂਬੂ ਲੱਗ ਗਿਆ।

“ਬਾਈ ਜੈਬਿਆ, ਵਾਪਸ ਖੇਤ ਚਲਿਆ ਜਾਹ-ਨਹੀਂ ਆਹ ਕਹੀ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਟੋਟੇ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ!” ਮੈਂ ਟੋਆ ਪੁੱਟਦਾ ਪੁੱਟਦਾ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋਈ ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਹੰਝੂ ਮੇਰੀ ਹਿੱਕ ‘ਤੇ ‘ਤਰਿੱਪ-ਤਰਿੱਪ’ ਡਿੱਗੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੈਬਾ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਖੇਤ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੈਬਾ, ਮੇਜਰ ਅਤੇ ਚਾਚਾ ਗਾਮਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੀਰੀ ਚੱਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ‘ਬਾਈ’ ਜਾਂ ‘ਚਾਚਾ’ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਵੱਸੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਈ ਪਈ ਸੀ। ਮੀਨਾ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮੇਰੇ ਕਰੋੜ ਨੂੰ ਪੁਲੀਤਾ ਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਮੁੜ੍ਹਕੇ-ਮੁੜ੍ਹਕੀ ਹੋਏ ਨੇ ਟੋਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਖੱਦਰ ਦਾ ਟੋਟਾ ਵਿਛਾਇਆ। ਫਿਰ ਮੀਨਾ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਖੱਦਰ ਉਪਰ ਲਿਟਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਲਪੇਟਿਆ। ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਰੋਂਦਾ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਦਾ ਜਾਪ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਫੇਰ ਖੇਤੋਂ ਇਕ ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਡਾਹਣਾ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਫ਼ਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ‘ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਵਾਰਾ ਕੁੱਤੇ ਇਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੀ ਖੋਹ-ਖੁਰਾਬੀ ਨਾ ਕਰ ਜਾਣ। ਵੈਸੇ ਛੋਟੀ ਕੀਤੇ ਮੌਤੀ ਅਤੇ ਮੌਜੀ ਅਵਾਰਾ ਕੁੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿਚ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਸੁੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਮੀਨਾ ਦੀ ਕਬਰ ‘ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਤਖ਼ਤਪੁਰੇ ਸਕੂਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਾਫ਼ੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੈਨੂੰ ਕੰਠ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਾਂ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਭੁੱਬ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਬੇਬੇ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਦੁੱਧ ਵੀ ਨਾ ਪੀਤਾ। ਕਈ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਖੇਤ ਜਾਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਬੇਬੇ ਖੇਤ ਚਾਹ ਲਿਜਾਣ ਨੂੰ ਆਖਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਨਾਲ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ, “ਬੇਬੇ ਮੀਨਾ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋਟੀ ਲਿਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖੀ ਤੇ ਨਾ ਚਾਹ-ਮੈਥੋਂ ਕੋਈ ਮਰਜ਼!” ਬੇਬੇ ਮੇਰੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਕਈ ਵਾਰ ਖੁਦ ਵੀ ਗਿਲਾ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, “ਪੁੱਤ ਖਾਣੇ ਦਿਆਂ ਨੇ ਨਿੱਜ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਅਮਲੀ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਕਿੱਡੀ ਸੋਹਣੀ ਨਸਲ ਦੀ ਕੁੱਤੀ ਮਾਰ ‘ਤੀ!” ਬੇਬੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਫਿਰ ਰੋਣ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗਿਆੜੇ ਮੱਚਦੇ। ਸਮਾਂ ਪੈਣ ‘ਤੇ ਜਿੰਨਿਆਂ ਨੇ ਮੀਨਾ ਮਾਰੀ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਹਲਕੇ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਵੱਢਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਮੋਗਾ ਤੋਂ ਹਲਕਾਅ ਦੇ ਚੌਦਾਂ-ਚੌਦਾਂ ਟੀਕੇ ਧੁੰਨੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਉਣੇ ਪਏ! ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਇਕ ਸਜ਼ਾ ਸੀ!

ਹਫ਼ਤੇ ਕੁ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਖੇਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੌਤੀ ਅਤੇ ਮੌਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੀ ਡੰਡੀ

ਹਫ਼ਤੇ ਕੁ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਖੇਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੌਤੀ ਅਤੇ ਮੌਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੀ ਡੰਡੀ ‘ਤੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਗੋਡੇ-ਲੱਤਾਂ ਚੱਟਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਟਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਿਵੇਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਖੇਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ? ਮੈਂ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਥਾਪੜ ਕੇ, ਭੁੰਜੇ ਬੈਠ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤੋਰ ਲਿਆ।

‘ਤੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਗੋਡੇ-ਲੱਤਾਂ ਚੱਟਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਟਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਿਵੇਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਖੇਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ? ਮੈਂ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਥਾਪੜ ਕੇ, ਭੁੰਜੇ ਬੈਠ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤੋਰ ਲਿਆ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਭਰਿਆ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਖੇਤ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮੀਨਾ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਦਿਸਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੋਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹੌਲ ਜਿਹੇ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ। ਮੇਜਰ, ਜੈਬੇ ਅਤੇ ਚਾਚੇ ਗਾਮੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ‘ਬਾਹਰ’ ਆਉਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੈਂ ਮੀਨਾ ਦੀ ‘ਕਬਰ’ ‘ਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾਣਾ। ਕਬਰ ‘ਤੇ ਘਾਹ ਉਗ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੀਨਾ ਦੇ ਦਫ਼ਨਾਉਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਜਦ ਮੇਰੇ ਡੈਡੀ ਉਥੇ ਫਸਲ ਬੀਜਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੀਨਾ ਦੀ ਕਬਰ ਜਿੰਨੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਗੋਲ ਦਾਇਰਾ ਵਾਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਐਨੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਇਹ ਥਾਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਖਾਲੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ! ਮੇਰੇ ਡੈਡੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬੋਲਣੀ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਰਿਹਾ, ਉਤਨੀ ਥਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਣਬੀਜੀ ਹੀ ਰਹੀ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਗੇਂਦੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਰਿਹਾ, ਮੀਨਾ ਦੀ ਕਬਰ ‘ਤੇ ਗੇਂਦੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹਰ ਸਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੇ ‘ਬਾਹਰ’ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮੇਰੇ ਫ਼ੌਜੀ ਚਾਚੇ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਣ ਗਈ।

ਗੱਲ ਕਬੀਰ ਦੀ ਲਿਆਂਦੀ ਕੁੱਤੀ ਦੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਾਂ ਉਸ ਦਾ ‘ਮਿੱਮੀ’ ਸੀ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਖਾਣੇ-ਦਾਣੇ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਿੱਮੀ ਡੌਰ-ਡੌਰ ਜਿਹੀ ਝਾਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਬੀਰ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਹ ਵਾਹਵਾ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਬੀਰ ਸਕੂਲ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਸੱਜ ਵਿਆਹੀ ਵਾਂਗ ਕੰਬਲ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਲਕੋ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਕਬੀਰ ਦੇ ਆਉਣ ਤੱਕ ਖਾਣਾ ਵੀ ਨਾ ਖਾਂਦੀ। ਬੱਸ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਦੁੱਧ ਪੀ ਛੱਡਦੀ। ਮੇਰੇ ਘਰਵਾਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਰਡਨ ਵਿਚ ਜਾਂ ਗਾਰਡਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ‘ਕਿਰਿਆ-ਕਰਮ’ ਸੋਧ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਘਰਵਾਲੀ ਗਾਰਡਨ ਵਾਲਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ।

ਦੋ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਸਨ। ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਰਜ਼ਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲੀ ਕਾਪੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਟੀਕਿਆਂ ਵਾਲੀ। ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮਿੱਮੀ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੁਰੀ ਫਿਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਚੁਕਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕਬੀਰ ਤੋਂ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮਾਲਕਣ ਕੁੱਤੀ ਨੇ ਕੁਤੁਰੇ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਲਾਹਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿੱਡੀ ਬੇਰਹਿਮ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ? ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਮਿੱਮੀ ਇਕ ਜਾਨਵਰ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ! ਹੁਣ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਬਿਨਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਲਾ ਰਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਪਾਪ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਖੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਿੱਮੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਛੱਡਣ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਉਸ ਨੇ ਵਾਪਸ ਨਾ ਲਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੌਲ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਖੈਰ, ਕਬੀਰ ਨੇ ਫ਼ੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਕੁੱਤੀ ਆਪਣੀ ਕੁੱਤੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਮਿੱਮੀ ਨੂੰ ਕਾਰ ‘ਚ ਛੱਡਣ ਤੁਰ ਗਏ। ਮੈਂ ਕਾਰ ‘ਚੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਮਿੱਮੀ ਦਾ ਪਟਾ ਗੋਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਇਹਨੂੰ ਇਹਦੇ ਕੁਤੁਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅਜੇ ਨਾ ਵਿਛੋੜੋ-ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੋ-ਇਨਸਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬੇਰਹਿਮ ਨਾ ਬਣੋ!” ਤਾਂ ਗੋਰੀ ਕੁੱਤੀ ਨੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਕੇ ਮਿੱਮੀ ਦਾ ਪਟਾ ਫੜ ਲਿਆ। ਮਿੱਮੀ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਚੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਮੈਨੂੰ ਤੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਮੀਨਾ ਚੇਤੇ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਭਰ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਮਿੱਮੀ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੁੱਕਲ ‘ਚ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੇ ਕਬੀਰ ਭਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੇ!

*jaggikussa65@gmail.com

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਦਾ 23 ਸਾਲ ਦਾ ਈ ਰਹਿਣਾ ਏ

ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ 'ਤੇ

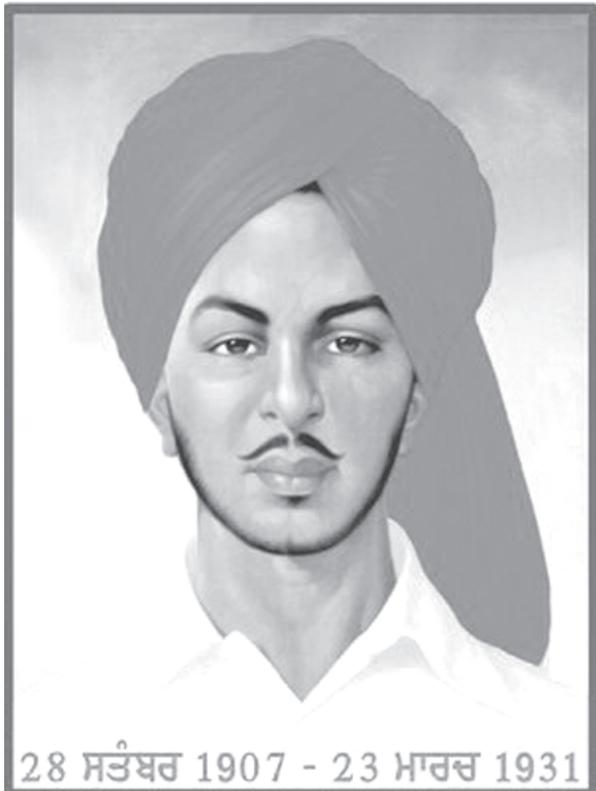
ਅਜੈ ਤਨਵੀਰ

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੁਨੀਆਂ ਰਹੇਗੀ, ਚੰਨ, ਤਾਰੇ, ਸੂਰਜ ਰਹਿਣਗੇ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਣ 'ਤੇ ਤਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਠੋਸ, ਨਿੰਗਰ, ਚੀਰਤੇ, ਚੀਕਣੇ ਅਤੇ ਚਟਾਨਾਂ ਵਰਗੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਅਸਫਲ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਜਦੋਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਕੌਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਪੀਘਾਂ ਪੈਣ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਹੁਲਾਰੇ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ; ਹੁਲਾਰੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਸ ਯੋਧੇ ਸੂਰਬੀਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਨਹੀਂ, ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਸੀ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ। ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਤੁਰ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਸਿਰ ਸਦਾ ਹੀ ਝੁਕਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੋਚ ਇਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰੁਕੀ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਤੁਰੀ ਤਾਂ ਰਾਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਬਣਦੇ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਏ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਾਕਤ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਲੱਗਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਜਿਸ ਫੁੱਲ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੌਡੇ ਤਿੱਖੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਫੁੱਲ ਉਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੋਹਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਧਰਮ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰੇ, ਮਹੱਬਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਵੇ, ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰੇ, ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਬਣੇ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਸੋਚ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਖੁੰਡਾ ਕਰੇ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਦਾ ਹੀ ਕਿਰਤੀਆਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿਟਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਦੇ ਹਾਂ; ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਾ ਉਸ ਵਕਤ ਹੀ ਚੁੱਕ ਸਕਾਂਗੇ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ

ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਾਂਗੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਲਹਿਰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੀ ਏ ਜਦੋਂ ਆਵਾਮ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਦੀ ਏ। ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਲੋਟੂਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਨਿੱਕਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਭਾਵੇਂ ਟੋਪੀਆਂ ਵਾਲੇ। ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਇਹ ਸੂਰਬੀਰ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਾਜ ਤੋਂ

ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਖੱਕ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣ: ਪਿੰਜਰੇ 'ਚ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਟਿਕਦੇ ਨਾ ਸ਼ੇਰ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਆ ਸ਼ੇਰ ਹੁੰਦੇ ਆ ਦਲੇਰ ਉਹਨੇ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਨੇ, ਜੜ੍ਹ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਿਲਾਈ।

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਰੁੱਖ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿੱਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਟਹਾਣੀਆਂ/ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਫਿਰਨਾ ਆਮ ਗੱਲ ਏ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਉਹ ਕੀਮਤੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਕਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੀਤੇ ਘੋਲ ਦਾ ਆਨੰਦ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚੀ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਸੋਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਕੰਮ ਜਦੋਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਕਈ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਕਿ ਉਹ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਗੱਡ ਰਿਹਾ ਏ। ਝੰਡੇ ਗੱਡਣੇ ਤਾਂ ਸੌਖੇ ਨੇ, ਝੁਲਦੇ ਰੱਖਦੇ ਔਖੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੁਲਦੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਏ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇਖੇ ਸਨ, ਉਹ ਅਜੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜਗਰਾਤੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਪਿਆਰ, ਅਣਖ, ਗੈਰਤ, ਜ਼ਮੀਰ ਘਰ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਦੇ ਵੀ ਦੋ-ਚਿੱਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸਾਂਡਰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁਟਣਾ, ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਛੋਟੇ ਫੈਸਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਕੱਟਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਰੁੱਖ ਦੇ ਬੀਜ ਐਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਿੱਲਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਰੁੱਖ ਹੋਰ ਜੰਮ ਪਏ ਹਨ। ਜੇ ਸੋਚ ਵਿਚ ਸ਼ੱਧਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਧੁੰਦਲੇ ਅਤੇ ਤਿੜਕੇ ਹੋਏ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਿਹਰਾ ਕਦੇ ਵੀ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਦਿਸ ਸਕਦਾ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਏ? ਨਹੀਂ! ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਏ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੌਕੀਆਂ ਭਰਨ ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਟੇਕਣ ਦਾ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ ਪਰ ਕੀ ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤਾ ਏ? ਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਜੇਲ੍ਹਾਂ, ਕਾਲ ਕੋਠੜੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੋਹਣੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਚੋਰਾਂ ਅਤੇ

ਗੱਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਗੱਦਾਰ ਦੇ ਮਹਿਲਾ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਹਣਤਾਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਾਬ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਸਦੀ ਏ। ਤਸਵੀਰਾਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ-ਬੜੇ ਫਰਕ ਦੀ ਗੱਲ ਏ, ਜੇ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹਦੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇ। ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭਾਲ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਕਰੇਗੀ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਐਨਾ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈਆਂ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਬਾਹਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੁਤਫ ਉਹ ਹੁਣ ਹੋਰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੋਚ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਤਿਆਰ ਨੇ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਏ। ਜਿਹੜੇ ਤਿਆਰ ਨੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ, ਵਿਚਾਰ, ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 1907 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1931 ਤੱਕ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਤੱਜ ਵੀ ਸਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਵਕਤ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ 1907 ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਪਿੱਛੇ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸੋਚ ਨੇ ਦੱਸਣਾ ਏ।

ਜਦੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੀ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਯੋਧੇ ਸੂਰਵੀਰਾਂ ਦਾ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਨਾ ਝੂਠ ਨਹੀਂ, ਸੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ:

ਬਹੁਤੀ ਉਮਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ,
ਭੱਥੇ ਵਿਚਲੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ।
ਭੁੱਲਿਓ ਨਾ ਕੁਰਬਾਨੀ
ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਵੀਰਾਂ ਦੀ।
ਰਾਜਗੁਰੂ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ
ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਣਾ।
ਉਧਮ ਭਗਤ ਸਰਾਭਾ
ਲਹੂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਚਾ ਲੈਣਾ।
ਕਦਰ ਪਾ ਦਿਓ ਲੋਕੋ
ਅੱਖ ਦੇ ਵਗਿਆਂ ਨੀਰਾਂ ਦੀ।

ਜਾ ਲਬ ਤਾਂ ਨੇਹੁ ਕਿਆ

ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਲਾਲਚ ਹੈ ਉਥੇ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅਸਲੀ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਤੁਕ, ਲਬ ਤ ਕੂੜਾ ਨੇਹੁ, ਵਿਚ ਇਸੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਥੇ ਲਬ ਦਾ ਭਾਵ ਲੋਭ, ਲਾਲਚ ਹੈ ਤੇ ਨੇਹੁ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਸਨੇਹ ਦਾ ਟੁੱਟਣਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪਿਆਰ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਲਬ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਾਹ ਪਾਉਣੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਨੇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਕੱਲਾ ਵੀ ਤੇ ਲਬ ਲੋਭ ਦੇ ਜੁੱਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ:

ਇਹ ਤਨ ਮਾਇਆ ਪਾਹਿਆ
ਪਿਆਰੇ ਲੀਤਤਾ ਲਬਿ ਰੰਗਾਏ॥
-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ
ਪੜਿਆ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ
ਜਿਸੁ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥
-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ
ਮਨੁਖੁ ਮੂਲਹੁ ਭੁਲਿਆ
ਵਿਚਿ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰ॥
-ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ
ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਪਰਜਾਲੀਐ
ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਆਧਾਰ॥ -ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ
ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਭ ਦਾ ਲਾਭ ਬੋਝ-ਚਿਰਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਨੇਹ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਬੋਝ-ਚਿਰੀ ਚੀਜ਼ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੂੜੀ ਅਰਥਾਤ ਝੂਠੀ, ਮਾਇਆਵੀ ਹੈ।
ਮਜ਼੍ਹੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਲਬ ਸ਼ਬਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ, ਹੋਰ ਦੇ ਅਰਥ ਵਾਲਾ ਲਬ ਹੋਰ ਹੈ ਜੋ ਫਾਰਸੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਤਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਲਬ ਸ਼ਬਦ ਅਸਲ ਵਿਚ ਲੋਭ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਭੇਦ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਬ ਲੋਭ ਜੁੱਟ ਦਾ ਇਕੱਲੇ

ਇਕੱਲੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਲਬ ਲੋਭ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਗਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਲੋਭ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਭੰਬਲਭੁਸਾ, ਬੌਦਲਾਹਟ; ਬੇਸਬਰੀ, ਤਾਂਘ, ਤੀਖਣ ਖਾਹਿਸ਼, ਤਤਫਣ, ਤਤਫ ਆਦਿ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬਣੇ, ਲਾਲਚ, ਲਾਲਸਾ ਆਦਿ। ਲੋਭ ਵੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਧਾਤੂ ਲੁਭ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਭੰਬਲਭੁਸੇ ਵਿਚ ਪੈਣਾ, ਬੌਦਲਾ ਜਾਣਾ, ਚਕਰਾ ਜਾਣਾ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਤਾਂਘ ਕਰਨਾ, ਲਾਲਸਾ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਕਸਿਤ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੁਸਲਾਉਣਾ, ਲਲਚਾਉਣਾ, ਲੁਭਾਉਣਾ, ਆਕ੍ਰਿਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਲੁਭਾਵਣਾ ਸ਼ਬਦ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਅਰਥ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣਾ, ਭਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਕ ਸ਼੍ਰੋਤ ਅਨੁਸਾਰ 'ਲੋਬੀਆ' ਅਰਥਾਤ ਲੁਭਾਵਣੀ ਦਾਲ, ਇਸੇ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਲੋਭ ਦੇ ਅੱਗੇ 'ਪ੍ਰ' ਅਗੇਤਰ ਲੱਗ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਭਨ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਲਲਚਾਉਣਾ' ਜਾਂ 'ਝਾਂਸਾ' ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਜੁਲਮ, ਕਹਿਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ 'ਲੋਹਤ' ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਇਸੇ ਦਾ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਲੋਹ ਸੀ। ਖਾਸ ਨਾਂ 'ਰਾਮ ਲੁਭਾਇਆ' ਕੀ ਰਾਮ ਨੇ ਲੋਭ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਲੁਭਾਵਣਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ? ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। 'ਰਾਮ ਪਿਆਰੀ' ਨਾਮ ਤੋਂ ਟੋਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਰਾਮ ਲਈ ਲੁਭਾਵਣਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਹੈ।

ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, "ਤੇਰੇ ਮੂੰਘ ਕਟਾਰੇ ਜੇਵਡਾ ਤਿਨਿ ਲੋਭੀ ਲੋਭ ਲੁਭਾਇਆ॥" ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੁਹਣੀ ਕੁਦਰਤ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਮਾਨੋ ਕਟਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਏਥੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਲੋਭ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਆਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਮਾਰ ਹੋ ਕੇ ਲੋਭ ਦਾ ਅਰਥ ਏਨਾ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਪੱਖ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਬਿਆ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।
ਪਰ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੀਆਂ ਸਕੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਪਿਆਰ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਅਰਥ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਉ, ਦੇਖੀਏ ਕਿਵੇਂ? ਨਵ-ਪੱਥਰ ਯੁਗ ਵਿਚ ਜਮੀਨ ਦੇ ਭੁਖੇ ਆਰਿਆਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੱਬਣੀ ਰੂਸ ਦੇ ਸਟੈਪੀ ਮੈਦਾਨਾਂ 'ਚੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਜਦ ਉਤਰ ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਦੱਬਣ ਪੂਰਬ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵੱਲ ਰਜੂਹ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਮੂਲ ਸੀ leubh, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ, 'ਪਰਵਾਰ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣਾ' ਆਦਿ। ਜਿਧਰ ਜਿਧਰ ਵੀ ਇਹ ਲੋਕ ਗਏ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਅਰਥ-ਪਰਛਾਈਆਂ ਵਿਚ ਹਲਕੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਂਦੀ ਗਈ। ਇਹੀ ਮੂਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਲੁਭ ਧਾਤੂ ਦਾ ਸੁਜਾਤੀ ਵੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸੇ ਮੂਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ lufu, ਜੋ ਬਦਲਦਾ ਬਦਲਦਾ ਲਵ (love) ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮਨੁਖ ਪਰਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਪੂਰਨ ਭਾਂਤੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉਥੇ ਉਥੇ ਰਹਿ ਗਏ ਜਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਗਏ, ਜਦ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ਪੂਰਾ

ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ! ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਲਵ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਕਰਮ ਨੂੰ ਲਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ (ਲੁਭਾਵਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਲੁਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ love ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵੀ ਜਨਮਦਾਤਾ ਬਣਿਆ, ਅਰਥਾਤ leave, ਜੋ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਬੜੀ ਅਣਹੋਣੀ ਗੱਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ leave ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਛੋਟ, ਖੁਲ੍ਹ ਦੇਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਜੋਂ ਆਏ ਜਿਵੇਂ ਜੋ ਕਹੀਏ, "I give you leave to...." ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ .... ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਦੂਜੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਜਿਵੇਂ ਰਾਂਝਾ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਏਥੇ leave ਦੇ ਭਾਵ love ਤੋਂ ਏਨੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਇਹ leave ਸ਼ਬਦ ਹੀ belief ਵਿਚ ਵੀ ਝਾਕਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ belief ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ, ਸਵੀਕਾਰਤਾ, ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਪਸ ਵਿਚ ਘਣੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਭਾਵ ਹਨ। ਕੀਟਸ ਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਹੈ:

If thou didst ever anything believe,
Believe how I love thee....
ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ believe ਸ਼ਬਦ belief ਤੋਂ ਬਣਿਆ, ਨਾ ਕਿ belief believe ਤੋਂ। ਯੂਰਪ ਦੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਿਆਰ ਲਈ ਇਸੇ ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਮਿਲਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਜਰਮਨ ਵਿਚ ਲੀਅਬ ਅਤੇ ਰੂਸੀ ਵਿਚ ਲੁਬੋਵ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ love ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਂਝ ਸਬੰਧੀ ਓਪਰੀ ਤੇ ਪੇਤਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮਨ ਕਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਵ (ਪ੍ਰੀਤ) ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ ਅਧੀਨ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਰੁਸਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ 'ਲਿਪਸਾ', ਜੋ ਇਕ ਹੋਰ ਧਾਤੂ ਲਬ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ love ਨਾਲ, ਜਦ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ love ਅਤੇ ਲਿਪਸਾ ਦਾ

ਸ਼ਬਦ-ਝਰੋਖਾ

ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ
ਫੋਨ: 734-454-4958

ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬੀ 'ਲਿਵ' ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਲਵ' ਦੀ ਧੁਨੀ-ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਲੋਭਨ ਵਿਚ ਆਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ।
ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰੋਮਨਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਅਗੇਤਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ 'ਸ'। ਇਹ ਅਗੇਤਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ s-leubmeant ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦਬੱਲ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ 'ਲ' ਧੁਨੀ 'ਨ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਲੂਣ ਦਾ ਨੂਣ ਜਾਂ ਲੰਘਣਾ ਦਾ ਨੰਘਣਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਤੀਨੀ/ਇਤਾਲਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ s-leub ਦਾ sneub ਵਿਚ ਪਲਟ ਜਾਣਾ ਵੀ ਏਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਤਾਲਵੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਦਬੱਲ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਲਾਤੀਨੀ sneub 'ਚੋਂ' ਸ' ਧੁਨੀ ਲੁੜਕ ਗਈ ਤੇ ਇਕ ਧਾਤੂ ਬਣ ਗਿਆ 'nub' ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਬਣ ਗਏ, connubial ਤੇ nuptial, ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਰਾਇਡਵਾਈਆਂ ਦਾ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਕਲਪ ਹੈ libido, ਅਰਥਾਤ ਕਾਮ-ਸ਼ਕਤੀ। ਫਰਾਇਡਵਾਈਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮਨੁਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚਾਲਕ ਸ਼ਕਤੀ। ਇਹ ਲਿਬੀਡੋ ਵੀ leubh ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛਮ ਇਸ ਲਿਬੀਡੋ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਦੀ ਇਕ ਮੂਲ-ਰੁਚੀ ਮੰਨਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪੂਰਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

“ਏ ਗਾਈਡ ਟੂ ਰੈਫਰੈਂਸ ਸੋਰਸਿਜ਼ ਇਨ ਪੰਜਾਬੀ” ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਦੁਰਲੱਭ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਖਾਣ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੋਤ ਸਾਮੱਗਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੜਕਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸ੍ਰੋਤ ਸਾਮੱਗਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਕੋਟਾਲਾਗ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਘੱਟ ਯਤਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਡਾ. ਐਮ. ਪੀ. ਸਤੀਜਾ, ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡਾ. ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ “ਏ ਗਾਈਡ ਟੂ ਰੈਫਰੈਂਸ ਸੋਰਸਿਜ਼ ਇਨ ਪੰਜਾਬੀ” ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸੂਰ ਜੋ ਸੀ, ਜੋ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਭੂਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਸੰਜੀਦਾ ਤੇ ਵਿਚਲਸਪ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਾਦ ਹੀ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਕ ਸਾਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਰੋਚਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਤੋਰਾਂ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਅਧਿਆਇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਹਨ। ਅਧਿਆਇ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਰਾਂ ਤੱਕ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ ਖੋਜੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਾਰੰਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਅੰਤਿਕਾਵਾਂ ਹਨ। ਅੰਤਿਕਾ ਨੰਬਰ 1 ਡਾਟਾ ਸ਼ੀਟ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਤਿਕਾ 2 ਵਿਚ ਨਿਰੀਖਣ ਅਧੀਨ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਇ ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤਾਂ, ਮਹੱਤਤਾ, ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਦਰਜੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰੀਤ ਦੀ ਹੱਡੀ ਜਿੰਨਾ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾਜ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ, ਕੋਟਾਲਾਗ, ਇੰਡੈਕਸਿੰਗ, ਐਬਸਟ੍ਰੈਕਟ, ਕੋਟਾਲਾਗ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਕੋਟਾਲਾਗ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ ਟਾਈਪ ਹਵਾਲਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼, ਡਿਕਸ਼ਨਰੀਆਂ, ਯੀਅਰ ਬੁਕਸ, ਹੋਡ ਬੁਕਸ ਅਤੇ ਬੁਕਲੈਟ, ਜੀਵਨੀ ਨੁਮਾ ਸ੍ਰੋਤ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਸ੍ਰੋਤ, ਡਾਇਰੈਕਟਰੀਆਂ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਜੀ ਕਿਸਮ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵਰਣਿਤ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਮਗਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿਸੇ ਨਰੇ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਕਤਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਅਧਿਆਇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਹਵਾਲਾ

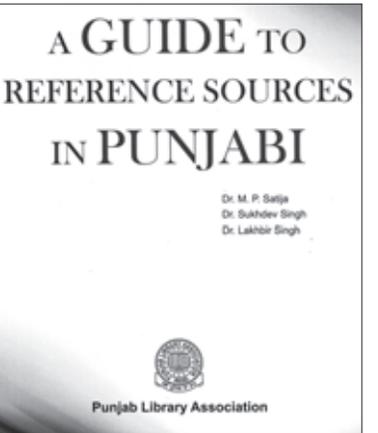
ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ 1849 ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲਾ ਪੜਾਅ, 1849 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ 1947 ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੜਾਅ ਅਤੇ 1947 ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁੱਢਲੇ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਸੱਤ ਹਿੱਸਿਆਂ-ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਕੋਸ਼, ਅਮਰ ਕੋਸ਼, ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੋਸ਼, ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼, ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼ਧਾਰਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੋਸ਼ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪੰਜਾਬੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋਸ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤਹਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼, ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼, ਸਮਅਰਥੀ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼, ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਕੋਸ਼, ਸਾਹਿਤ ਕੋਸ਼, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੋਸ਼, ਖਾਲਸਾਈ ਬੋਲੇ ਕੋਸ਼, ਵਿਸ਼ਾ ਆਧਾਰਤ ਕੋਸ਼, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੋਸ਼, ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼, ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬੀ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੋਸ਼, ਹਿੰਦੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼, ਰੂਮੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬੀ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬੀ-ਉਰਦੂ ਕੋਸ਼, ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਕੋਸ਼ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਅਤੇ ਅਖਾਣ ਕੋਸ਼ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਤੀਜਾ ਅਧਿਆਇ ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ ਸ੍ਰੋਤ, ਕੋਟਾਲਾਗ, ਇੰਡੈਕਸ ਸਰਵਿਸ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ ਸ੍ਰੋਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੌਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸੂਰਾਅਤ ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਕੋਟਾਲਾਗ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠ ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਟਾਲਾਗਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ; ਕੋਟਾਲਾਗ ਆਫ ਰੇਅਰ ਬੁਕਸ (ਪ੍ਰੋਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਮਾ), ਸਾਡਾ ਹੱਥ ਲਿਖਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ (ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ), ਕੋਟਾਲਾਗ ਆਫ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਿੰਟਡ ਬੁਕਸ ਆਫ ਪੰਜਾਬ (ਗਨੇਸ਼ ਗੌਰ), ਕੋਟਾਲਾਗ ਆਫ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੈਨੂ ਸਕ੍ਰਿਪਟਸ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ) ਆਦਿ। ਇੰਡੈਕਸਿੰਗ ਸਰਵਿਸ ਅਧੀਨ ਲੇਖ ਚੋਣਨਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੈਸ (ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ) ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ, ਲੋਕਲ, ਗੌਰਮਿਟ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਆਦਿ।

ਚੌਥਾ ਅਧਿਆਇ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ: ਪੰਜਾਬ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ। ਮੁੱਲ: 800 ਰੁਪਏ, ਸਫ਼: 297

ਵਿਸਤਾਰਪੂਰਵਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਇਨਸਾਇਕਲੋਪੀਡੀਆ ਆਫ ਸਪੇਸ ਸਾਇੰਸ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਰਾਈ), ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ: ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ (ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ), ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼ (ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ) ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼ (ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ) ਹਨ।

ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਣ ਕੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ 11 ਕੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ (ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਪੁਰੀ), ਰਾਸ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ: ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ (ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਰਸ), ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਕੋਸ਼ (ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ), ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਕੋਸ਼ (ਡਾ. ਹਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਪੰਜਾਬੀ

ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ (ਅਮਰਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਰਥ ਕੋਸ਼ ਜਾਂ ਬਿਜੋਰਸ ਅਧੀਨ ਅਨੇਕਾਰਥ ਕੋਸ਼ (ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ), ਸਮ ਅਰਥ ਕੋਸ਼ (ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮ ਅਰਥੀ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਅਰਥੀ ਤਿੰਨ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੋਸ਼ਾਂ ਅਧੀਨ 9 ਕੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੱਟ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖੌਤਾਂ (ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਪੈਨਸ਼ਨਰੀ), ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਾਣ ਕੋਸ਼ (ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ), ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਾਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣ (ਦੇਵਦਾਸ ਹਿੰਦੀ) ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਾਣ ਕੋਸ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਕੋਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਛੇਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਤ੍ਰੈ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ 34 ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼ਾਂ ਅਤੇ 5 ਤ੍ਰੈ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਸੱਤਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸਬੰਧੀ ਹੈ। 1928 ਵਿਚ ਟੈਕਸਟ ਬੁੱਕ ਕਮੇਟੀ, ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਭੂਗੋਲ, ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਕੋਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਅਰੰਭ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਉਨੀ ਸ੍ਰੋਤ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਕੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਅੱਠਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਧਰਮ ਨਾਮ ਸਬੰਧਤ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਸਬੰਧੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ 34 ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਨੌਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਨੈਚੂਰਲ ਸਾਇੰਸ, ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਸਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਤੇਰਾਂ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਗਿਆਰਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਜੀਵਨੀਆਂ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਤੇ ਸੰਖਿਅਕ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਲ ਗਿਆਰਾਂ ਸ੍ਰੋਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ ਦਾ 1964 ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤਾ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਕੋਸ਼’ ਪੰਨਾ 236 ‘ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਆਖਰੀ ਅਧਿਆਇ ਬਾਰਵਾਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ 30 ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕਣ ਕਾਰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ।

ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਜੋ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਉਨਤੀ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ

ਲੋੜ ਹੈ ਉਸ ਵੱਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿ ਗਏ ਖੋਜੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪੰਜਾਬੀ-ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਲਾਨਾ ਪੁਸਤਕ ਲੜੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ, ਐਟਲਸ, ਵਰਤਮਾਨ ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਨਿਰੁਕਤ ਕੋਸ਼ ਆਦਿ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ‘ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਅੰਤਿਕਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਿਚ ਡਾਟਾ ਸ਼ੀਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ੍ਰੋਤ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਠਾਰਾਂ ਨਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਅੰਤਿਕਾ ਵਿਚ 221 ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਨਿਰੀਖਣ ਲਈ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ-ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਦੋ ਲਿਪੀਆਂ-ਰੋਮਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਮਿਲਗੋਭਾ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲੇ ਪਾਠਕ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਰੋਮਨ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਡਾ. ਚਿਲਾਨਾ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅੱਜ ਕਲ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲਿਆਂ ਭਾਵੇਂ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦਰਜਾ ਅਜੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀਅਨ ਰਹੇ ਪ੍ਰੋ. ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਵਰਗੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਸਤਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰਮਦੇਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਰਮਦੇਵ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਤਕਾਲ ਟਰਸਟ ਨੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੇ ਹਨ।

-ਡਾ. ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਇੱਕ ਖਤ-ਮਹਿਮਾ ਅਪਰ-ਅਪਾਰ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ!

ਵਿਅੰਗ

ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਚਰਨੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ! ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਚਰਨੋਂ ਤਾਂ ਗਲ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ ਕਿ ਮੈਂ ਦਸਵਾਂ ਦਸੌਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂ ਭੇਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਹੋ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲੜ ਲੱਗ ਕੇ ਆਪਣਾ

ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬਦੇਸ਼ਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਫੋਨ: 604-537-9490

ਕੋਈ ਬੀਬੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾਲਵੇ! ਉੱਜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਲਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਾਜੀ! ਤੁਹਾਡੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਚਰਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਏਹਦੀ ਸਾਰੀ ਤਨਖਾਹ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ‘ਚ ਲਾ ਦਿਆਂ! ਫਿਰ ਸੋਚਦਾਂ, ਕਿਤੇ ਕਾਲਾ ਸੂਟ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰੋ. ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗੂੰ ਮੇਰਾ ਬਾਈਕਾਟ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ! ਕਦੇ ਕਦੇ ਚਿੱਤ ਕਰਦੈ, ਧੁੰਮੇ ਹੋਣਾਂ ਦੇ ਕੈਲੰਡਰ ਵਾਂਗੂੰ ਇਹਨੂੰ ਵੀ ਸੋਧ ਕੇ ਕੰਧ ‘ਤੇ ਟੰਗ ਦਿਆਂ! ਪਰ ਘਰੇਲੂ ਕਲੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਡੇ ਸੇਵਕਾਂ ‘ਤੇ ਇਥੇ ਵੀ ਅੱਜਕਲ ਭੀੜਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ! ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝਾੜੂਬਰਦਾਰ ਬਣੇ ਰਹੋ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਨਾਲ ਪਿੰਜਣੀਆਂ ਸਿੰਜਦੀਆਂ ਨੇ, ਬਾਅਦ ‘ਚ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਬੋਹੇ ਕਤਾਹ ਵਾਂਗੂੰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਨੇ! ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਜੂਠਾ ਖਾ ਲਿਆ, ਕਦੇ ਘਰੇ ਵਾੜ ਲੈਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਕਦੇ ਘਰ ‘ਚੋਂ ਛੋਕ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ! ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਲਾਵਾਂ ਵੇਲੇ ਪਾਠੀ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਨਾਲ ਕੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪੜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਸਿੰਘਣੀ ਚੰਡਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬਲੀ ਦੇ ਬੱਕਰੇ ਨੂੰ ਚੱਜ ਨਾਲ ਮਿਆਂਕਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

ਸਿਰਸੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਹੁਣ ਕੋਈ ਕਰੋ ਨਵਾ ਬਾਟਾ ਤਿਆਰ! ਤਾਂ ਕਿ ਭੇਡ-ਬੱਕਰੇ ਵੀ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਖੱਲ ਪਾ ਕੇ ਗਿੰਦੜ ਭਥਕੀਆਂ ਜੇਗੇ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਣ! ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਸੱਸ

ਤੁਹਾਡੀ ਬੜੀ ਪੱਕੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਟੀ.ਵੀ. ‘ਤੇ ਮੁੱਢ ਉਪਰ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖ ਆਪ ਵੀ ਨਾਲ ਧਾਰਨਾ ਪੜਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਐ, ‘ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਮੁੱਢ ਦਾ ਵਾਲ ਬਣ ਜਾਵਾਂ... ਜਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ...!’ ਅਜੇ ‘ਹੱਥ ਫੇਰਦੇ’ ਮੂੰਹ ‘ਚ ਹੀ ਹੁੰਦੈ! ਉਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਹੁਰਾ ਸਾਹਬ! ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ‘ਰਠੌਰ’ ਵਾਂਗੂੰ ਮੁੱਢ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਟੀ.ਵੀ. ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਢੋਲਕੀਆਂ-ਛੈਣਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਭਾਂਡੇ ਖੜਕਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ...ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਨੂੰ ਵੀ!

ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰਦੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਣੇ ‘ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਝੁਮ-ਝੁਮ ਕੇ ਗਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ, ‘‘ਹੋਇਆ ਉਮਰਾਂ ਦਾ ਦੂਰ ਹਨੇਰਾ! ਚਮਕ ਪਈ ਚੋਲੇ ਦੀ! ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ‘ਚ ਕਰ’ਲਾਂ ਬਸੇਰਾ! ਚਮਕ ਪਈ ਚੋਲੇ ਦੀ! ਬੋਲੇ ਸਾਰੇ...!’’ ਪਰ ਸਹੁਰਾ ਸਾਹਬ ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੰਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ‘‘ਬਸੇਰਾ ਚਰਨਾਂ ‘ਚ ਕਿਉਂ ਕਰਨੈ! ਚੋਲੇ ‘ਚ ਈ ਕਰ ‘ਲਾ!’’

ਵਾਗੂਰੂ! ਵਾਗੂਰੂ!! ਰੱਬ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੇ! ਪਰ ਨਨਮੁੱਖ-ਮਨਮੱਤੀਏ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ?

ਵੈਸੇ, ਲਾਈਵ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਰਾਹੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਜੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਇੰਜ ਲਗਦੈ ਜਿਵੇਂ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ! ਐਨਾ ‘ਕੱਠ!

ਕਿਧਰੇ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਰੁੱਖ ਵੱਢ-ਵੱਢ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਬਾਲਣ, ਕਿਧਰੇ ਨਵੇਂ ਬਣ ਰਹੇ ਡੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਬੱਜਰੀ-ਰੋਤਾ ਵਾਲੇ ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਟਰੱਕ! ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਬੱਠਲ ਕੜਾਹੀਏ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੈ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬੇਰੁਜਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜਗਾਰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ! ਤੇ ਓਧਰ ਰਸਦਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਆਉਂਦੇ ਟਰੱਕਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਲਗਦੈ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਜਪਾਨ ਦੇ ਭੁਚਾਲ ਪੀੜਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਾਸ਼ਨ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ!

ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਧੰਨ ਹੋ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਵੱਸ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ‘ਚ ਕੋਈ ਸੈਂਕੜੀ ਸਕੂਲ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਇੱਕ ਡੋਰਾ ਇੱਥੇ ਵੀ ਬਣਵਾ ਦਿਆਂ! ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਖਾਲੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਠਾਠ ਬਣਾ ਕੇ ਠਾਠਾਂ ਪਿਆ ਕਰਵਾ ਏ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਹਲੇ ਪਏ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਉਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ‘ਮੱਕੜ ਜਾਲ’ ਵਿਛਾ ਕੇ ਝੰਡੇ ਝੁਲਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ। ਨਾਲੇ ਬਾਦਲ ਕਿਆ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਪੇਂਡੂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਦਰੱਸਿਆਂ ‘ਚ ਦਾਖਲਾ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦੇ ਤਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਸਕਣ। ਨਹੀਂ, ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਕਾਨਵੈਂਟ ਸਕੂਲਾਂ ‘ਚ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਬਣ ਕੇ ਫਿਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਟੱਬ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਕਰਨਗੇ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ, ਮੇਰੇ 108 ਨੰ: ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਸਾਡੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦੇ ਅੱਠ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਬੇਸ਼ੱਕ, ਦੂਰ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਚੋਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ-ਘਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹੋ! ਕਈਆਂ ਦੇ ਤਾਂ...!! ਚਲੋ, ਉਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਦੇ ਫਿਰ ਸਹੀ! ਪਰ ਦੋਖੀ ਇੱਕ ਸੌ ਅੱਠ ਨੂੰ, ਅੱਠ ਨਾਲ ਤਕਸੀਮ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਦੇਖ ਲੈਣ, ਫੇਰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਪਾਵਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ।

ਹੂੰ! ਛੱਜ ਤਾਂ ਬੋਲੇ ਪਰ ਛਾਨਣੀ ਵੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਯੋਗੋ ਉਪਰ ‘ਧੰਨ ਧੰਨ ਬਾਬਾ 108 ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ’ ਲਿਖਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਉਜਾਂ ਕਸਦੇ ਹੋਏ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਫਿਰ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਹੀ ਕਿਆਸਅਰਾਈਆਂ ਲਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ‘ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਇੱਕ ਸੌ ਅੱਠ ਹੈ! ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬੀਬੀਆਂ...!’

ਚਲੋ, ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇੱਕੋ ਹੀ ਜੋਦਤੀ ਕਰਦਾਂ ਕਿ ਨਿਹੰਗਾਂ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਾਂਗੂੰ ਮਾਂਜੇ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ‘ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਚਰਨ ਕੌਰ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਸਕੇ! ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਪਵਿੱਤਰ ਦੇਹ ‘ਚ ਰਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਲਵਾਂ! ਭੰਗ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਵਰਗਾ, ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਦਾਸ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬਦੇਸ਼ਾ (ਸਰੀ, ਬੀ.ਸੀ.)

ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਦਾ ਸਦਾਬਹਾਰ ਅਦਾਕਾਰ ਧਰਮਿੰਦਰ

ਧਰਮਿੰਦਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਦੀਆਂ ਉਹ ਅਣਗਿਣਤ ਫਿਲਮਾਂ ਅੱਖਾਂ ਮੁਹਰੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਾਨਦਾਰ ਅਭਿਨੈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ ਛੱਡੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ 'ਡਰੀਮ ਹੀਰੋ' ਹੈ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੀ 'ਐਂਗਰੀ ਯੰਗ ਮੈਨ' ਵਾਲੀ ਦਿੱਖ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ 'ਹੀ ਮੈਨ' ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ 76ਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਵੀ ਫਿਲਮੀ ਸਫਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਕਾਰਨ ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਦਾਬਹਾਰ ਹੀਰੋ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 1960 ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ 'ਦਿਲ ਭੀ ਤੇਰਾ ਹਮ ਭੀ ਤੇਰੇ' ਨਾਲ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ (2011) 'ਯਮਲਾ ਪਗਲਾ ਦੀਵਾਨਾ' ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਫਿਲਮੀ ਸਫਰ ਦੀ ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਮਨਾਈ।

ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ 300 ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਤੇ 'ਸੋਲੇ', 'ਦੋਸਤ', 'ਜੁਗਨੂੰ', 'ਆਖੇ', 'ਚਰਸ', 'ਰਾਜਾ ਜਾਨੀ', 'ਸੀਤਾ ਅੱਰ ਗੀਤਾ', 'ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ', 'ਦਾ ਬਰਨਿੰਗ ਟਰੇਨ', 'ਵਤਨ ਕੇ ਰਖਵਾਲੇ' ਤੇ 'ਹਕੂਮਤ' ਜਿਹੀਆਂ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਬੜੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸੰਨੀ ਦਿਓਲ ਨੂੰ 'ਬੋਤਾਬ' ਤੇ ਬੋਬੀ ਦਿਓਲ ਨੂੰ 'ਬਰਸਾਤ' ਤੇ ਭਤੀਜੇ ਅਭੈ ਦਿਓਲ ਨੂੰ 'ਸੋਚਾ ਨਾ ਥਾ' ਰਾਹੀਂ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਸਫਰ 'ਤੇ ਤੋਰਿਆ।

8 ਦਸੰਬਰ, 1935 ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ

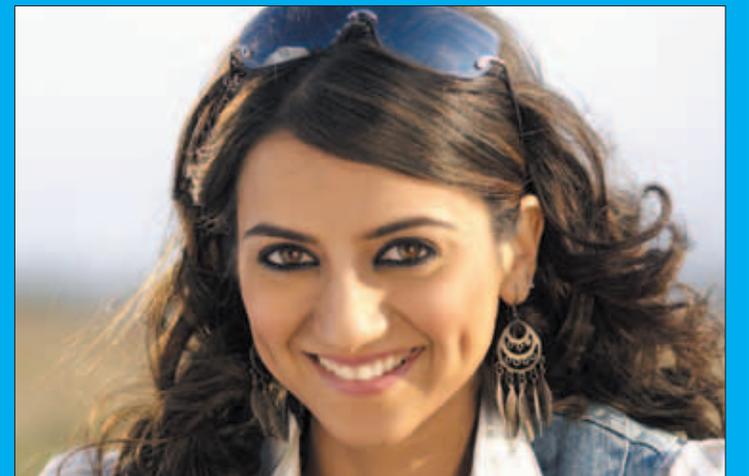
ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਕੁੱਖੋਂ ਜਨਮੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸਿਨੇਮੇ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਦੇਖਣਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁਪਨਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਮੋਤੀ ਸਿਨੇਮਾ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਦੇਖਣ ਬਦਲੇ ਬੱਸ ਦੇ ਕੰਡਕਟਰ ਦੀਆਂ ਗਾਲਾਂ ਵੀ ਖਾਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬੰਬਈ (ਹੁਣ ਮੁੰਬਈ) ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ ਵੀ ਇਕ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਫਿਲਮੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧਰਮੇਂਦਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਛਾ ਗਿਆ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਕੰਵਰ ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਧਾਂਕ 'ਧਰਮ ਭਾਅ ਜੀ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੰਮੀ।

ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਵਿਚ ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ 11ਵੀਂ ਫਿਲਮ 'ਆਈ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬੋਲ' ਨਾਲ ਪਛਾਣ ਮਿਲੀ ਜਿਹੜੀ 1964 ਵਿਚ ਆਈ ਸੀ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਬਦਲੇ ਸਹਾਇਕ ਹੀਰੋ ਲਈ 'ਫਿਲਮ ਫੇਅਰ ਐਵਾਰਡ' ਵੀ ਮਿਲਿਆ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਹਾਲੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਹਾਨੇਵਾਲ ਤੋਂ ਮੁੰਬਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ, ਫੇਰ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਆਖਰ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ 1966 ਵਿਚ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਆਈ ਫਿਲਮ 'ਫੂਲ ਔਰ ਪੱਥਰ' ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਗੱਡੇ, ਉਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰੀਨ ਹੀਰੋ ਲਈ

'ਫਿਲਮ ਫੇਅਰ ਐਵਾਰਡ' ਮਿਲਿਆ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਧਰਮਿੰਦਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਨਮਾਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਦਮ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਨਮਾਨ ਹੈ। ਬੀਕਾਨੇਰ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਸਿਆਸਤ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਨ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਮਜ਼ਾਹੀਆ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਮੁੰਬਈ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੱਝਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇੱਥੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਹਰ ਰਵਾਇਤੀ ਸੰਦ ਤੇ ਖੂਹ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਦਾ ਇਕੋ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਹੈ 'ਜੇ ਚੰਗਾ ਸਰੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਜੇ ਸਰੀਰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ'।

ਧਰਮਿੰਦਰ ਦੀ ਪਸੰਦੀਦਾ ਹੀਰੋਇਨ ਹੇਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ, ਮਾਲਾ ਸਿਨਹਾ ਤੇ ਜੈਪ੍ਰਦਾ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੀਰੋਇਨ ਹਨ। 1997 ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਫੇਅਰ ਪਾਸੋਂ 'ਲਾਈਫ ਟਾਈਮ ਅਚੀਵਮੈਂਟ ਐਵਾਰਡ' ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੀਰੋਇਨਾਂ (ਸੁੰਦੇਵੀ, ਜੈਪ੍ਰਦਾ, ਡਿੰਪਲ ਕਪਾਡੀਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸਿੰਘ, ਕਿਮੀ ਕਾਟਕਰ ਤੇ ਪੁਨਮ ਢਿੱਲੋਂ) ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਹੋ ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਸੰਨੀ ਦਿਓਲ ਦੀਆਂ ਹੀਰੋਇਨ ਵੀ ਰਹੀਆਂ।

ਅਦਾਕਾਰੀ ਬਣਿਆ ਕੁਲਰਾਜ ਦਾ ਜਨੂੰਨ

ਛੋਟੀ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਲਰਾਜ ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ 'ਚ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਜਨੂੰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਟੀ. ਵੀ. ਦੇ ਲੜੀਵਾਰ 'ਕਰੀਨਾ-ਕਰੀਨਾ' 'ਚ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਈ। ਇਹ ਲੜੀਵਾਰ ਖਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ 'ਜੰਨਤ' ਤੇ 'ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ' ਵਰਗੀਆਂ ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਮੀਰ ਕਾਰਣਿਕ ਵਲੋਂ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫਿਲਮ 'ਯਮਲਾ ਪਗਲਾ ਦੀਵਾਨਾ' 'ਚ ਬੋਬੀ ਦਿਓਲ ਦੇ ਆਪੋਜਿੱਟ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਸਰਾਹਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਲਮ 'ਚ ਉਸ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਸਾਹਿਬਾ ਤੇ ਕੁਲਰਾਜ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਵੀ ਉਹ ਸਾਹਿਬਾ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਕਾਫੀ ਦਮਦਮ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਕੋਮਲ ਪੱਖ ਵੀ ਸੀ। ਫਿਲਮ 'ਚ ਕਾਮੇਡੀ, ਮਸਾਲਾ, ਰੋਮਾਂਸ, ਐਕਸ਼ਨ ਸਭ ਕੁਝ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਸੀ। ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ 'ਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਹੱਸਣ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੁਲਰਾਜ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੈ।

ਕਾਜੋਲ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਿਵਾਰ

ਦੇਵਗਨ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਨੂੰਹ ਕਾਜੋਲ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਅਭਿਨੈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਵ-ਜਨਮੇ ਬੇਟੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਸੰਭਾਲ 'ਚ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਕਾਜੋਲ ਦੀ ਇਕ ਬੇਟੀ ਨਿਆਸਾ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। 36 ਸਾਲਾ ਕਾਜੋਲ ਬੇਟੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਜੇ ਦੇਵਗਨ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ, ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ ਹਨ।

ਅਜੇ ਦੇਵਗਨ ਦੀ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਅਜੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਕੁਮਾਰ ਮਾਂਗਟ ਕੋਲ ਹੈ। ਕਾਜੋਲ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਆਮਦ 'ਤੇ ਕਈ ਫਿਲਮਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਜੋਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਾਨਦਾਨ ਫਿਲਮੀ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਸ਼ੋਮੂ ਮੁਖਰਜੀ, ਮੰਮੀ ਤਨੂਜਾ, ਮਾਸੀ ਨੂਤਨ, ਦਾਦੀ ਰਤਨ ਬਾਈ, ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ, ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁਮਾਰ, ਜੋਆਏ ਮੁਖਰਜੀ ਤੇ ਰਾਣੀ ਮੁਖਰਜੀ ਕਾਜੋਲ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਨ। ਨਾਨੀ ਸੋਭਨਾ ਸਾਮਰਥ ਨੇ ਸਦਾਬਹਾਰ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚਿਆ ਹੈ।

1992 ਵਿਚ ਬੇਬੁਦੀ ਤੋਂ ਫਿਲਮੀ ਕੈਰੀਅਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਜੋਲ ਦੀ ਝੋਲੀ 'ਚ ਕਈ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਢੇਰ ਸਾਰੇ ਦੇਸੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਇਨਾਮ ਵੀ ਮਿਲੇ ਹਨ। 'ਪਿਆਰ ਕੀਆ ਤੇ ਡਰਨਾ ਕਯਾ', 'ਦੁਸ਼ਮਣੀ', 'ਦਿਲਵਾਲੇ ਦੁਲਹਨੀਆਂ ਲੇ ਜਾਏਂਗੇ', 'ਪਿਆਰ ਤੇ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ', 'ਕਭੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਭੀ ਗਮ', 'ਮਾਈ ਨੇਮ ਇਜ਼ ਖਾਨ', 'ਕੁਛ ਕੁਛ ਹੋਤਾ ਹੈ' ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ

ਕਈ ਫਿਲਮਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਵੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਕਾਜੋਲ ਆਮਿਰ ਖਾਨ, ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਤੇ ਪਤੀ ਅਜੇ ਦੇਵਗਨ ਨਾਲ ਕਈ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਨਜ਼ਰ ਆਏਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੱਖਣ ਦੀ ਇਕ ਅਧੂਰੀ ਫਿਲਮ ਤਾਂ ਉਹ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਕੇ ਹਟੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ 11ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਈਟ-2011

ਮਾਹੀਜੀਤ ਵਿਰਦੀ

ਰਾਜ

ਨਿਮਾ ਡਲੇਵਾਲ

ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਭਰੀ ਇਕ ਸ਼ਾਮ

8 ਅਪਰੈਲ, 2011

(ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਸ਼ਾਮ 6:30 ਵਜੇ)

ਇੰਡੀਆ ਹਾਊਸ, ਸ਼ਾਮਬਰਗ

1521 W. Schaumburg Rd., Schaumburg,
IL 60194, Ph:847-895-5501

ਗਾਇਕ:ਮਾਹੀਜੀਤ ਵਿਰਦੀ, ਰਾਜ, ਨਿਮਾ ਡਲੇਵਾਲ,
ਪੂਜਾ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਜਗਮੀਤ
ਸੰਗੀਤ:ਅਜੇ ਰੰਧਾਵਾ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 847-359-0746

ਫੋਟੋ ਤੇ ਵੀਡੀਓ: ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਆਨ (ਸਿਆਨ ਵੀਡੀਓ)

ਪੂਜਾ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਜਗਮੀਤ

ਅਜੇ ਰੰਧਾਵਾ

ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ: ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
(ਸਿੰਘ ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨਜ਼, ਮਿਸ਼ੀਗਨ)

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ, ਪ੍ਰੋ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ, ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ, ਡਾ. ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ, ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ, ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੰਨੀ ਧੂੜ ਅਤੇ ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ, ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ, ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਤੇ ਰੋਪੀ ਹੀਰ

ਗਰੈਂਡ ਸਪਾਂਸਰ: ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਨਿੱਕ ਗਾਖਲ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ, ਜੱਸੀ ਗਿੱਲ (ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ), ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਕੰਗ (ਵਰਜੀਨੀਆ)

ਸਪਾਂਸਰ: ਸ਼ਿਕਾਰੋ: ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ (ਸਟਾਰ ਫੂਡਜ਼), ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਜੈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ, ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ, ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੰਬਰਾ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਰਨ, ਰੋਨੀ ਕੁਲਾਰ, ਸੰਨੀ ਕੁਲਾਰ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਧੂ, ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਅਮਰ ਕਾਰਪੋਰੇਟਸ), ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਡੀ ਸੀ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੀਹਰਾ, ਕਰਨਲ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਰਵੀ (ਆਰ ਕੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ), ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਸਾਣਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਓਂ, ਜਸਕਰਨ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਇੰਡੀਆਨਾ: ਕਿਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਕਿੰਟੂ) ਬਾਵਾ, ਰਾਣਾ ਵਿਰਕ, ਕਮਲਜੀਤ ਵਿਰਕ, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ, ਪ੍ਰਿਥਪਾਲ ਘੋਤੜਾ, ਮਨਜੀਤ ਨਾਗਰਾ, ਪਾਲ ਖਲੀਲ, ਧਰਮਿੰਦਰ ਖਟੜਾ, ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਖਟੜਾ

ਮਿਸ਼ੀਗਨ: ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁੰਦਰ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰਚਾ (ਕੈਂਟਨ), ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ (ਵਰਲਡਵਾਈਡ ਟਰੈਵਲ), ਕਰਨ ਗਿੱਲ, ਜਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਦਲਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਟਾਂਡਾ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੰਨਣ, ਗੁਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡਿੱਪਲ-ਲੈਨਸਿੰਗ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਗ

ਮਿਲਵਾਕੀ: ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧਰ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ, ਲਾਲੀ ਸਿੰਧੂ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ

ਓਹਾਇਓ: ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਰਨੀ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਵੀ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ, ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ

ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ: ਪੰਜਾਬੀ ਹੈਰੀਟੇਜ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ-ਸ਼ਿਕਾਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਸ਼ਿਕਾਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਮੈਰਿਕਨ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ-ਸ਼ਿਕਾਰੋ, ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ-ਸ਼ਿਕਾਰੋ, ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ-ਸ਼ਿਕਾਰੋ, ਲਾਇਨਜ਼ ਆਫ ਪੰਜਾਬ-ਸ਼ਿਕਾਰੋ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸੀਨੀਅਰਜ਼ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ-ਸ਼ਿਕਾਰੋ, ਅਮੈਰਿਕਨ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿੱਖ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਆਸਾ), ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ-ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਮੈਰਿਕਨ ਯੂਥ ਕਲੱਬ-ਇੰਡੀਆਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਮਿਸ਼ੀਗਨ-ਗਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਜ਼, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਾਊਥ ਮਿਸ਼ੀਗਨ-ਕੈਲਮਜ਼, ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ-ਮਿਸ਼ੀਗਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਫ ਮਿਡਵੈਸਟ, ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਕੈਲਮਜ਼-ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਇੰਡੀਆਨਾ, ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਮਿਲਵਾਕੀ, ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਨਿਊ ਯਾਰਕ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਲੈਨਸਿੰਗ (ਮਿਸ਼ੀਗਨ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਥ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ-ਸ਼ਿਕਾਰੋ, ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ, ਡੇਅਟਨ (ਓਹਾਇਓ), ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਡਾਟ ਕਾਮ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ-ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ, ਬੇਏਰੀਆ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ-ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬੇਲਾਗ, ਬੇਬਾਕ ਅਤੇ ਨਿਧੜਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਦਈ